

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

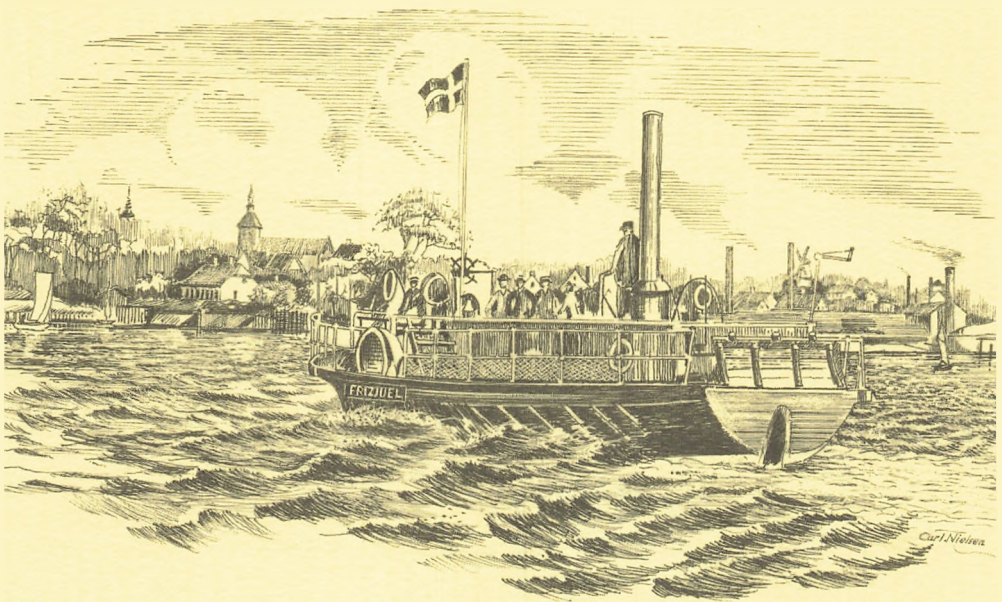
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TÅSINGE ÅRBOG 1999

TÅSINGE MUSEUMSLAUG

Til medlemmer af Tåsinge Museumslaug!

Glem ikke giroblanketten i bogen, men indbetal
beløbet inden fristens udløb.

Skal pengene sendes, så brug helst indbetaling til postvæsenet,
da der ved andre former for betalingsoverførsler er konstateret
manglende navn på indbetaleren.

Sådanne tilfælde medfører unødige rykkerskrivelser
og eventuel udeblivelse af næste årbog!

TÅSINGE ÅRBOG 1999

Udgivet af
TÅSINGE MUSEUMSLAUGS FORLAG

Redaktion:
Tåsinge Museumslaugs Årbogsudvalg

ISBN 87-89921-08-9

Bogens tilrettelægning:
Erik Hansen, Tåsinge

Reproduktion, sats og tryk
Isager, Svendborg (6221 3160)
Skriften er 11 punkt Garamond

Omslag:
220 g Conqueror Antik, og papiret 115 g MultiArt Closs

Indbinding:
Bruuns Bogbinderi A/S, Odense

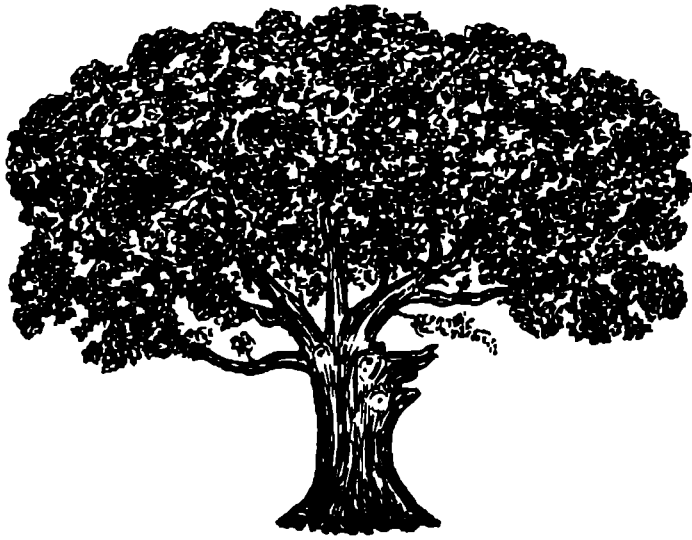
Ekspedition:
Tåsinge Museumslaug
Chr. Kiilsgaardsvej 4
5900 Rudkøbing
Tlf. 6251 2667

Omslagets forside:
Dampfærgeren »Fritz Juel«, bygget som hjuldrevet færge
på Burmeister & Wains skibsværft i København.
Den blev indsat i færgefarten Vindeby - Svendborg
d. 2. marts 1873 og kom til at sejle her i ca. 75 år.

Tegnet af Carl Nielsen, 1999

Indholdsfortegnelse

Forord	
<i>Af Jytte Munch</i>	5
Jagten Louise - om en brændeskude fra Vornæs	
<i>Af Anders Monrad Møller</i>	6
Kirkeskibene i Bregninge kirke	
<i>Af Henning Thalund</i>	21
Forbrydelse og straf	
<i>Af Albert Mohr Lolk</i>	25
Hans Hansen Recke. Malermester i Bjerreby	
<i>Af Tove Recke Sørensen</i>	29
Landet kirke	
<i>Af Didier Gautier</i>	39
Post- og rutebilkørsel på Tåsinge gennem 45 år, 1904-1949	
<i>Af Erik Hansen</i>	47
Kollision på Themsen	
<i>Af Arne Skovbo Asmussen</i>	63
Fra arkivets gemmer	66
Mindeord om Svend Hansen Højte	
<i>Af Erik Hansen</i>	75
Nyt fra arkivet	76
Nyt fra museet	77
Hvordan får du kontakt til Tåsinge Museumslaug?	79
Praktiske oplysninger	80

– Vær med til at værne om vor ø-kultur...

Forord

af Jytte Munch

Året 1999 blev året, hvor vi udgiver den 13. udgave af Tåsinge Årbogen. 13 foretrækker vi at betragte som et lykketal, da vi igen i år har kunnet glæde os over alle de mange dejlige artikler, fortællinger samt billedmaterialer, vi har fået til årbogen.

Vi håber, at materialet og bogen i det hele taget vil give læseren en dejlig oplevelse og fremkalde en dejlig fornemmelse af gensyn, genoplevelse og måske forståelse, som jo netop er de følelser, der opstår, når man beskæftiger sig med historien, gamle fortællinger og ting.

Vi siger tak til alle jer, som endnu engang med jeres materiale har gjort det muligt for os at udgive årbogen. I den forbindelse opfordrer vi alle læsere til at være opmærksomme på, at I måske også kunne bidrage med indlæg/historier og/eller billeder til fremtidige udgivelser.

I dette års udgave har Anders Mønrad Møller bidraget med sin artikel om jagten »Louise af Vornæs«. I søfartshistoriens bind 4 1814-1870 optræder jagten som »eksempelskib« i artiklen »Med korn og kul«.

Kirkeskibene i Bregninge Kirke var på manges læber i 1999, og Henning Thalund fortæller i et indlæg om disse unikke kirkeskibe.

Som alle andre steder og til alle tider har der også på Tåsinge fundet forbrydelser og afstraffelser sted. Dette fortæller Albert Mohr Lolk om i sin artikel »Forbrydelse og straf«.

Albert Mohr Lolk tager udgangspunkt i tingbøgerne, hvoraf den ældste er fra 1658.

Som hæder til stifteren af Tåsinge Skipperhjem og Folkemindesamling malermester og folkemindesamler Povl Fredholm, som den 10. oktober i år ville være fyldt 100 år, har museet - som særudstilling - genskabt et landmalerværksted så levende, at - citat fra Fyns Amts Avis: »Linolien og de mange lakker kilder den besøgende i næsen«.

Malerværkstedet har dog ikke tilhørt Povl Fredholm, men derimod en anden dygtig landmaler fra Tåsinge - malermester Hans Hansen Recke i Bjerreby. I den anledning har

malermester Hans Hansen Reckes barnebarn Tove Recke Sørensen sendt os historien om sin farfars liv og levned.

I 1998 skrev sognepræst Per Aas Christensen om Bregninge Kirke, og i år fortæller sognepræst Didier Gautier om Landet Kirke.

Arkivleder Erik Hansen har samlet erindringerne om »Post og rutebilkørsel på Tåsinge gennem 45 år, 1904 - 1949«.

Arne Skovbo Asmussen har ved hjælp af arkiver tilhørende Carl Julius Jensen i Bregninge Skov, Troense og andre kilder (H. Thalund/Svendborg & Omegns Museum samt F. Holm-Petersen: Skibe og Søfolk fra Svendborgsund) forfattet indlægget »Kollision på Themsen«.

Billedserien »Fra arkivets gemmer« vil forhåbentlig fremkalde minder og måske danne grundlag for hyggelige stunder med fortællinger fra dengang.

I anledning af, at Svend Hansen Højte, som siden bogens start i 1987 har bidraget med mange gode og interessante artikler om forskellige emner, den 20. august 1999 afgik ved døden, bringer vi arkivleder Erik Hansens mindeord.

Som formand for Tåsinge Museumslaug gør jeg jer læsere opmærksomme på, at netop jeres minder måske kan blive værdifulde årbogsindlæg og være med til at danne grundlag for fremtidige årbøgers udgivelser. Kontakt os endelig, hvis I kommer i tanke om noget, som eventuelt kan bruges.

Som i alle tidligere udgivelser bringer vi nyt fra både arkiv og museum. Og som for os noget meget vigtigt - oplysning om, hvordan I kommer i kontakt med Tåsinge Museumslaug. Vi glæder os til at høre fra jer.

På bogens allersidste side finder I diverse yderligere praktiske oplysninger.

Som nyvalgt formand ønsker jeg jer rigtig god fornøjelse med årbogen, og vi glæder os til at høre fra jer.

Jagten Louise

- om en brændeskude fra Vornæs

af Anders Monrad Møller

I dansk søfarts historie fik jagten Louise af Vornæs for ikke så længe siden en rolle som "eksempelskib".¹ Det kan siges at være noget af et lykkeligt tilfælde, som skyldes, at der lige netop for dette fartøjs vedkommende er bevaret en regnskabsbog fra årene 1819-22. Den rummer optegnelser om udgifter og indtægter og blev med en ikke altid lige letlæselig klo ført af skipperen rejse for rejse. Når skipper og reder i datiden havde afgjort deres sidste mellemværende, blev den slags materiale normalt kasseret, men i dette tilfælde har heldet altså været ude, regnskabet blev gemt.

Heldigere endnu var det, at Louise i disse år blev brugt både i indenrigsfart på København og i udenrigsfart på såvel Norge som Holland. Dermed kunne datidens muligheder belyses ved at skildre ét og samme skib i fart i den fredelige, men økonomisk vanskelige tid efter Napoleonskrigenes afslutning. Tillige fortæller regnskabet en del om forholdene om bord på Louise og ikke mindst om det væld af forskellige formaliteter, afgiftsbetalinger og lignende, som skipperen måtte tage sig af. Man får derved et godt indtryk af myndighedernes indgående kontrol med datidens skibsfart og således også indirekte en anvisning på, hvad der kan være bevaret af kildemateriale efterladt af netop de selvsamme kontrollerende myndigheder. Også på denne måde fungerede jagten fra Vornæs altså som eksempelskib.

Således blev Louise skrevet ind i et indledningsafsnit til et bind af den "store" søfarts historie. Men ved den lejlighed kunne og burde kun medtages lige præcis de oplysninger, som der var brug for. For der er grænser for, hvor mange detaljer man kan fylde på i en sådan anledning.

I denne artikel er situationen en anden. Jagten Louise har her en hovedrolle. Det nu ikke helt så ukendte fartøj vil man gerne vide mere om. Derfor er det følgende et forsøg på at skaffe flere oplysninger frem samt at besvare en række spørgsmål. F.eks. hvordan det lod sig gøre, at skovfogeden ved Vornæs skov kunne komme til at stå som "principal", altså reder for et fartøj som Louise? Kan der oplyses mere om skipperen, hans baggrund og hans senere skæbne? Hvad blev fartøjet brugt til i årene fra dets bygning i 1815 til det tidspunkt i 1819, da regnskabsbogen bringer oplysninger? Hvor meget mere vil der komme ud af en fornyet gennemgang af denne regnskabsbog? Samt sluttelig: Hvad blev der siden af Louise? I det følgende - og i en følgende artikel - søges der svar på disse og andre spørgsmål, som måtte dukke op hen ad vejen.

Skovfoged og skibsreder

Louises ejer, Jens Jørgensen, var i allerhøjeste grad også "af" Vornæs. Faderen, Jørgen Jørgensen, fæstede hus i Vornæs Skov i februar 1768, og her kom sønnen Jens til verden i 1777, døbt i november. Ved dåben betegnede faderen som husmand, og det gjorde han også i 1787, men med den sigende tilføjelse, at han passede skoven, hvad der sådan set slet ikke fremgik af fæstebrevet. Da Jørgen Jørgensen døde den 1. april 1800 i en alder af 66 år, var betegnelsen skovfoged imidlertid slået igennem og blev brugt både i kirkebog og skifteprotokol.²

I 1787-folketællingen finder man naturligvis Jens Jørgensen, men tillige også hans to ældre brødre, Peder og Niels, og om den æld-

ste hed det, at han sejlede. Det kom den yngste aldrig til. Han efterfulgte derimod faderen både som husmand og i funktionen som skovfoged.

Der foreligger ikke noget fæstebrev for Jens Jørgensens vedkommende - det skulle der heller ikke blive tale om, da han efter mange år fik en efterfølger. Man kan vel gætte på, at skovfogedhuset har fået status af en slags "funktionærbolig", idet skovfogederne under Taa-singe Gods var lønnede, hvorom senere.

Det næste, man erfarer om Jens Jørgensen, er trolovelsen, der blev indgået den 29. marts 1800 - altså et par dage inden faderens død og således et godt eksempel på et smidigt og usentimentalt generationsskifte. Vielsen med Karen Rasmusdatter - hendes far var ligeledes husmand i Vornæs - fandt sted den 6. juli samme år. Det følgende års folketælling viser, at den gamle skovfogeds enke nød ophold hos søn og svigerdatter, og om Jens Jørgensen hedder det ikke alene, at han var husmand med jord, men at han tillige havde opsyn med skoven og var "National Soldat", altså landsoldat.

Der kom to børn i ægteskabet, men de døde begge som små - den første Maren i 1800 kun seks uger gammel, og den anden Maren, som blev født i 1801, nåede kun at blive et halvt år, begravet den 7. marts 1802. Men allerede da var hun moderløs, idet Karen Rasmusdatter var død i barselsseng.³ Ualmindelig var en sådan sørgelig historie ikke, men takket være skiftet har eftertiden muligheden for et lille indblik i skovfogedens økonomiske forhold på dette tidspunkt.

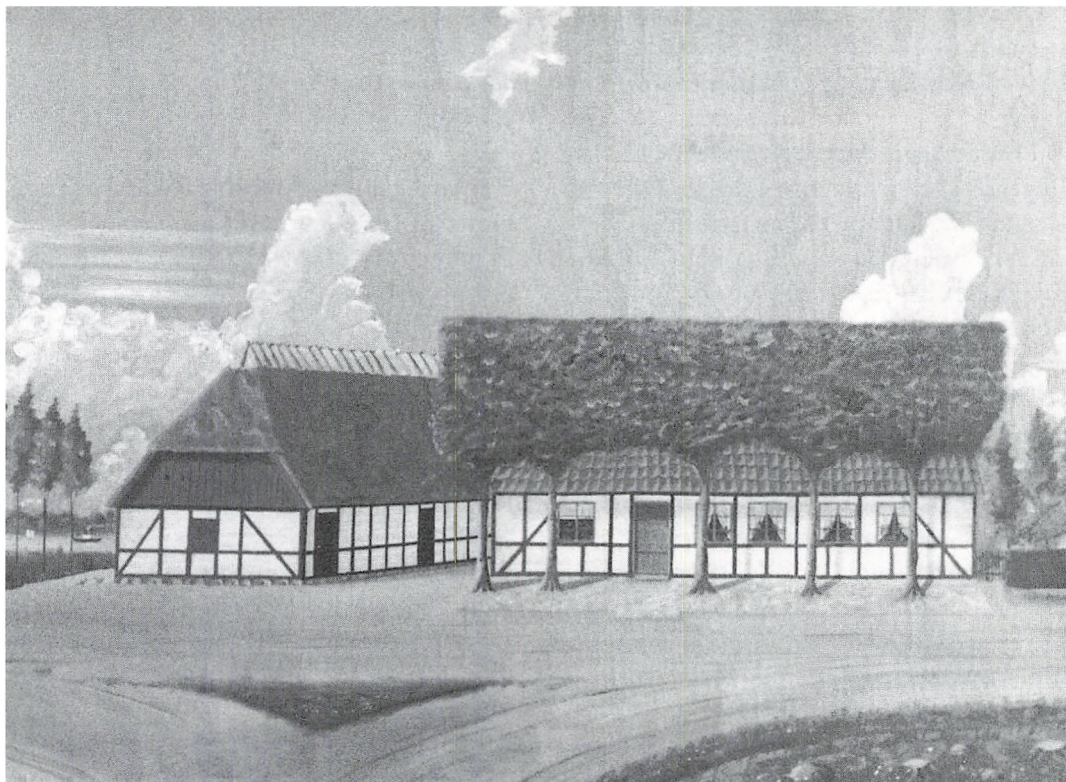
Men det hele bo blev desværre vurderet ganske summarisk - altså uden særlig specifikation - i slutningen af januar 1802. Der var en positiv saldo på i alt 102 rigsdaler, 3 mark og 8 skilling, idet det blev bemærket, at Jens Jørgensen for halvandet år siden havde sat sig i gæld for at anskaffe besætning til stedet. Men netto var han altså disse godt 100 rigsdaler værd, og da den lille Maren - stadig i live - skulle have sikret sin mødrearv, blev det vedtaget, at der af

den afdødes gangklæder, standkiste og andre ejendele skulle bortauktioneres så meget, at der kunne sættes 51 rdl, 1 mark og 12 skilling på rente til barnet - renterne skulle bruges til hendes opdragelse.

Man får altså egentlig ikke så meget at vide, som man gerne havde villet, for hvor stor var da gælden? Hvor meget havde Jens Jørgensen satset på at låne sig frem efter at have overtaget stedet fra faderen? Det fremgår desværre ikke af skiftet. At der blev skiftet, hang naturligvis sammen med, at skovfogeden allerede havde lagt planer om et nyt ægteskab. Den 3. januar samme år havde han trolovet sig med Gjertrud Jørgensdatter, og den lille Maren nr. to nåede næsten at få papir på en stedmor, idet brylluppet fandt sted den 14. marts, altså på ugedagen efter den lilles begravelse. Jens Jørgensens andet ægteskab blev velsignet med tre børn, to sønner og en datter, som alle vil dukke op i det følgende.

Man kan med sikkerhed fastslå, at det i alt fald ikke var lønnen som skovfoged, der kunne udgøre grundlaget for investeringer, for den var ikke høj. I 1815 kvitterede Jens Jørgensen for udbetalingen af sin gage, som halvårligt beløb sig til 28 rigsbankdaler og 12 skilling.⁴ Men man kan på anden vis godtgøre, at han opfattedes som en driftig person med orden i tingene. I 1816 blev der udarbejdet en fortegnelse over alle godsets huse med kommentarer tilføjet for de følgende år.⁵ Ifølge denne rådede skovfoged Jens Jørgensen over 10 tdr. land, som var indhegnet med grønt og levende hegn. Det oplystes endvidere - og det var helt tydeligt noget, man fra godsadministrationens side lagde megen vægt på - at der fandtes seks frugttræer, som kunne bære tre tønder frugt, mens 225 kvadratalen var lagt ud til at dyrke kommen. Derimod havde skovfogeden ikke - som mange af sine samtidige på Tåsinge - givet sig i lag med at avle humle.

Om selve skovfogedhuset bemærkedes, at der var otte fag stuehus til beboelse og 14 fag baghus til lo, stald, lade, korn- og høgulve,

Skovfogedhuset i Vornæs (foto af gl. maleri i privat eje).

altsammen godt vedligeholdt. Allerede samme år - 1816 - kunne Jens Jørgensen indberette, at han selv havde bygget fire fag nyt hus, og det følgende år hed det bare, at det hele var i meget god stand. Således fortsatte det i 1818 og 1819, men i 1820 var der kommet endnu et fag hus til, og tre fag havde fået nyt "steentag", altså tegltag. Endvidere var der plantet yderligere 50 frugttræer, hvorimod kommandyrkingen var forladt. "Huset i meget god stand" står der for 1821, og det følgende år hed det om stuehuset i al almindelighed, at det var teglhængt - helt tydeligt noget, der var bemærkelsesværdigt. Og ikke mindre interessant er oplysningen om, at Jens Jørgensen var ved at bygge "et firkantet hus af kampestens mur til at forvare frugt og kartofler om vinteren" - aha, altså et frostfrit opbevaringssted.

At der var initiativ i skovfogeden i Vornæs

Skov, synes klart at fremgå. Men desværre forklarer disse oplysninger ikke, hvordan han var kommet så godt i gang. For sagen er den, at da de rosende bemærkninger blev ført til protokol i stamhuset Tåsinges administration, havde skovfogeden forlængst etableret sig som skibsreder, omend i det små.

I 1811 blev på Tåsinge bygget den lille jagt kaldet Jomfru Vornæs på 4 $\frac{1}{2}$ læst, som i de følgende år i skibslisterne ses hjemskrevet under Svendborg tolddistrikt med en matros, en styrmand og Lauritz Philip Lauritzen af Ærøskøbing som skipper. Ejer var skovfoged Jens Jørgensen i Vornæs på Tåsinge.⁶

Når man kan være sikker på, at skibet var skovfogedens ejendom helt og fuldt, hænger det sammen med, at han i februar 1815 solgte Jomfru Vornæs til en skipper i Assens. Da forlød der ikke noget om eventuelle medredere.

Og jagten lå klar til øjeblikkelig overtagelse ved landingsstedet ved Vornæs. Salgssummen var 3500 rigsbankdaler sedler, hvilket udtrykt i noget mere værdifast svarede til omkring 1100 rigsbankdaler rede sølv - de forvirrede pengeforhold efter Napoleonskrigene vil siden blive belyst.⁷

Naturligvis kan der have været lånt penge til anskaffelsen i 1811, men det er det ikke muligt at få afklaret. Det er heller ikke umiddelbart til at gennemskue, hvad den lille jagt er blevet benyttet til. Den er forgæves eftersøgt i københavnske besejlingslister, og det kan med meget stor sandsynlighed sluttes, at den i alt fald ikke var i fart på hovedstaden.⁸ Med en Ærøskøbingskipper om bord - og skibets beskedne størrelse taget i betragtning - er det nærliggende at pege på aktiviteter i den vestlige del af Østersøen, en fart på Lübeck eller Hertugdømmerne, og her på havnebyer som Flensborg og eventuelt Kiel, hvorfra en del varer traditionelt gik videre til Sydfyn. Man kan fra en tidligere tid minde om smughandelen over Ærø, som blandt andet digteren Ambrosius Stub omkring 1740 var med til at organisere for stamhusbesidderen på Valdemarslot.⁹ Men om noget sådant på nogen måde skulle være inde i billedet i det foreliggende tilfælde, står ganske for den fantasifulde historikers regning. Der er faktisk ikke det fjerneste indicium herfor.

Hvad der imidlertid står fast, er, at det ikke var for at trække sig ud af søfarten, at Jens Jørgensen i 1815 solgte Jomfru Vornæs. Tværtimod. Der må forlængst være blevet afgivet bestilling på en væsentlig større efterfølger, nemlig Louise, der blev bygget ved Vornæs og leveret senere på året af Troenseskibsbygmesteren Peder Pedersen, som daterede sit bilbrev - "bygningsattesten" - den 30. august 1815. Om jagten så har været sejlklar før eller efter denne dato, er ikke godt at vide, for bilbreve kunne godt udstedes med stor forsinkelse. Ved årsskiftet 1815-16 blev fartøjet angivet at være 1/2 år gammel. Hvor jomfrurejsen gik hen,

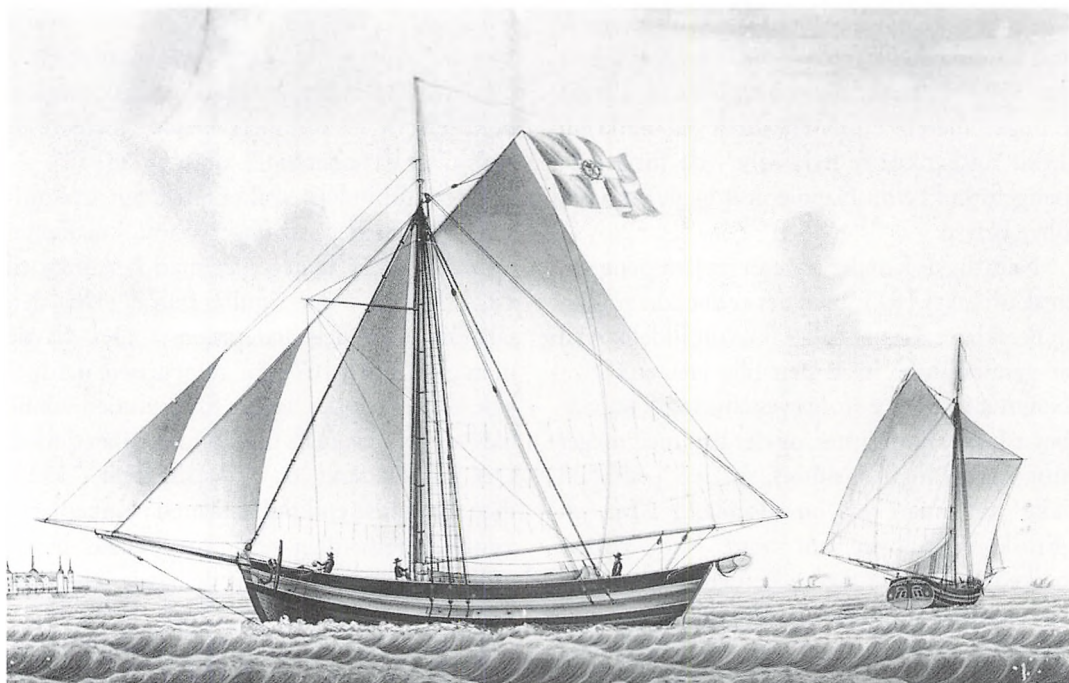
foreligger der heller ikke noget om, men jagten kom første gang til København i oktober samme år, da den af den københavnske skibsmåler blev målt til 15 kommercelæster - målebrevet kom til at bære datoen 7. oktober 1815.¹⁰

I den forbindelse skal erindres om, at Louise i virkeligheden var noget større, i realiteten omkring de 18 læster, idet man helt frem til 1825 fortsat i det skjulte fratrak 1/6, den såkaldte sjettedelsmoderation.¹¹ Det havde man gjort siden 1672 for at favorisere danskejede skibe i danske havne, for fremmede skibe blev naturligvis målt til den fulde drægtighed. Det var lidt flovt, da det kom frem i 1825, men alle andre end skibsmåleren i København kunne jo retfærdiggøre sig med, at det havde været åh, så hemmeligt, så de havde ikke vidst noget.

Som skipper på den nye jagt genfindes Lauritz Philip Lauritzen af Ærøskøbing, som nåede to ture på hovedstaden i 1815. En af disse var helt tydeligt for godsets regning: "Med skipper Lauritz Lauritzen er bortsendt til København 40 favne", og indtægten er bogført i oversigten over solgt brænde. Men herefter afskibede skovfogeden også brænde, som han selv havde opkøbt. I vinterhalvåret 1815-16 ses han som køber af 20 favne brænde, og i efteråret 1816 købte han 116 1/4 favn - en ganske pæn andel af godsets samlede salg på 623 1/2 favn i perioden 1. maj til 31. oktober.

Disse indkøb må have været med henblik på de tre rejser til København, der er registreret i juli, august og september 1816. I 1817 ses skovfogeden igen som køber, nu af 80 favne brænde, og hans jagt anløb dette år igen København tre gange - i juli, august og oktober. Hvad Louise blev brugt til i den første del af året, foreligger der ikke noget om.

Det gør der sådan set heller ikke for den nye skippers vedkommende. Hans Jensen, der skrev sig af Svendborg, tog over i 1818, og kunne ses for første gang i København i juni samme år - og fire gange mere i den resterende del af 1818. To af disse rejser var med brænde

Der eksisterer såvidt vides ikke noget skibsportræt af Louise. Som repræsentant for en fynsk jagt fra denne tid er valgt De trende Brødre af Thuro, som var bygget ved Ulbølle i 1815, altså samme år som Louise. Med sine 10 læster var De trende Brødre ganske vist ikke så lidt mindre end Louise, hvad der betød, at skipper J.D. Rasmussen kunne nøjes med to mand foruden sig selv, hvad der også fremgår af billedet - på Louise var der normalt en samlet besætning på fire. De trende Brødre ses på traditionel vis fra to vinkler og med forskellig sejlføring, flaget er udstyret med Frederik VI's monogram, og der er to vinduer i agterspejlet. Til venstre ses Kronborg, men akvarellen er ikke desto mindre blevet til i Flensborg, malet 1832 af B.H. Hansen. (Svendborg og Omegns Museum).

for godsets regning, henholdsvis 36 og 34½ favn, "som blev bortfragtet til Kiøbenhavn med Jens Skovfogeds jagt og der solgt". Selv handlede Jens Jørgensen stadig også for egen regning og købte det år 30½ favn. Såvidt tiden fra 1815-1818, som her er belyst ved at kombinere forstregnskaberne fra Tåsinge og skipperjournalerne fra Københav.¹²

Skipper Hans Jensen førte ikke alene Louise, men fra december 1819 tillige den bevarede regnskabsbog, som gør det muligt at følge jagtens færd så detaljeret i den sidste tid, den var indregistreret i Svendborg tolddistrikt. Da Hans Jensen gik fra borde sent på året i 1822, solgte Jens Jørgensen nemlig sit fartøj, som

afhændedes til Anders Christensen Mikkelsen og Niels P. Gram, begge af Ballum, mens den tredie af de nye ejere var en Johannes Hansen i Altona. Skovfogeden fik 1200 rigsbankdaler rede sølv for Louise, og det syner ikke af meget i forhold til prisen for den lille Jomfru Vornæs tilbage i 1815.¹³ Men tiderne havde ændret sig. Lige efter Napoleonskrigene var efterspørgslen efter tonnager stor, lidt ind i 1820'erne var det helt anderledes sløje tider for søfarten, og priserne lå derfor i et langt lavere leje.

Ballum ligger på den jyske vestkyst over for Rømø, og stedet hørte indtil 1864 egentlig til de kongerigske enklaver, men i toldmæssig henseende dog til Herrugdømmerne. Alle far-

	skat	t	l
Skibsfoged Jørgensen i Vornæs i Marts 1819			
Skibsvært i Svendborg for det nye skibe som mænt	12	5	8
i alle skibe til Kjøbenhavn og til mænt	1	3	
Løjtnants i Svendborg	2		
Commandøren, i København 34	1		
for Ost Vægt 7 1/2 lb	1		14
for 2 skibe i Svendborg		2	
Skibet Brøns i Løse for	2		
Løse skibe i Gravel Sø for 100 søm	2	2	
Løse skibe i Skibet for 100 søm	4	4	5
Skibet i København		5	
Bankens i København for 100 søm			
Bankens i København for 100 søm	1		
Skibet 13 lb Skib 8 1/2 lb	1		8
for Ost Vægt 8 1/2 lb		5	
for Sønnen for København til Jørgensen	1		
Skibet i København for	1	2	
Brøns 1 lb 1/2 lb for 14 lb	1	1	8
for Skibet i København		1	8
for Skibet i København		3	
Skibet i København		1	
Skibet i København		2	12
Brøns	2	2	
Brøns Paris 22 8/10 Sønnen Jørgensen for København	1		8
1 lb 1/2 lb til Løse Skibe		2	10
Mænt		2	
Skibet i København	1	1	8
Skibet 3 1/2 lb a 17 lb	4		8

Fra den gamle skibsprotokol. Del af skibsudgifter på en rejse fra Vornæs til København for skovfoged Jørgensen i Vornæs, december 1819. Bemærk iblandt indkøb af proviant for eksempel 1 1/2 pund ris til juleaften.

tøjer såvel i Danmark som i Slesvig og Holsten skulle i 1830 måles efter en ny metode, og vender man sig til det slesvigske, finder man Louise af Ballum, ejet af Niels Petersen Gram sammesteds, senest i 1826 målt til 22 kommercelæster. Dette er måske efter afskaffelsen af sjettedelsmoderationen en lidt vel stigning, så man kunne forestille sig, at Louise i de mellemliggende år var blevet forbygget, altså bygget større. Det kan desværre ikke bekræftes, fordi der ikke i forbindelse med ommålingen blev krævet oplysninger om bilbrev og skøde - "kaufbrief". Men der kan næppe være tvivl om, at der er tale om samme skib.¹⁴

Med ovenstående forbehold in mente, kan da meddeles de originale mål på Louise af Ballum anno 1830, som for øvrigt fortsat viste sig at være 22 kommercelæster stor. Længden var 49,5 danske fod - der regnedes med decimalfod á 10 tommer, hvilket svarer til godt 15,5 meter.

Omregnet til moderne mål var bredden på dækket midt på skibet 4,7 meter, halvvejs forude 4,6 meter og halvvejs agterude 4,3 meter. Tilsvarende var dybden målt indvendig midt på 2,2 meter, halvvejs mod forstævnen 2,4 meter og halvt mod agterstævnen 2,4 meter.

To karakteristiske forhold viser, at dette svarer fortrinligt til en jagt af fynsk oprindelse. Skibets største bredde var skubbet fremefter, således at fartøjet fik den typiske pæreform. Og dybden - eller snarere højden - var stigende både fremefter og agterud, hvad der har givet fartøjet det relativt store "spring", altså en lønninglinie, som er lavest midtskibs.

Egentlig var Louise slet ikke bygget til vadehavssejlad og absolut ikke i familie med de relativt fladbundede typer, som længe havde været karakteristiske op og ned langs den jyske vestkyst. Men den kan da også meget vel have været benyttet til sejlad over Den engelske Kanal i de følgende år. Fartøjets skæbne har ikke kunnet følges helt til dørs. Men man kan konstatere, at det ikke er at se i dansk besiddelse i 1843.¹⁵

Hvordan skovfogeden egentlig kom ud af denne virksomhed rent økonomisk, er det ikke til at afgøre, men han kunne fortsat kalde sig skibsreder, for til erstatning for Louise anskaffedes med det samme den fem læster store jagt Sophie Wilhelmine, bygget 1814 ved Ærøskøbing. Sætteskipper på denne blev den ældste søn, den 19 år gamle Jørgen, som naturligvis havde sin yngre bror, Peder, med om bord. For skovfogedens to sønner havde - i alt fald fra og med 1820 - begge været med på Louise, som det også senere vil fremgå. Og i 1821 vendte Jørgen Jensen ikke med tilbage fra årets sidste københavnertur. Han blev i hovedstaden for at tage navigationseksamen ved Københavns Skipperlav, hvilket skete den 31. december 1821. Hermed får man forklaret den lidt mystiske post i Hans Jensens regnskab, hvor det i november samme år noteredes, at Jørgen Jensen fik udbetalt 100 rigsbankdaler. Men det har naturligvis været til ophold og afsluttende eksamensforberedelser i København.

Jørgen Jensen førte fra 1823 og i de følgende år Sophie Wilhelmine i fart bl.a. på København, fra 1827 var hans bopæl Thurø, hvor han havde købt sig et hus. Sidste gang, Sophie Wilhelmine er set omtalt, er i 1831, da det ved slutningen af året blev attesteret, at jagten var solgt til Bandholm. Det følgende år sejlede Jørgen Jensen i udenrigsfart som styrmand med en skipper fra København. Men lillebroderen Peder var allerede på dette tidspunkt flyttet til Troense, og han havde i 1830 som 23-årig fået sætteskipperbevilling til at føre sin egen slup, Ingeborg Marie på 13¹/₂ læst. Også den ældre, Jørgen Jensen, fik efter nogle år foden på eget dæk, nemlig på jagten Weners Minde af Thurø, 14¹/₂ læster stor. Skovfogedens sønner var således fortsat i sejlad, men deres videre færd er ikke fulgt i denne omgang.¹⁶

Efter 20 år var der ikke mere ved Vornæs noget fartøj, ejet af Jens Jørgensen. Men han var fortsat skovfoged og fungerede som sådan

	1	2	—
	1	2	—
	—	2	14
	1	—	—
	—	5	8
	—	1	—
	4	—	—
1819	19	5	11
	100	—	—
	197	4	—
	17	3	—
	20	3	6
	10	3	—
	5	4	—
	—	4	—

Fra den gamle skibsprotokol. Del af skibsudgifter for en rejse til København med brænde og frugt i oktober-november 1821. Her har Jørgen Jensen bekommen de omtalte 100 rigsdaler i København.

i de følgende mange år. Over midten af århundredet var Jens Jørgensen og Gjertrud Jørgensdatter kommet op i halvfjerdserne og gik da på aftægt hos datteren Karen, der var gift med en gårdmand i det nærliggende Gesinge, eller rettere boede på en gård, udflyttet fra Gesinge. Gjertrud Jørgensdatter døde i 1854, mens Jens Jørgensen overlevede hende ganske længe. Han døde den 26. januar 1863 i en alder af 86, og som det lakonisk hed i anmeldelsen til birkedommeren: "uden at efterlade noget".¹⁷

Dette sidste kan man sådan set ikke lægge noget som helst i. Hvad han i sin tid rådede over af midler, kan været gået til i de trange tider i 1820'erne, men de kan så sandelig også i tide være kanaliseret videre til næste generation, som det jo alle dage har været søgt ordnet blandt ordentlige og fornuftige mennesker. Igen er resultatet, at man ikke kan slutte så meget på det foreliggende grundlag.

Skipper Hans Jensen

Også skipperen, hvis håndskrift kendes fra regnskabsprotokollen, var fra Tåsinge, nemlig Horseskov, og han var født anno 1785. Men da faderen, daglejer Jens Mikkelsen, allerede i 1787 med sin familie blev opført under Bjernemark, kan det ikke undre, at Hans Jensen siden angav Bjernemark som sit fødested, når han stod til søs. Og det gjorde han tidligt, svarende til at han i 1801-folketællingen betegnedes som sølimit, altså som en person, der boede ved vandet og kunne udskrives til orlogstjeneste.¹⁸

Fra 1803 kan den unge Hans Jensens færd følges nogenlunde detaljeret i sørullerne - for så vidt de mange kryptiske tegn og henvisninger i disse kan fortolkes.¹⁹ Søpatent fik han i 1803 og var dette år på sit første orlogstogt. Vel hjempermitteret ses han i 1804 at sejle med skipper Svend Hansen af Svendborg. Lidt

uklart er det med den følgende tid, men i 1807 og 1808 var han i fart med Henning Jacobsen, atter en svendborgskipper, inden han det sidstnævnte år blev udskrevet for anden gang, hvorefter han blev betegnet som helbefaren. I 1809 var han igen beskæftiget civilt med skipper Anders Frantzen af Svendborg, hvad der tilsyneladende gentog sig den følgende tid.

Alt dette kan forekomme temmelig trivielt. Mere spændende er meddelelsen tidligt på året 1812, da det noteredes, at Hans Jensen på sessionen ved lodtrækning var blevet udskrevet til at gøre tjeneste i Antwerpen. Han fik tildelt rejsepenge og besked om den 1. marts at møde hos den søløjtnant i Nyborg, der organiserede den videre transport.

Det drejede sig om de franske lineskibe Pultusk og Danzig, som lå på floden Schelde ved Vlissingen og skulle bemandedes med dansk-norske besætninger - et led i den alliance med Napoleon, som skulle få så sørgelige følger.²⁰ De første danske besætninger med danske skibschefer kom om bord i 1808, men der opstod stridigheder med franskmændene, og det endte temmelig drastisk. De danske officerer havde klaget over mangel på køjer til mandskabet, over at materiellet var elendigt, krudtmagasinerne fugtige, folkene havde ikke fået løn i fire måneder, officererne ikke kostpenge i tre, underofficererne blev dårligt behandlet, og alle ville gerne hjem, da lineskibene blev aftaklet for vinteren. Det endte med, at franskmændene overtog kommandoen og fængslede de to danske chefer på citadellet i Antwerpen, hvorfra de senere som arrestanter overførtes til Rendsborg.

Nye danske officerer blev i 1809 sendt ud under ledelse af kommandørkaptajn Jost van Dockum, som fik held til i de følgende år at få tingene til at glide under bemærkelsesværdig stor anerkendelse fra fransk side.

Det var dog efter de mere opsigtsvækkende begivenheder, at Hans Jensen af Bjernemark blev sendt afsted for at være med til at supplere de besætninger, der allerede var i tjeneste på

Schelde. Da han må være kommet frem tidligt på året 1812, kan det med sikkerhed siges, at han aldrig nåede med egne øjne at se Napoleon, som havde besøgt det dansk bemandede Pultusk både i 1810 og 1811, hvorefter kejseren i begyndelsen af 1812 udnævnte van Dockum til fransk kontreadmiral.

Senere samme år var mangt og meget ændret, ikke mindst efter Napoleons felttog til Rusland, og i begyndelsen af 1813 blev de danske besætninger kaldt hjem, og her må Hans Jensen have været med. I slutningen af marts kunne van Dockum meddele, at de nu fire lineskibe med dansk-norske besætninger var blevet lagt op, og man kunne tiltræde tilbagestrækningen. Bogstaveligt, for det foregik til fods til Glückstadt i Holsten, som nåedes i midten af maj - rejsen skulle efter sigende være forløbet uden ubehageligheder. Men herfra har der jo været en del af deltagerne, der fortsat havde et stykke vej, før de var helt hjemme.

Det er nu tvivlsomt, om Hans Jensen nåede hjem til Bjernemark i 1813. I alt fald ses det af sørullerne, at han det følgende år fortsat var i tjeneste, nu i fredstid under en af officererne fra Schelde, kaptajnløjtnant Wolfgang Kaas, der førte orlogsbriggen Bornholm. Det var en af de såkaldte Pihlske brigger, og netop denne brig var i 1811 løbet af stabelen på den hæderkronede Svendborgbygmester, dannebrogsmænd Lars Nielsen Møllers byggeplads - dog under tilsyn af den just nævnte skibskonstruktør Pihl.²¹

Briggen Bornholm kom i 1814 på et par meget specielle opgaver.²² Først var det afhentningen af Christian VII's lig fra Rendsborg. Kongen var ganske vist død og efter datidens royale skik balsameret allerede i 1808, men der har ikke været tid til at få iværksat bisættelsen, før der igen var fred.

Fra Rendsborg sejledes "det høje kongelige lig" på et specialfartøj gennem Ejderkanalen ud til Kielerfjorden, hvor Bornholm lå klar den 8. juli, parat til at afgive 27 minutsku. Man afsejlede med det samme og passerede

fæstningen Frederiksort, hvorfra der affyredes en tilsvarende salut. Tre dage senere, den 11. juli, krydsede Bornholm i Køge Bugt ventende på ordre. Chefen sendte sin chalup ind til Køge for at tage imod besked, men man kom til at krydse endnu nogle dage. For først den 15. juli om aftenen klokken otte slet kunne Christian VII's lig blive landsat "ved den murede bro i Køge". Herefter gik den videre transport ved nattetide til Roskilde, for at bisættelsen kunne finde sted i Domkirken den 16. om formiddagen. Ved den lejlighed blev til processionen tilkommanderet seks kommandører, som over land skulle transporteres fra København til Køge, men det vedrørte sådan set ikke kaptajnløjtnant Kaas på Bornholm, hvis mission i denne omgang var tilendebragt.

Men et par måneder senere kom den næste opgave. Den 29. september 1814 fik Kaas med Bornholm besked om at sejle til Christianiafjorden - Oslofjorden - for at stå til rådighed for prins Christian Frederik. Det var en "dansk" formulering, for på dette tidspunkt var det ganske vist helt åbenbart, at det ikke ville lykkes den danske statholder at fastholde den norske trone, men formelt var han faktisk endnu på dette tidspunkt konge af Norge. Et storting skulle først vælges og indkaldes, før den formelle abdikation kunne foretages.²³

Det var derfor først den 22. oktober, at Christian Frederik - nu igen blot prins - med et følge på 12 personer om bord på den norske orlogsbrig Allart indkom til havnen i Frederiksværn, hvor Bornholm løb ind for at hente ham. Modvind bevirkede, at det varede fire dage, før man overhovedet kunne komme ud af havnen, og selv da måtte Bornholm på grund af en kraftig vind fra sydøst ligge og krydse mellem Marstrand og Skagen. Den 28. oktober var det stille, men med stærk strøm, hvorefter kaptajnløjtnanten valgte at ankre op mellem Læsø og Jylland. Og derved kom man i en farlig situation, idet strømmen trak briggen så kraftigt hen imod det nordvestre rev ved

Læsø, at fartøjet rørte grunden. Situationen klaredes ved, at en galease, som lå ganske nær ved, fik ordre til at ankre for begge ankere, hvorefter man førte en trosse over til den og derefter kunne varpe - forhale - Bornholm fri af grunden, som til alt held var rent sand. Og skibet havde ikke taget mindste skade, kunne Wolfgang Kaas beroligende forsikre sine høje foresatte i Admiralitetet.²⁴ Her ved Læsø lå man så til den 2. november, hvorefter briggen atter lettede.

Men vejrguderne var ikke med Bornholm - efterårsvejret har alle dage været ubehageligt i disse farvande. Der var et lille havari - noget med fokkeråen - som fik Kaas til atter at gå til ankers, nu på et meget ubehageligt sted og i meget svær kuling. Man aner et ikke ringe pres på den hårdt plagede kaptajnløjtnant, idet prinsen nu forlangte - om muligt - at blive bragt til Århus. Det endte med tre reb i såvel mærssejl som undersejl og et kappet ankertov den 4. november om morgenen. Og briggen såvel som det kongelige indhold blev bragt sikkert ind i Århusbugten. En sidste vanskelighed i denne omgang var dog, at ingen af Bornholms både på grund af den svære sø var anvendelige til at sejle prinsen det sidste stykke ind til byen, så der blev sendt en stor båd ud fra Århus.

Så lå man der og ventede. For Christian Frederik havde endnu ikke besluttet sig til, om han ville med Bornholm direkte til København eller hellere fortsætte over land. Valget faldt trods alt på briggen, og vejret bedrede sig. Den 11. november kl. 11 formiddag ankom man til Helsingør Rhed med dansk kongeflag med vimpel over på stortoppen under udveksling af en salut på ni skud med Kronborg. Her lå også vagtskibet, briggen Samsøe, hvis mandskab blev sendt på ræerne for at råbe hurra, da Bornholm passerede.

Denne gang kunne kaptajnløjtnant Wolfgang Kaas selv styre sin chalup med prinsen om bord ind til de ventende honoratiøres og den forsamlede folkemængde i land. Hermed

1821 Decemb 1821		Udlosset i Svithenhavn Brænd og frugt for Principaten i Jørgensen	
14 1/2 fangum Brænd	12 1/2 fangum	85	1
8 fangum til 12 1/2		100	
5 fangum til 12		60	
Wald	11	11	
H. idv	9	36	
idv		6	
2 1/2 fangum Brænd	10-1-8	20	3
2 1/2 fangum idv		5	2
idv		2	5
1/2 fangum Brænd	10-1-8	5	7
3 1/2 fangum Brænd	10-1-8	3	3
Indkomst af frugt		350	
		685	9 12

Fra den gamle skibsprotokol. Regnskab vedrørende udlosset brænde og frugt i København for principalen Jørgensen. December 1821.

var så denne mission fuldført. Briggen Bornholm lettede kvart i ét med kurs mod København, hvorefter mandskabet blev hjemsendt.

Hans Jensen kunne da vende tilbage til Tåsinge og blev på grund af tjenesten dels på Schelde dels med Bornholm godskrevet hele fire orlogstogter, således at han sammenlagt nu var noteret for i alt seks, i den hensende i allerhøjeste grad helbefaren. Og han var nu en mand, som havde et og andet at fortælle om. I april 1815 var han så atter til søs med H.P. Mouritzen fra Svendborg, og det var han ligeledes det følgende år, da han tillige mødte op på sessionen i ét ganske bestemt ærinde. Han

kunne nemlig fremlægge bevis for "teoretisk og praktisk søerfarenhed", og det udløste et styrmandspatent. Det var antagelig et eksamensbevis helt tilbage fra 1805, som Hans Jensen nu gjorde brug af.²⁵

I 1817 forlød det, at Hans Jensen sejlede fra København, mens han i januar 1818 var i fart med L. Clausen af Svendborg. Herefter ses han senere samme år med en tilladelse "som sætteskipper i den indenrigske fart at føre en skovfoged Jens Jørgensen i Vornæs tilhørende jagt Louise på sædvanlige vilkår". Det vil sige, i første omgang var tilladelsen kun foreløbig og betinget af formel godkendelse på højere sted,

en tilladelse, der først fremkom året efter. Igen var der åbenbart omstændigheder, der gjorde det muligt for den nu 32-årige styrmand at slippe let igennem.

Hans Jensen fik afskibet sin ansøgning, der blev dateret den 25. marts 1819, altså da han skulle i gang med sin anden sæson på Louise. Han påberåbte sig dels sit styrmandspatent, dels at hans "høje foresatte", den lokale sessionsmyndighed ikke havde noget imod det. Og han blev da også bakket op af denne, der indstillede Hans Jensen med den begrundelse, at han havde gjort seks togter til orlogs, og man ville derfor ikke lide noget tab ved at give ham den ansøgte tilladelse.²⁶

Herefter fortæller sørullerne om Hans Jensens sejlads "med sig selv" som fører af Louise indtil 1823, da han på sessionen meddelte, at han ikke længere var sætteskipper. Hans Jensen var blevet gift, han var blevet husmand med seks skæpper, to fjerdingkar og ét trekvart album jord, han kunne påberåbe sig at have to børn, og i 1825 frasagde han sig "sømandsnæringen", afleverede sit styrmandspatent og fik fripas.

Det med de to børn var sådan set noget af en tilsnigelse, for de var ikke hans egne. Forklaringen var den, at kromand og husmand Jens Hansen i Bregninge døde i en alder af 72 år den 14. januar 1823, efterladende sig enken Ane Rasmusdatter, der var præcis halvt så gammel som ham, samt en søn på tre og en datter på seks.²⁷

Skiftet efter den gamle kromand er ganske interessant. Der var et ur i stuen, en vogn i gården, en hest og tre køer i stalden, samt øl i kælderen - alt dette og mere løsøre vurderedes til godt 230 rigsbankdaler. Og så var der papirerne, nogle obligationer dukkede op, og senere flere fordringer. Det var indviklet og kom til at tage tid. Så inden skiftet blev sluttet, var enken Ane forlængst blevet gift igen, nemlig med skipper Hans Jensen. Der blev lyst for dem første gang den 9. marts 1823, de blev viet den 31. maj, og derefter kunne den for-

henværende skipper overtage kroen såvel som arbejdet med at få de mange fordringer kradset ind - herunder de 100 rigsbankdaler sølv, som man på et forbløffende sent tidspunkt fandt ud af, at boet faktisk havde til gode hos ingen ringere end den lokale sognepræst. Man kan ikke lade være med at spekulere over, hvilke fornemmelser præsten har haft, da han viede et par, som ikke vidste, at han skyldte dem 100 rigsbankdaler sølv.

Skiftet kunne først slutes den 7. december 1825, og den endelige opgørelse må have været opmuntrende for de efterladte såvel som for den nybakte ægtemand. Der var overhovedet ingen gæld. Udgifterne beløb sig kun til selve skiftets omkostninger. Tilbage til ligelig fordeling mellem børnene og enken - "eller hendes nuværende mand Hans Jensen" - var med hele tal 1236 rigsbankdaler i sedler og 461 rigsbankdaler i rede sølv. Det hele regnet om efter den daværende seddelkurs giver en total på ca. 1630 rigsbankdaler sølv. Det var således mere, end Jens Jørgensen få år tidligere fik, da han solgte jagten Louise. Det må dog nødvendigvis tilføjes, at vurderingen af nogle af boets tilgodehavender i obligationer ikke var den gunstigste, så alle pengene kom muligvis ikke ind. Og så skulle de to mindreårige jo med tiden have deres andel.

Hans Jensen og Ane Rasmusdatter kan følges videre frem. I 1834-folketællingen betegnedes han som værtshusholder, i 1840 blot som husmand, der levede af sin jordlod. Og nok også lidt af sine midler. For da Hans Jensen døde samme år, 55 år gammel, forelå der et testamente til fordel for enken. Testamentet fik siden kongelig stadfæstelse med den tilføjelse, at der her var tale om en værdi under de 300 rbdl sølv. Hans Jensen havde åbenbart ikke formået at få midlerne til at yngle, som hans forgænger på stedet helt tydeligt havde kunnet. Enken Ane Rasmusdatter døde to år senere, men hendes børn var da myndige, og hendes efterladenskaber havde således ingen interesse for det offentlige.²⁸

Fra den gamle vej sydpå gennem Bregninge by. Huset, nuv. Sundbrovej 58, hvori der omkring 1800 var kro, ses i baggrunden.

Historien om sømanden, som gik i land for at blive gift, har man hørt før, selv om der faktisk ikke findes nogen undersøgelse af, hvor almindeligt det egentlig var. Men Hans Jensen hørte altså til denne gruppe, og man må nok sige, at enken på kroen i Bregninge var et godt parti, som for hans vedkommende kunne indgås på et såre belejligt tidspunkt.

Såvidt om jagtens Louises reder og skipper. En fortsættelse vil følge, der især kommer til at dreje sig om, hvad man kan sige om sejladsen med Louise i de tre sidste år, den var hjemskrevet i Vornæs, altså det tidsrum, som skipperens protokol dækker.

Anders Monrad Møller, f. 1942, dr.phil., Odense Universitet. Disputatsen *Fra galeoth til galease* (1981) og

dens fortsættelse *Jagt og skonnert* (1988) handler om 1700- og 1800-tallets danske provinssøfart. Forfatter af bind 4. og halvdelen af bind 5 af *Dansk søfarts historie* (1998). Har endvidere publiceret bøger om industrihistorie, toldhistorie og P&Ts historie. Ud gav i 1983 Thomas Jørgensen Hørnings skrift *Kongelige Danske Rigers Inderlig Styrke og Magt* og i 1995 Christian VIII's *Dagbøger og Optegnelser 1839-48*. Siden 1989 redaktør af *Historisk Tidsskrift*.

Noter:

Anvendte forkortelser:

LAO = Landsarkivet, Odense.

RA = Rigsarkivet, København.

1. Anders Monrad Møller: *Dansk søfarts historie 4, 1814-1870, Med korn og kul*, Gyldendal 1998, se det indledende afsnit s. 7-10,

hvor hovedkilden er den nævnte regnskabsbog.

2. LAO, Tåsinge Godsarkiv, Fæstebreve for Landet III, Vornæs, 1768-1879, nr. 2. Fæstebrevet er dateret 28. oktober, men fæstet omtales indgået "februar sidstleden". Landet kirkebog de nævnte år, endvidere folketællinger Landet sogn, Vornæs 1787, 1801, 1834. Skifteprotokol Tåsinge Gods VII, s. 431 og 438.

3. Kirkebogen har en forveksling mellem mor og datter, idet en "Karen Rasmusdatter" ses begravet 22. oktober 1801 i en alder af angiveligt otte uger! Taasinge Gods Skifteprotokol VII s. 450, dat. 30. januar 1802 efterlader dog ingen tvivl om, at det var moderen, som døde 11 dage efter fødslen, hvortil kommer, at den lille Maren nr. 2 har korrekt alder oplyst ved hendes begravelse.

4. LAO, Tåsinge Godsarkiv, Forstregnskaber med Bilag 1815/16-1819/20, her første læg, oversigtshæftets nr. 7. Forstregnskaberne skiftede opstilling med tiden, og der er desværre i den følgende pakke en lakune 1821-22.

5. LAO, Tåsinge godsarkiv, Protokol over stamhuset Taasinges huse 1816-25. Heri nr. 283.

6. RA, Kommercekollegiet nr. 1813, Fortegnelser over hjemmehørende skibe 1813-15. Én kommercelæst var 5200 pund, men blev i øvrigt målt ved en rumfangsberegning. En senere tommelfingerregel siger én kommercelæst = to nettoregistertons. En nettoregisterton = 2,83m³.

7. LAO, Tåsinge birk, Skøde- og panteprotokol, SP 1965, 16. februar 1815. Omregningerne fra rigsbankdaler sedler til rigsbankdaler rede sølv er her og andetsteds foretaget ved hjælp af kursangivelserne gengivet i Gyldendals Danmarks historie bind 9, Dansk økono-

misk statistik 1814-1980 af Hans Chr. Johansen, Kbh. 1985, s. 258. Indtil 1813 hed det rigsdaler, herefter rigsbankdaler.

8. RA, Søetaten XVII, Søenrolleringen, Journaler over udgående skippere fra København, fra 1815 betegnet Skipperjournaler. Gennemgået er - også med henblik på det følgende - årgangene 1813-1822, idet dog 1819 ikke er bevaret.

9. Dansk Biografisk Leksikon, 3. udg. bd. 14, s. 169.

10. Louise ses på Svendborgskibslister, RA, Admiralitetet, Indkomne Indrulleringssager, for 1815 i ADM 1508, 1816, nr. 92 og for 1816 i ADM 1512, 1817 nr. 89. Se endvidere LAO, Tåsinge birk, Skøde- og panteprotokol, SP 1965, 3. december 1822.

11. Som note 1, s. 37, samt heri litteraturlistens Møller (1974b).

12. Som note 8 vedr. anløb af Kbh., oplysninger om brændeladninger, se note 4.

13. Som sidste del af note 10.

14. RA, Generaltoldkammer- og Kommercekollegium. Slesvigske Toldkontor, Skibsmålingsprotokoller for de slesvigske Toldsteder 1830, nr. tre af tre pakker, Pelworm-Ærøskøbing. Louise ses under Rømhø nr. 4. Ved en større ombygning udstedtes ofte et såkaldt rekonstruktionsbrev til erstatning for det forældede bilbrev, men et sådant er altså heller ikke nævnt.

15. En passende Louise er ikke at finde i Fortegnelse over de i Kongeriget Danmark og Hertugdømmerne Slesvig og Holsten hjemmehørende Fartøjer af 10 Commercelæster og derover. Samlet og udgivet af C.H. Mossin, Kbh. 1843.

16. RA, Søruller, Svendborg amt, lægd 38, ungdomsruller 1815, 1818, 1821, hovedruller 1821, 1824, ekstrarulle 1827. Lægd 87, ekstrarulle 1830, 1833, 1836, 1839, 1842, 1844, Lægd 32, hovedrulle 1820. Endvidere, Søetaten, Søindrulleringen, Skipperjournal 1828, samt LAO, Svendborg toldkammer, kopitoldregnskab 1831 (Sophie Wilhelmine og Ingeborg Marie). Oplysningen om Jørgen Jensens eksamen (nr. 12118) stammer fra den uvurderlige bearbejdelse, som foreligger elektronisk tilgængelig på diskette, udarbejdet af Erik Boysen (Hededammen 16, 2730 Herlev). Vedrørende Jørgens Jensens fartøj "Wenners Minde", se note 15.
17. LAO, Folketællinger (i kopi) Landet 1834, 1840, 1845, 1850, Bjerreby 1855 og 1860, endvidere Landet Kirkebog. Lidt forvirrende regnedes Gesinge udflyttere i folketællingerne 1855 og 1860 med under Bjerreby, mens de i kirkelig henseende hørte under Landet. Tåsinge birk, skifteprotokol 1858-78, fol. 114.
18. LAO, Bregninge kirkebog, samt folketællinger (i kopi) 1787 og 1801.
19. LAO, Søruller, Svendborg amt, lægd 32, hovedruller 1803, 1806, 1809, 1812, 1815, 1818 og af læsemæssige grunde den tilsvarende serie på RA, Svendborg amt, 1803 F 22, 1806 F 31, 1809 40, 1812 nr. 29, 1815 nr. 38, 1818 nr. 47, 1821 nr. 56, 1824 nr. 65.
20. Se O. Lütken: De danske paa Schelden, Kbh. 1885, som desværre kun bringer den første del af begivenhedsforløbet. Jfr. T.A. Topsøe-Jensen og Emil Marquard: Officerer i den dansk-norske Søetat 1660-1814 og Den danske Søetat 1814-1932, Kbh. 1935 under Jost van Dockum, Hans Holsten og S.U. Rosenvinge.
21. Anders Monrad Møller: Jagt og skonnert. Studier i den danske provinssøfart i tiden fra 1814 til 1864, Kbh. 1988, s. 111.
22. Det følgende bygger på indberetninger i RA, Søetaten, Admiralitetet, Indkomne sager, ADM 988, 1814 nr. 1425 og 1436, ADM 990, 1814 nr. 1903 og 1913. Samt om Wolfgang Kaas i Topsøe-Jensen & Marquard i nævnte værk.
23. Den nyeste skildring af Christian Frederik i Norge 1814 alias Christian VIII, dansk konge 1839-49 er Lars Roar Langslet: Christian Frederik, Del 1, Cappelen 1998. Den seneste generelle behandling af de to tvillingriger er Ole Feldbæk: Nærhed og adskillelse 1720-1814, Danmark-Norge 1380-1814, bd. IV, Universitetsforlaget 1998.
24. Det er nok ikke helt tilfældigt, at Wolfgang Kaas i sin rapport først nævnte grundstødningen efter at have berettet om prinsens ankomst til Århus.
25. Her og i det følgende som note 19. Endvidere Erik Boysens samling - se note 16. Hans Jensen, 21 år gammel, fik sin eksamen den 1. juni 1805, alder 21 år, eksamensnummer 10239. Han sagdes at stamme fra Troense på Tåsinge, hvilket er baggrunden for det lille forbehold, "formentlig".
26. RA, Søetaten, Admiralitetet, Indrulleringsreferatprotokol 1819-20, ADM 1345, 1819 nr. 293, samt den originale ansøgning i Indkomne Indrulleringssager, Adm 1521, 1819 nr. 293.
27. LAO, Bregninge kirkebog og Tåsinge gods, skifteprotokol 1790-1824, fol. 535, 542, 552, 562, 564, skifteprotokol 1824-29, fol. 80.
28. LAO, Tåsinge birk, skifteprotokol 1837-58, fol. 121. og 171.

Kirkeskibene i Bregninge kirke

af Henning Thalund

Natten til den 5. februar 1999 brød tyve ind i Bregninge kirke. Kirkedøren blev brækket op, og ved hjælp af en medbragt stige blev kirkens 3 kirkeskibe og et gammelt krucifix hentet ned, båret ud i en varevogn og kørt bort.

Noget lignende var ikke før sket i en dansk kirke. Villaer, forretninger og lejligheder har som bekendt været hærget af tyverier gennem mange år, men at bryde ind i en kirke og stjæle kirkens inventar - ? Det har heldigvis hidtil hørt til sjældenheder.

Det var kulturminder, der den nat forsvandt fra Bregninge kirke.

Det ældste af de 3 kirkeskibe stammer fra 1727 og er ikke kun det ældste kirkeskib i Svendborg provsti, men et af de ældste kirkeskibe i Fyns stift. Det er en model af en navnløs orlogsfregat og har 10 kanoner i borde. Det bliver fortalt, at det er en model af Niels Juels admiralskib, men dette betvivles af marinehistorikere.

Derimod er der ingen tvivl om, hvem der i sin tid byggede modellen, for på modellens styrbords side står der "C.J.S.T. An. 1727 den 7. Aprilis". Bogstaverne "C.J.S.T." står for Christian Jensen Thurøe, der var født ca. 1700 og var skibsbygmester i Troense.

Kirkeskibet har været restaureret gentagne gange. Første gang var i 1795, og restaureringen blev foretaget af Hans og Jens Thurøe. Deres navne og årstallet står skrevet på modellens bagbord side. Den næste restaurering, man har kendskab til, fandt sted i 1967-68 og blev foretaget af konservator Christian Nielsen fra Søfartsmuseet på Kronborg. Kirkeskibet blev efter restaureringen genophængt i kirken den 5. maj 1968, og efter gammel tradition i

det sydfynske søfartsområde blev det båret i procession fra "Skipperhjemmet" til kirken af 4 søfolk fra Troense. Siden har kirkeskibet været restaureret igen i 1989.

Det navnløse orlogsskib hænger i kirkens midterskib nærmest koret.

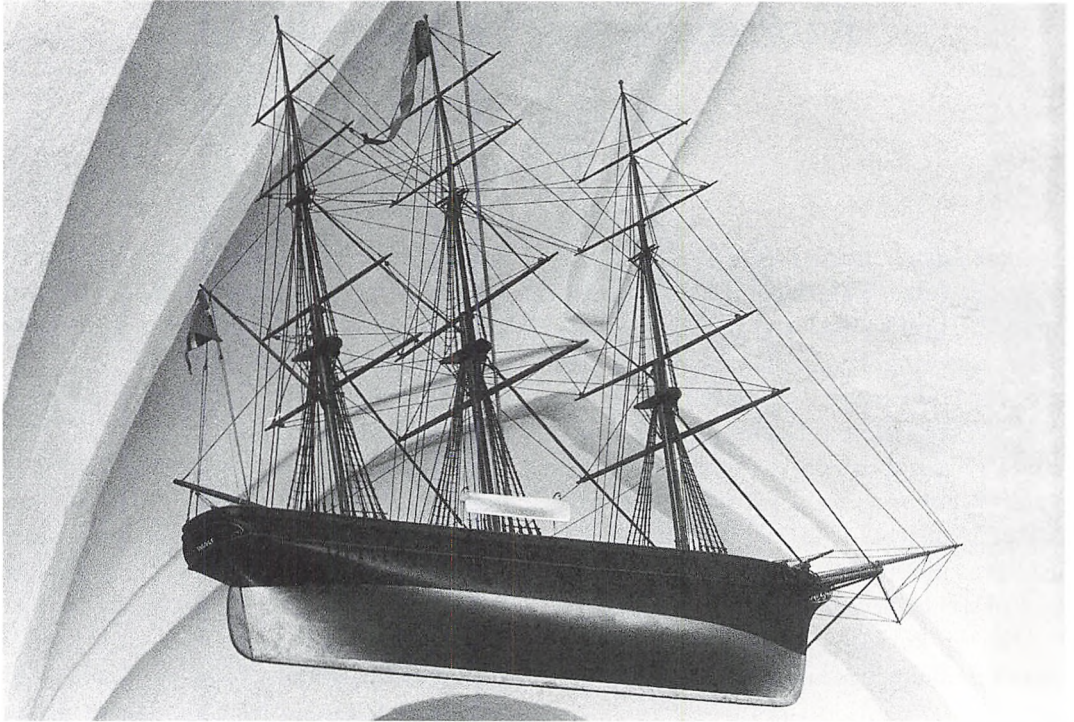
Det næstældste af de stjålne kirkeskibe er fregatten "Sophie Frederikke". Det blev op-hængt i kirken i 1791. Kirkeskibet er en meget smuk og velbygget model, og det er tydeligt, at det er en virkelig fagmand, der har bygget det. Kirkeskibets bygmester og giver var L.C.Møller fra Troense. Hans navn og årstallet står skrevet på fregattens bagbord side. Fregatten er bestykket med 12 messingkanoner i hver side.

Da det blev skænket til kirken, havde det intet navn. Det fik det først i 1842, da det blev omtaklet af C.K.Storm, hvis navn og årstal også står skrevet på fregattens bagbord side.

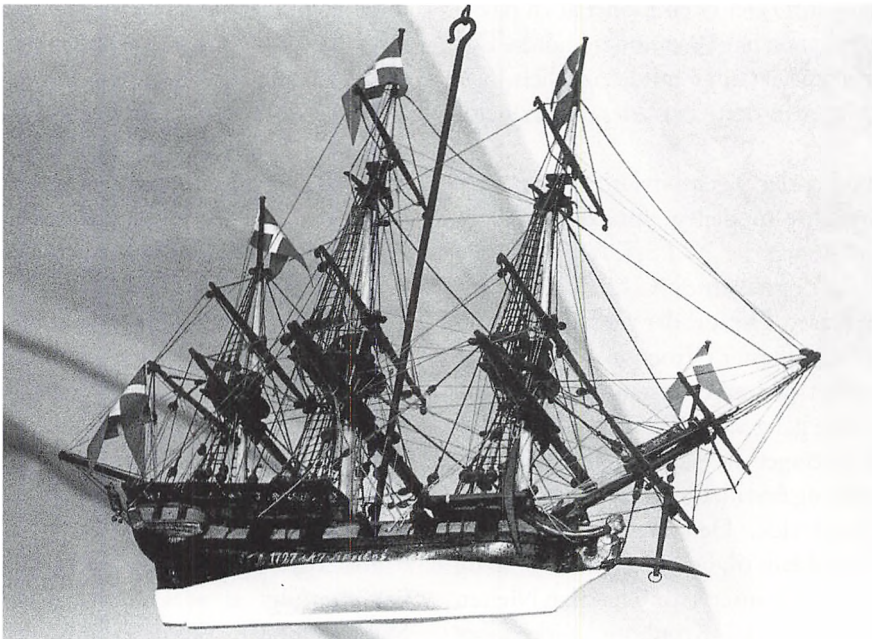
Hvorledes fregatten fik navnet "Sophie Frederikke" står fortalt i en gammel avisartikel fra 1842, der omtaler restaureringen. I artiklen står der bl.a., " - at da det tilforn intet Navn have haft, blev det - med Kammerherre, Baron v. Juel-Brockdorffs Tilladelse - given hans Gemalindes navne Sophie Frederikke".

Til ære for baronessen og til minde om ham, der i sin tid havde skænket skibet til kirken, blev det besluttet, at "Sophie Frederikke" skulle føres i procession fra Valdemar Slot til Bregninge kirke. Den gamle avisartikel fortsætter:

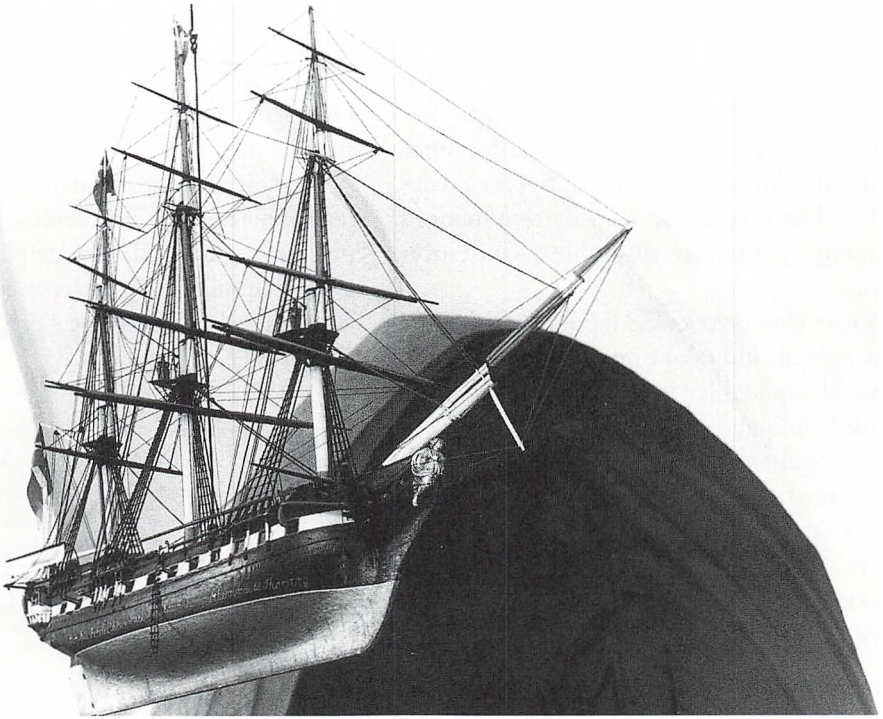
"Saaledes bar fire af de ældste Skippere Skibet efterfulgt af et Orkester og alle Byens Skibsbygmestre, Skippere og Styrmand parvis, 90 i Tallet, hvoraf de 73 bar Flag, hvilket gav et særdeles smukt Syn.

Modellen af det navnløse orlogsskib er det ældste af de tre kirkeskibe i Bregninge kirke. Det blev ophængt i 1727.

Det 3-mastede fuldriggede orlogsskib "Sophie Frederikke" er opkaldt efter kammerherreinden på Valdemar Slot. Kirkeskibet blev ophængt i Bregninge kirke i 1791.

Den 3-mastede fuldrigger "Ingolf" er det yngste af kirkens tre kirkeskibe. Det blev ophængt i 1963.

På Slottet blev Toget modtaget med Salut, og efter der var afsunget en Sang i Anledning af Dagens Højtidelighed, samt til Ære for det høje Herskab, blev samtlige Deltagere budt op paa Slottet, hvor der for dem alle blev serveret en kostelig Frokost.

Herskabet var ikke personligt til stede, da Upasselighed forhindrede dem deri.

Imidlertid var alt på det herligste foranstaltet, saa enhver af Deltagerne ikke kunne andet end glæde sig over en saa uventet godfuld Modtagelse. Over Bordet blev med glade Hjerters Taksigelse udtømt det høje Herskabs Skaal, hvorefter Skibet i forrige Orden blev bragt til Kirken og i al Stilhed ophængt paa sin gamle Plads."

På kirkeskibets styrbord side står der: "Sophie Frederikke Juell-Brockdorff, Kammerherreinde til Thorseng".

Kirkeskibet "Sophie Frederikke" har altid haft sin plads i kirkens sydlige sideskib.

Det tredje af de stjalne kirkeskibe er den 3-mastede fuldrigger "Ingolf". Det er det yngste af de tre skibe. Det blev ophængt den 2. juni 1962 og fik sin plads i midterskibet nærmest indgangen.

"Ingolf" blev bygget i årene 1887-88 af skibsbygmester R.V.Møller i Troense. Han gjorde det imidlertid ikke færdig, for først i 1914 blev rigningsarbejdet udført af bygmesterens søn, Henrik Georg Møller.

I mange år derefter var fuldriggeren i familiens eje, men i 1963 skænkede kontorchef Henrik Georg Møller "Ingolf" til Bregninge kirke. Inden ophængningen blev skibet efterset og derefter båret i procession til kirken af giveren og 3 skibsførere fra Troense.

Kirkeskibene var borte - men så klappede fælden.

En beboer i nærheden af kirken havde den nat, da tyveriet fandt sted, bemærket en lys

varevogn, der kørte rundt i nærheden af kirken. Denne oplysning bragte politiet på sporet af en udlejningsbil fra Sønderjylland og den mand, der havde lejet bilen. Et par uger efter tyveriet stod politiet så endelig med det første genfundne kirkeskib, fregatten "Sophie Frederikke". Det blev fundet i en flyttecontainer i Padborg og var klar til at blive sendt over grænsen.

3 uger efter tyveriet fandt politiet frem til de 2 manglende kirkeskibe og det gamle krucifix. Disse klenodier blev fundet hos en af politiets gamle kendinge i Odense.

Nedtagelsen af kirkeskibene i nattens mulm og mørke og den videre transport i varebilen betød, at de alle havde lidt mere eller mindre skade. Nogle af mastetoppene og ræerne var brækkede, og dele af det komplicerede tovværk i riggen var revet i stykker. Hækken på

"Sophie Frederikke" havde fået et slemt skub, så dele af den var brækket af. Andre steder på skibet var guldornamenterne slået i stykker. Desuden havde fregatten mistet 3 af sine mes-singkanoner.

Men alt er blevet repareret igen, og søndag før påske hang alle 3 kirkeskibe på deres vante pladser - og nu er de sikrede på en måde, der gør det umuligt eller meget svært igen at stjæle de 3 smukke kirkeskibe i Bregninge kirke.

Henning Thalund, f. 1929, styrmands- og skibsfører-eksamen fra Københavns navigationsskole og sejlet som styrmand i Ø.K. og Fyr- og Vagervæsenet, senere lærer ved søfartsskolerne og sidst forstander for Svendborg Søfartsskole. Har gennem en årrække arbejdet med registrering af de danske kirkeskibe og har bl.a. skrevet 3 bøger om emnet. Desuden en række artikler i tidsskrifter og årbøger om maritime emner.

Forbrydelse og straf

af Albert Mohr Lolk

Forbrydelser har der altid været og straf også. På Tåsinge kan vi dokumentere det gennem tingbøger, som dog først findes fra 1658. Der har været bøger før; men de er gået til.

Den første bog fortæller, at der i 1658 skete tyveri af hør og i 1660 tyveri af tømmer med mere fra ødegårdene, en halv ny vogn og to hjul, en so, en kalv, korn og andre dagligvarer.

Det var indirekte følger af, at svenskerne i krigen 1658-1660 drog hen over Tåsinge. Det gik så hårdt ud over befolkningen, at mange så sig nødsaget til at bjerge noget på uret vis.

Et eksempel fra 1660:

Karen Nielsdatter stjal: fem stykker garn og seks nøgler garn, noget salt, lys, to brød og et nyt fiskegarn. Efter hendes egen bekendelse

har hun stjålet 16 brød og et stykke kød, item en halv skæppe byg.

Ligeledes har hun efter egen bekendelse stjålet fra Maren Nørgaards i Lundby: fire stykker garn og fra Kirsten Krog i Lundby: to sko.

Dommen lyder: "Da efter tiltale og den sags lejlighed blev Karen Nielsdatter tildømt at rømme landet inden trende solemærker og hendes arvegods at være forbrudt til husbonden, og dersom hun igen kommer til landet, da at straffes til kagen og komme udi bøddelens hænder".

Et eksempel fra 2-6-1815.

Denne dom må vi have med præmisser, fordi den viser den pågældende dommers grundige overvejelser.

"Under nærværende sag tiltaltes Peder Hansen for begået indbrud hos gårdmand og sognefoged Niels Nielsen i Vornæs, hvorhos han tillige inputeres (tilføres) den hensigt at have villet stjæle, dersom han ej var blevet pågrebet, før dette hans præsummerede forsæt blev udført, samt desuden flere andre småtyverier. Disse fakta er saavel ved den tiltaltes egen bekendelse som ved de førte vidner tilstrækkelig bevist. Sagens dokumenter oplyser således om: at tiltalte Peder Hansen om aftenen den 4. eller natten til den 5. oktober f.å. har uden tilladelse forladt sin husbonds tjeneste i Svendborg; ligeledes egenmægtig taget en af hans husbond tilhørende båd og dermed roet til Thorseng og samme nat gjort indbrud i bemeldte Niels Nielsens storstue gennem et med søm fastnaglet vindue, ved hvilken lejlighed han bragte en økse og en sæk med sig,

samt at han der forputtede sig bag sengen og søgte at trække dynen af en deri liggende person, som herved vågnede og gjorde alarm i huset, hvorved husets folk kom op og pågreb den tiltalte, endnu førend han var i stand til at komme derfra. I førstningen påstår tiltalte, at hans hensigt her i huset ikke var at stjæle, men blot at besøge et fruentimmer. Men disse usandsynlige og urigtige foregivender forandrer han senere derhen, at han ene og alene i den hensigt at stjæle sig noget til klæder har begået dette indbrud, samt at han havde øksen med for at bane sig vej og sækken for at gemme de koster i, som han agtede at stjæle.

Fremdeles er det ved den fremlagte udskrift af en inden denne ret den 25. april 1810 afsagt dom, som af tiltalte er vedkendt som ham overgået, oplyst, at han engang før har været dømt og straffet for første gang begået simpelt tyveri, med 2 måneders tugthusarbejde. Endelig er det under sagens drift fuldkommen bevist både ved egen bekendelse og vidner, at den tiltalte i den mellemtid, fra han kom ud af tugthuset, til han nu blev pågrebet, har gjort sig skyldig i adskillige småtyverier, såsom at have frastjålet præsten Lund i Lundby, medens han forrige vinter tjente denne, en sæk, som er den samme som i forhøret nævnes, og som han havde med sig ved indbruddet, at han har frastjålet af sine medtjenere hos krigsråd Theil (Tegl) i Svendborg den ligeledes ved indbruddet medbragte økse, og en anden af sine medtjenere sammesteds et par sko og et par bukser.

I henseende til alle disse den tiltalte inputerede forbrydelser haves således den fuldkomne vished. Spørgsmålet her bliver at afgøre er alene det, hvorledes den tiltalte herfor bør anses med straf? og om hans hos Niels Nielsen foretagne indbrud ligefrem kan takseres således som tyverilovgivningen bestemmer? eller om hans angivne hensigt at ville stjæle kan sættes ved siden af virkelig begået med indbrud forøvet tyveri? eller om tyverier er nogen nødvendig egenskab ved indbrud, for at det skal virke straf.

Når henses til handlingens moralitet, synes det afgjort, at hensigten her bør træde i det virkelig udførte tyveris sted, siden den tiltalte her har gjort alt, hvad der stod i hans magt, for at opnå sit øjemed, og at det altså ikke synes at burde regnes ham til fordel, at forsættet ved en hændelse blev hindret. Efter anordninger om tyvstraffe og in specie forordningen af 20. februar 1788 synes det heller ikke at være nogen nødvendig egenskab ved indbrud, at den, der begår indbruddet, skal have bemærget sig alt, hvad han agtede at stjæle og bortført det, hvilket sidste ej engang er tænkeligt at kunne finde sted, når personen gribes in flagranti (på fersk gerning), da allerhøjstbemeldte forordning i 4. § udtrykkelig sætter den, som gør indbrud i lige klasse med den, der stjæler stort kvæg på marken og bestjæler skibbrudne folk, og sætter indbruddet imellem disse tvende forbrydelser, uden at nævne tyverier som forbundne med samme. Endvidere anføres i det ældre anmærkninger som grund til den for indbrud fastsatte straf, at den, som om nattetider bryder ind i anden mands hus, ligesåvel kan formodes at have til hensigt at myrde som at stjæle; hvortil også den for tiltalte ses at have været forsynet med fornødne instrumenter.

På den anden side kunne vel indvendes, at tiltalte Peder Hansen ikke med sine medhavende instrumenter har gjort mine til at beskadige nogen, men tværtimod løb sin vej, da der gjordes alarm og efterlod sin medbragte økse i stuen, hvor han var brudt ind, at han ej engang satte sig til modværg, da han blev pågrebet uden for huset, og at tyvstraf ej kan anses passende in casu, hvor tyven ej har haft nogen fordel af sin handling. Men de førstnævnte grunde forekommer dog dommeren så overvejende, og det synes derhos så afgjort både i sagens natur og ved forordningens udtrykkelige ord, at der ikke udfordres et fuldkommen tyveri til at konstituere den forbrydelse, som kaldes indbrud, at det ej kan skønnes rettere, end tiltalte Peder Hansen jo har fortjent straf efter den 4.

§ i forordningen af 20. februar 1788. Thi at indbruddet er fuldkommen udført, findes tydelig nok bevist ved såvel den tiltaltes udtrykkelige bekendelse som ved de førte vidner og det over indbrudstedet holdte syn. Her til kommer den den tiltaltes tydelige erklæring, at han ville stjæle. Hans forsøg på at ville trække dynen af sengen, hvilket han vel selv har benægtet, men som alligevel påstås med bestemthed af den person, der lå i sengen, hans beviste hang til tyveri, og de kvalificerede omstændigheder, som har ledsaget disse i den samme tid, og uagtet han tilforn har været straffer; hvilket alt karakteriserer ham som et for den offentlige sikkerhed farligt menneske, der bør betages lejligheden til at begå flere forbrydelser, for så vidt dette, som her skønnes at være tilfældet, stemmer overens med retfærdighedens grundsætninger.

Sluttelig bemærkes, at den tiltalte har absenteret sig af arresten, efter at sagen var befordret til doms, i hvilken anledning han ved dommen vil kendes pligtig at udstå sin straf, når han pågribes, og dommen at indrette i overensstemmelse hermed.

(Efter nogle oplysninger, der gentages i dommen, følger denne som gengivet nedenfor):

Thi kendes for ret:

Peder Hansen med tilnavn Spillemand bør, når han pågribes, stryges til kagen og arbejde i Nyborg Fæstning sin livstid, samt betale af denne aktion, hans arrest og varetægt samt dommens eksekution m.v. lovlig flydende omkostninger, hvoriblandt til aktor, kommissionær Mølmark, 32 rbd. 2 mark, og til defensor, sagfører Bekker, 23 rbd. samt til prokurator Ravnkilde i Ålborg 3 rbd. og til defensor, prokurator Haasum, sammesteds 3 rbd., alt sølvværdi, som i mangel af formue hos den tiltalte udredes af det offentlige efter øvrighedens nærmere foranstaltning.

Den bestjålne præsten Lund samt tjenestekarlene Hans Hansen og Niels Ernst de hos arrestanten forefundne og dem frastjålne ting, en sæk, en økse, et par sko og 1 par benklæder, bør tilhøre enhver især som deres lovlige ejendom.

I sagens førelse findes intet ophold at have fundet sted, som kan virke mulkt

Helm.

som meddomsmænd:

Kristopher Hansen.

Hans Jensen.

Rasmus (Rasmussen)Højte.

Jacob Nielsen,

alle af Vindeby.

Vi ser, at indbrud hos sognefogden kostede kagstrygning og livstidsstraf m.v.

Et eksempel fra 13-09-1997

(i Fyens Stiftstidende)

Til sammenligning med de foran anførte domme gengives denne dom, taget fra dagspressen:

19. dom gav fængsel.

Svendborg.

En 28-årig mand tilstod ved retten i Svendborg forleden en stribe indbrudstyverier, "lån" af knallerter og biler og checkbedragerier.

Manden, der har haft problemer med stoffer, stjal blandt andet under indbrud på Kværndrup Kro godt 17.000 kr. Hans 19. dom lød på fire måneders fængsel. Trods anklagerens ønske om straksafsoning blev han efter varetægtsfængsling siden 23. oktober løsladt til senere afsoning. Han oplyste i retten, at hans fremtidsplaner omfatter ønske om iværksætterstøtte til egen forretning.

Og så sætter man sig hen og tænker over sagerne.

Det var meningen, at beskrivelsen af de to gamle domme, hvor myndighederne straks greb ind med konsekvenser, der kunne mærkes: landsforvisning og arbejde i Nyborg Fæstning på livstid, og den sidste dom fra 1998, der er forbryderens 19. dom, som gav fængsel i 4 måneder til senere afsoning, skulle have talt for sig selv.

Imidlertid har jeg efter dommene i en bog: "Tåsinge birks justitsprotokol 1810 -1818. Forbrydelse og straf. Domme. 1998". set på forholdet mellem før og nu, hvoraf kort skal fortælles om nogle overvejelser.

En undersøgelse af tidens juridiske litteratur på biblioteket om strafansættelse førte hen til 2 bøger, som kunne hjemlånes; men de gav kun grænser for straf inden for de forskellige arter af forbrydelser, således at skøn blev afgørende. Til underbyggelse for skøn henter dagens dommer dog hjælp i "Ugeskrift for Retsvæsen", som indeholder aktuelle domme, men dette tidsskrift kan ikke hjemlånes.

Det var mit ønske at få en dommer af i dag til at bedømme de to gamle domme efter nutidens målestok, men det undgik dommeren ved at sende mig en række retsplejeregler for pådømmelse.

Vignetter af Volmer Strange.

Et helt andet og meget vigtigt problem er, om dommene har nogen forebyggende virkning. Meningerne herom er, som vi tydeligt og ofte ser i dagspressen, meget delte.

Efter en foretaget sammenligning mellem hyppigheden af domfældelser på Tåsinge 1810 - 1818 og i Odense retskreds i 44 dage i 1998 viser det sig, at hyppigheden er ca. 7½ gange større for Odense end for Tåsinge (begges hyppighed beregnet pr. 1000 indbyggere i samme tidslængde).

Eftersom der er flere anmeldelser end opklarede forbrydelser (domme), tog jeg fat på anmeldelserne og fik som resultat, at der er mellem 10 og 100 gange så mange anmeldte forbrydelser i dag som i forrige århundrede. Forholdet kan være grellere endnu, om man kunne få ikke-anmeldte forbrydelser med, forbrydelser, som skadelidte ikke vil eller tør anmelde.

Det må indrømmes, at man især vedrørende forholdene i gamle dage ikke har så mange oplysninger at bygge på, som ønskes kunne.

Indrømmes må det også, at der er foretaget en sammenligning mellem by og land. Dog må man i dag nærmest betragte Tåsinge som by (en del af Svendborg). Omvendt er der under Odense retskreds store landområder.

Mærkelig synes udviklingen at have været, når fattiggårde dog er afløst af samfundets omsorg i et sådant omfang, at tyveri skulle være unødigt.

A. C. E. Mohr Lolk født 1913 i Troense. Lærer i København og Odense 1944-1983, skrevet godt 27.000 sider om Tåsinge (kopi på Landsarkivet i Odense og i Tåsinge Lokalhistoriske Arkiv). Artikler i Fynske Årbøger 1980, Årbog for Svendborg & Omegns Museum 1981, Tåsinge Årbog 1987, 1997 og 1998. Kronikker i Fyens Stiftstidende 1968, 1976 og 1997.

Hans Hansen Recke

Malermester i Bjerreby

af Tove Recke Sørensen

Min farfar, malermester Hans Hansen Recke, blev født i Bjerreby d. 27. maj 1876 som søn af graver og hørsvinger Niels Hansen (Rikke) og hustru Laurine Sørensen. Hans bedsteforældre var henholdsvis husmand Hans Pedersen Poulsen - Kirsten Nielsdatter (Rikke) i Strammelse og skibstømrer Søren Hansen (Fyn) - Ane Sørensen i Troense.

Huset, hvor han fødtes, lå midt i byen, på hjørnet over for smedien, nuværende Bjerrebyvej 85. Det var dengang større, end det er i dag, og rummede ialt 4 familier, så det var ikke uden grund, at det på den tid blev kaldt for "Familiehuset". Det ejedes, som alle andre huse på Tåsinge, af Valdemar Slot, og beboerne måtte tjene til lejen ved at arbejde på slottet.

Huset er senere blevet kendt som købmandshandelen "Den grønne butik".

Han fødtes som den fjerde og sidste i børneflokket. De øvrige søskende var:

Karl Hansen (Rikke) f. 15-08-1863

Marie Severine Hansen (Rikke) f. 18-02-1866

Ane Hansen (Rikke) f. 01-12-1871

Tilnavnet Rikke købte farfar som efternavn i 1905, med stavemåden: Recke.

Barndommen

Han har fortalt erindringer fra drengene om de "Originaler", der dengang boede i "Hospitalet", som den tids alderdomshjem blev kaldt, nuværende Bjerrebyvej 83 a. Dette hus ligger mellem kirkegården og hans fødehjem. Forsorgen var ikke så omfattende dengang, og alle måtte mere eller mindre klare sig selv. Af disse huskede han: Ka'Tøns, Mogens

Nibbe, Skrædder Hvid samt Hans Stenner og dennes søster. Hver formiddag gik Hans Stenner og søsteren rundt i byen på besøg forskellige steder. Hans havde harmonikaen med og gav et nummer til bedste, og de blev siddende, indtil de havde fået deres søde, røde snaps. Farfar huskede også en gammel kone, der hed Kesten Mortens. Hun gik med en krykke, mens hun trak sin ko ud til Stabolt, hvor den så græssede i vejkanthen, derved sparede hun græsset på sin egen mark. Dette var dog ikke helt lovligt, så farfar og de andre knægte kunne kyse hende ved at råbe: "Nu kommer Egen-se". Det var navnet på den lokale politibetjent, men han overrendte nu ellers ikke Tåsinge, da hans bopæl var i Svendborg, og hans patruljere dengang måtte foregå til fods ud over øen.

Farfar blev tidlig beskæftiget ved landbruget, og efter konfirmationen den 5. oktober 1890 i Bjerreby Kirke blev han tjenestedreng på "Drostgaarden" i Ny Bjerreby. Her fik han, foruden kost og logi, 20 kr. i løn for et helt år.

I lære som maler

Landbruget huede ham ikke. Det var imidlertid ikke så ligetil at komme i lære, da der på det tidspunkt kun var 3 malermestre på Tåsinge. Men endelig fik han en læreplads i Rudkøbing hos malermester Carl Madsen, den senere borgmester i byen.

Her fik han blandt andet lært både træimmitation og marmorering, og grundstenen var dermed lagt for hans senere glæde ved at restaurere gamle ting.

Dengang var det skik og brug, at lærlingene boede hos mesteren, og da der endnu ikke var

Huset, hvor Hans Hansen Recke blev født (nuv. Bjerrebyvej 85, senere kaldet "Den grønne butik").

etableret en regelmæssig færgeforbindelse fra Rudkøbing til Tåsinge, måtte han afvente, at der var en fisker, der ville tage ham med over, når han ville besøge forældrene. Men i strenge vintre var der en mulighed for at gå over isen hjem. Han kunne også fortælle, at der endda var eksempler på transporter af tunge læs med mursten ad denne vej. Men fridage var der ikke mange af, og det var ikke så ofte, han så sin familie i den tid.

Malersvend

Efter læretidens afslutning i 1894 gik han "på valsen" som naver i Tyskland, en tid, som vi desværre ikke har hørt ret meget om. Senere havde han i Bjerreby en tysk malersvend ved navn Steffen, måske var han en bekendt fra dengang? Men han havde taget mange billeder med hjem, som han senere brugte som forlæg

til blandt andet dekorationer på trælåger og andre genstande. Han havde ligeledes haft en bog med hjem, der gav en beskrivelse, hvorefter han kunne lave sig et fotografiapparat. Det blev en hobby, som han fik megen glæde af, og han efterlod sig mange billeder.

I 3 år arbejdede han som malersvend i København, blandt andet på en stor arbejdsplads med over 100 svende, men i den tid så han kun sin mester en eneste gang! De malede store bygningskomplekser, og her kom erfaringerne fra læretiden ham til stor gavn, idet han mest kom til at beskæftige sig med træimitationer og marmorering. De første 2 år i København var lønnen 5,- kr. om dagen, men han har fortalt, at han for de første dage fik en guldtikrone, hvilket tydede på, at man var tilfreds med hans arbejde.

Der var også liv og glade dage i København indtil år 1900, da storlockouten kom. Svende-

Hans Hansen Recke som ung.

ne mødtes i Rømersgade, og farfar blev bedt om at rejse hjem, fordi det kneb med understøttelsen til de udenbys svende.

Malermester med familie i Bjerreby

Efter hjemkomsten fra København nedsatte han sig som selvstændig mester i Bjerreby og byggede et træskur ved barndomshjemmet, der nødtørfigt kunne anvendes til værksted.

Den 23. december 1904 indgik han ægteskab i Landet Kirke med Ane Sine Larsen, f. d. 23. juli 1885 i Melby som datter af husmand Jacob Larsen og hustru Ane Marie Larsen i Melby. Vi har senere spurgt farmor, hvorfor de blev gift på en så "fjøllet" dato, men hun sag-

de, at det var, fordi de alligevel havde bagt til Jul! Men sandheden var nok den, at de ville giftes, fordi min farbror, Carlo, var ved at melde sin ankomst, og han blev da også født allerede d. 31. januar 1905.

Samtidig med giftermålet blev der et nyt hus (nuv. Bjerrebyvej 82) til salg omtrent over for hans fødehjem. Det blev købt, og her boede de næsten hele tiden, indtil de afstod forretningen til min far i 1950'erne. Og de fik hurtigt 5 børn:

Carlo Victor	f. 31-01-1905
Søren Ove	f. 17-06-1906
Inger Laurine	f. 10-07-1908
Anna Marie	f. 11-05-1910
Niels Otto	f. 04-08-1912

Farfar fik meget arbejde at udføre, allerede fra første begyndelse, og han var aldrig arbejdsløs, heller ikke i den mere sparsomt tilmålte fritid.

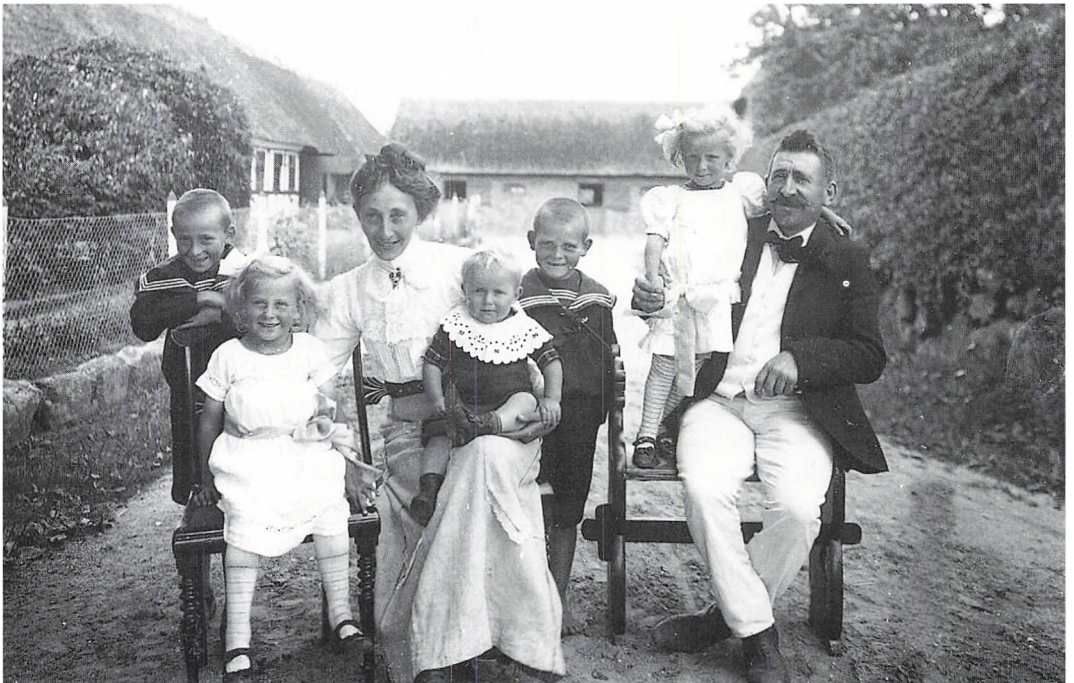
Men pengene var nok små, og der var også konkurrenter. En dag, da farfar stod og malede et vindue, kom en ældre kollega forbi og spurgte ham om prisen for et sådant arbejde: "20 øre," svarede farfar. "Er du tosset," sagde han. "Det går aldrig, jeg tager kun 12 øre". Men det gik nu alligevel godt, hvilket hans gamle regnskabsbøger kan fortælle om.

Hans første store opgave var malerarbejdet på den nyopførte kirke i Bjerreby 1906. Alt træværket blev malet i en blågrøn farve, som holdt i 50 år. Kirken skulle da restaureres, og han fik betaling for at tage den maling af, som han havde smurt på 50 år tidligere! Dette er nok ikke mange malermestre forundt. Det fik også pastor Gunnar Pedersen til humoristisk at bemærke: "Recke er den eneste håndværker, der ikke har gjort sit arbejde ordentligt, så han må tage det af igen!"

Foruden malerarbejder i huse og gårde fik han også opgaver på Valdemar Slot og på dets besiddelse på Hindsholm, Schelenborg. Han var også konsulent ved en restaurering af godset Hindemæe ved Ullerslev. På Valdemar Slot værdsatte man hans evner til at efterligne

Familien Reckes mangeårige hjem (nuv. Bjerrebyvej 82). (Foto fra Hans H. Reckes samlinger).

Sine og Hans H. Recke fotograferet med børnene i genboens indkørsel. (Foto fra Hans H. Reckes samlinger).

Steffen, den tyske malersvend. (Foto fra Hans H. Reckes samlinger).

ædle træsorter med malingen, og nogen påstod endda, at hvis han malede et brædt som marmor, og det derefter blev lagt i vand, ville det være så tungt, at det sank til bunds med det samme!

Motorcykel havde farfar fra ca. 1914 (se foto i "Tåsinge Årbog 1996", side 72 nederst). Hans førerbevis er udstedt d. 8. september 1924, med ret til at føre motorvogn indtil 2400 kg. egenvægt. Før den tid må han vel så have kørt uden kørekort?

Min faster, Inger, har fortalt følgende historie fra et restaureringsarbejde, farfar havde på Valdemar Slot. Hver morgen fyldte han bilen med svende og lærlinge og kørte til slottet. En morgen, efter et kraftigt snevejr, kørte han fast i en drive, og hele flokken måtte fortsætte til fods mod slottet. Da alle disse hvidklædte

malere passerede Lundby, var der en mand dér, som antog dem for en engleskare på vej til himmels!

“Hovedrengøring” inden for faget

At han også virkede aktivt for malermestrenes forening vidner en kladde til en tale ved et møde, fundet iblandt hans regnskaber:

“Jeg vil herved henstille til mine Standsfæller, at vi i Fællesskab og god Forstaaelse kan blive enige om at foretage en Hovedrengøring inden for vort Fags Dørtærskel, og lad os sætte de gode Møbler på de bedste Pladser og de daarlige i Skyggen, mens vi ser at blive af med alt Snavs og gammelt Skrammel, som jeg synes til tider forurener Luften en Smule.

Vi kommer af en eller anden Grund i Lære, fordi vi har Lyst for dette Fag, en anden fordi der er en Plads ledig, og en tredie fordi hans Forældre syntes, at det er saadan en god og pæn Profession.

Nok er det vi kom der, og allerede fra vor første Indtræden er vi højst forskellige. Kun ét kan jeg tænke mig som et fælles Fremtidsønske hos os alle, nemlig dette: at naar vi engang naar saa vidt, at vi bliver selvstændige, da skal vi ordentlig tjene Penge, og sikken dejlig Arbejde vi til den Tid har lært at udføre.

Men lad os nu gøre et kraftigt Spring og sige, at nu er vi hver paa sin Plads, og nu skal vi til at nyde Udbyttet af de mange Aars Lære- og Svendetid, og straks opdager vi, at ingen af Delene lader sig gøre i Almindelighed, og hvorfor? Er her da ikke nok til os alle? Jo her er er nok, og mange sætter Pris paa godt og pænt Arbejde, men de vil bare ikke give noget for det, og hvorfor? Fordi Per vil gøre det billigere end Poul, og Jens vil gøre det for det halve, og saa fremdeles. Saaledes er det, og Enden er, at dem som skal have lavet Arbejdet løber med den Fortjeneste, som Haandværkerne skulle have. Det er gerne Virkeligheden af den skønne Drøm.

Jeg vil bede mine Standsfæller om at over-

tænke, hvad de skylder sig selv og sine Kollegaer og sit Fag. Og vid, at når vi løfter i Flok, da kan vi endnu hæve vort Fag, som jeg finder, efter de senere Aars stigen paa alle Materialer og Livsformødenheder, er en Nødvendighed.

Og det første Skridt i den Retning er at søge for at faa dannet en Lokalforening, hvor der kan arbejdes hen til de Goder, der trænges til.

Hvorfor skulle vi, der lever paa denne lille frugtbare Ø, ikke kunne sidde lunt inden Døre. Her er jo nok til os alle, kun skal vi bære os fornuftig og kollegialt ad!”

Dette er skrevet engang i årene 1906-1910.

En gemt skattekvittering for året 1. oktober 1905 til 1. august 1906 viser, at skatteprocenten var 1,7, og der er kvitteret for ialt 6 kr. 66 øre.

I regnskabsbogen står der, at i 1909 er der udbetalt svendeløn til Madsen med 139 kr. 75 øre, og til den tyske maler Steffen med 148 kr. 63 øre, ialt 288 kr. 38 øre.

Omsætningen var på 2152 kr. 52 øre, heraf udgifter på 1505 kr. 38 øre. Ialt en fortjeneste på 647 kr. 14 øre!

Et tilbud af 15-05-1907 til Valdemar Slot på udførelse af malerarbejde i Bregninge Kirke beløber sig til ialt 416 kr. 70 øre.

I august 1914 skriver en rejsende repræsentant for malerfirmaet Beck & Jørgensen på et postkort:

“Paa Grund af Krigen har jeg maattet opgive resten af min Sommerrejse, hvorfor De ej maa vente mig i denne Trækning, og beder Dem tilsende mit Firma Deres eventuelle Ordre direkte. Alt stiger og Tiderne bliver værre end de er for Øjeblikket.

Med venlig Hilsen til Dem, Hustru og Børn.

Deres forb. G. Christiansen.”

Det har nok været hårde tider af og til, men ting, der tyder på, at de ind imellem har ment, at livet var for surt, har jeg ikke fundet.

Fra tiden før telefonen blev allemands eje, har jeg fundet dette postkort, som er sendt til farfar fra Landet præstegård::

“Kan De ikke gøre mig den store Tjeneste at komme herover i Morgen, Onsdag, og ganske tidlig, og male et Par hvide Døre og Vinduer. Det er i Præstens Stue, og han er borte til Eksamen, så der er kun den ene Dag at løbe paa!

Venligst Sofie Schousboe”.

Vi må håbe, at posten ikke har været flere dage undervejs!

Da de fik telefon, passede farmor også den. Hvis der kom kunder efter maling, var hun heller ikke bleg for at blande noget sammen til dem. Det var også hende, der holdt orden på regnskaberne, for det tog farfar ikke så tungt. Han skrev arbejdssedler på alle lapper, han kunne finde, eller skrev på væggene i værkstedet eller bag på billeder, så det har ikke været helt let for hende at få samling på det hele. Farmor var ham en god støtte. De havde jo tit både lærlinge og svende boende, så foruden børnene var der mange at lave mad, vaske og ordne tøj til samt i det hele taget sørge for hjemmet.

Det var jo også malerens kone, der skulle give en god forklaring til kunderne, når mester ikke var kommet og havde påbegyndt opgaven til den tid, han havde lovet!

I afholdsforeningen

Det fortælles om farfar og snedker Illemann fra Stjoul, at de var kommet til ålegilde på Skovballe Kro, og det gik ret så lystigt til. Da de blev temmelig fulde, morede de sig med at trække bukserne af hinanden. Om det nu var bagrusens hovedpine eller andre årsager, der gjorde, at farfar herefter meldte sig ind i afholdsforeningen ”Blaa Kors”, ved jeg ikke, men resten af hans liv var meget sobert.

Jeg har på en side i hans regnskabsbog fundet følgende kladde, skrevet af farmor, måske forfattet før et møde i afholdsforeningen. Der må da have været nogen, som tidligere har ”lavet øjne” til farfar. Hun skriver:

“Punkt 1. Har en anden Mands Kone Lov til at kokettere og lave Øjne efter andre

Mænd? Hvad Straf er der for det? Og hvor længe varer den?

Punkt 2. Har Afholdsfolk Lov til at servere en rigtig delikat og stram Rombudding, og bagefter servere denne her almindelige og moderne Ribsvin, som har ligget og gæret et halvt Aars Tid?

Punkt 3. Ligeledes spørger jeg: Kan vi melde et Medlem ud af Foreningen, fordi han drikker Gammeltøl, og fordi han paastaar at Dagligøllet er sluppet op. Hvorledes skal vi forholde os overfor dette? Det bemærkes at vedkommende aldrig er fuld!”

Hos farmor var der aldrig langt fra tanke til handling, hun var nok den mest udadvendte af de to, og kedelige var de i hvert fald aldrig.

Hun kunne kreere en hat på ingen tid. Ville hun have huller i ørerne, tog hun en stoppenål og en korkprop, varmede nålen, satte korkproppen bag øret og stak til - så var der klar til smykkerne.

Værre gik det for farfar, da han ville forsøge sig som bager. Der skulle hjortetaksalt i kagen, og han gav dejen et godt drys deraf, men lige pludselig kom dejen ud af ovnen, som tillige var fyldt helt ud. Han forsøgte at skrabe kagedejen ud med en kniv og lagde ovnen i blød, men den var helt ødelagt. Jeg kan ikke huske, om han fik skældud, men det var jo ikke helt almindeligt dengang, at mændene forsøgte sig i køkkenet.

De gamle sager

Men i fritiden lavede han mange smukke billedskærerarbejder, enten af nyt træ eller skåret ud i gamle møbler, som han købte billigt. Hver sommer kom der mange turister, der havde hørt om ham og gerne ville købe. At prutte med prisen hos farfar gik ikke, han behandlede sine gamle ting med hengivenhed og elskede at fortælle om de gamle sager.

Hans anden store hobby var bornholmerure. Han dekorerede selve kasserne og reparerede urværkerne, skønt han ikke havde lært

faget. Visere blev skåret kunstfærdigt ud, og hjørnerne blev støbt i forme med flydende bly og senere belagt med bladguld. I deres hjem havde de selv 3 ure, som stod i hver sin stue. I hans tid har han repareret over 100 bornholmerure, malet og dekoreret klokkehuse i massevis og sendt dem over hele Danmark. Var de til nogen, han kendte, blev lågen indvendig dekoreret med et motiv, som passede til ejeren. Kaptajn Hansen, der sejlede med Vemmenæs-Rudkøbing færgen, fik et billede af færgen sat på. En kone, der havde mange høns, fik malet en hønserede o.s.v.

Det siger sig selv, at hans kærlighed til og forståelse for alt, hvad der var smukt, vakte hans interesse. Altid på farten og virksom. Meget lidt optaget af sig selv, men hele tiden af sit virke. Meldte der sig en opgave, der skulle kæles for, præsterede han det helt usædvanlige. Altid ivrig efter at yde det bedste.

Altertavlen i Bjerreby Kirke kom hjem efter endt restaurering, hvor dens middelalderlige skønhed var blevet kaldt frem efter fjernelsen af tidligere tiders dårlige bemaling. Der var samlet en del af dem, som havde arbejdet der, da farfar kom ind. Han ænsede ingen, banede sig blot vej for at komme op og se tavlen. Deroppe knælede han på alterskranken og så betaget på skønheden fra det 15. århundrede.

Også gravsten restaurerede han. De blev vasket af i salmiak og skuret. Navne og dekorationer blev belagt med nyt bladguld. Det var et arbejde, som i regelen foregik på kirkegården.

Livet i Bjerreby

I Bjerreby skete der mange forandringer i løbet af hans lange liv. Han var med til at oprette den første husflidsforening i sognet, og de fik lokaler i smedens lade. Her samledes de om aftenen for at lave river, mejetøj, værktøj og meget andet.

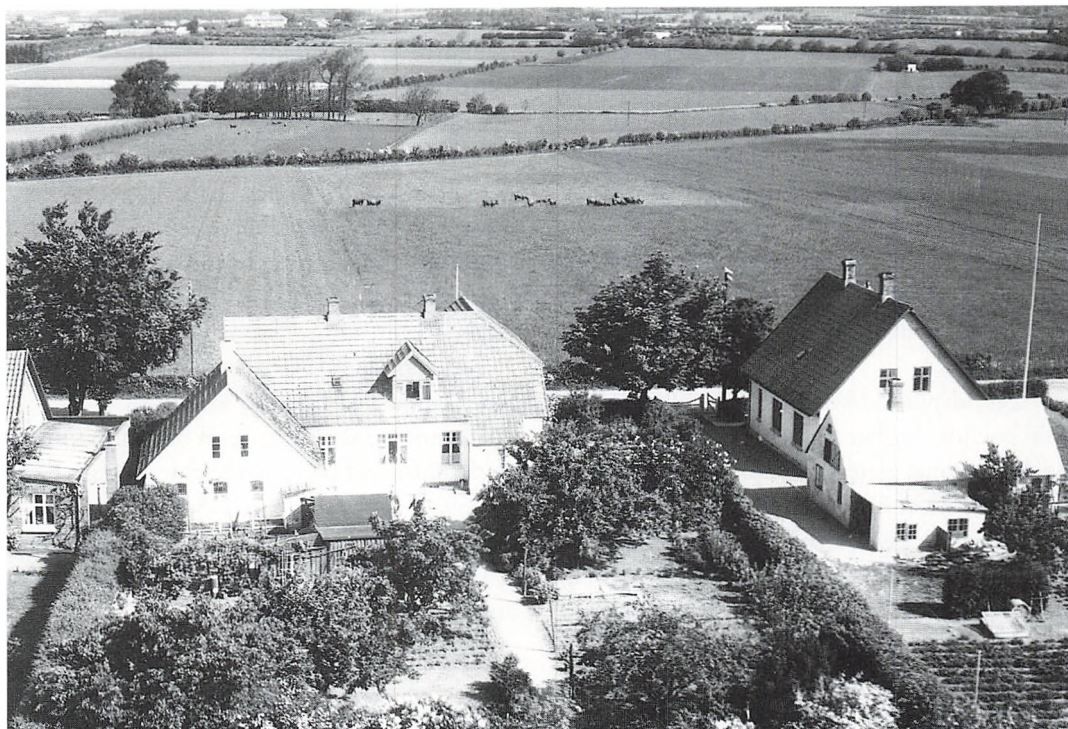
Vejen midt i Bjerreby var næsten altid bundløs, og et stykke måtte derfor brolægges, dette blev kaldt for “Korsbroen”.

Fra en dilletantforestilling, hvor bl.a. maler Recke og musiker Lakkendrup, Landet, medvirker. (Foto fra Hans H. Reckes samlinger).

Sine og Hans H. Recke på en tur til Svendborg.

Huset nuv. Bjerrebyvej 92.

Bjerreby var tidligt med på "noderne". Omkring århundredskiftet fik man gadebelysning på "hovedstrøget", selv om det kun blev til en enlig petroleumslampe. Den blev erhvervet, da Rudkøbing gik over til gaslamper. Bjerrebys borgere betalte hver 25 øre om året til brændesolie, men dette beløb slog ikke altid til, så der kunne være perioder, hvor der ikke var "blus på lampen". Købmand Albrechtsen, der var lidt af en poet, udbød: "Lygten på vort torv, den lider af næringsorg".

Da smedien lå lige overfor, blev det smedsvenden, der skulle tænde og slukke. Normalt blev der slukket kl. 23, men det kunne ske, at svenden havde været i "byen", og så blev der ikke slukket før hen ad morgenstunden.

Da den senere blev taget væk, må farfar have købt eller fået den, for mange år senere gav min far den, eller rettere sagt resterne af den, til os. Min mand har sammen med en blikkenslager fået sat den i stand, og nu står den uden

for vort hus i Havnegade her i Rudkøbing. Så man kan vel sige, at gadelygten på den måde er kommet "hjem" igen.

Kunstmaleren Niels Hansen, der var født i Nørre Vornæs her på Tåsinge, var af farfars familie, idet deres fædre var fætre. Han havde engang siddet model for ham til et portræt, som de havde hængende i stuen. Niels Hansen var meget kendt for sine sømotiver, og farfar og farmor havde også et af disse malerier, "Bygevej over Zeudersøen", hængende over deres sofa i mange år. Ved dødsboauktionen efter dem blev det solgt til Valdemar Slot. Niels Hansen og farfar havde mange hyggelige timer sammen og har nok lært hinanden meget om kunst.

Skulle farfar pines i det fine tøj og med i byen, måtte det helst være hos nogen, hvor han kunne lære noget, undervise eller fortælle om kommende planer - ellers var det besøg "spildt".

Bistader havde han så mange af, at de kunne sælge honning. Hans arbejdsdag var lang, men træt blev han aldrig. Han kunne sidde og blunde lidt med sin pibe og fik samtidig nye idéer. Han tog hver dag et stykke sukker med kamferdråber på og drak levertran direkte af flasken. Det har nok været godt for ham.

Gæster havde de mange af, også repræsentanter fra de forskellige firmaer. Alle skulle have både mad og drikke, ellers var farmor ikke tilfreds.

På et tidspunkt havde de skuespilleren Ejner Juhl boende. Jeg har fundet et julekort fra ham og hans kone, dateret 1926, så forbindelsen har nok fortsat efter opholdet. Måske er det ham, der har givet farfar lyst til at medvirke ved dillettantforestillingerne i Bjerreby. Han malede både kulisser og skuespillere (sminkning).

Da han afstod forretningen til min far, flyttede de til et større hus længere henne ad vejen, Bjerrebyvej 92. Her boede farfars søster, Ane, i den ene ende af huset sammen med sin datter, Marie, der var sypige. Disse to passede min farmor, til de døde, og deres lejlighed blev derefter lejet ud til andre.

Farfar hjalp stadig min far med malerarbejdet og mødte op hver morgen. Da han blev over 80 år og stadig var med på Valdemar Slot, mente den daværende baron, at han nok burde gå på pension og sagde dette til ham. Farfar klappede da lige en wienerstige ud, tog turen op over og ned på den anden side uden at hol-

de fast - derefter blev hans alder ikke nævnt.

Hans syn var svækket i de sidste år, men i 1965 tog han en gammel vugge ned fra loftet, malede den og gav den til mig, da jeg skulle føde vores første barn. Han havde selv ligget i denne vugge, måske også hans søskende samt min far og hans søskende. Den er malet med omhu, måske ikke helt lige, men både maling og guldstafferinger holder endnu, hvor den går videre til vores første barnebarn.

Farfar døde i 1967, aktiv til det sidste, og blev begravet på Bjerreby kirkegård.

Farmor var da blevet senil og måtte tilbringe sin sidste tid på Espe Plejehjem. Hun døde i 1969.

Huset blev solgt, og alle deres smukke, gamle ting blev købt af mange forskellige ved en auktion på Hotel Troense.

Tove Recke Sørensen, f. 12. august 1943 i Bjerreby. Datter af malermester Niels Otto Recke og hustru Valborg Strange Rasmussen. Gift med Erik Sørensen. Bopæl: Havnegade 100, 5900 Rudkøbing.

Kilder:

Mundtlige oplysninger fra min moster, Inger Hansen, f. Recke, Bratenvej 7 B. Tåsinge.

Min farfars regnskabsbøger og notater, som nu opbevares i Tåsinge Lokalhistoriske Arkiv. Tåsinge Håndværkerforening.

“Svendborg Avis” 1966 og 1967.

Landet Kirke

af Didier Gautier

I modsætning til sine to højtbeliggende "kolleger" - Bjerreby kirke mod syd og navnlig Bregninge kirke mod nord - gør Landet kirke sig ikke særlig gældende i Taasinges landskab; den er ikke nem at få øje på. Til gengæld har den bevaret langt mere af sit oprindelige ydre. Den ser ud som en rigtig gammel dansk landsbykirke fra den store kirkebyggeperiode i Valdemarstiden: hvidkalket og i tidens løb udstyret med tårn og kamtakker og det hele.

Kirken er indviet til Sct. Jørgen (de spe-dalskes helgen, identisk med Englands nationalhelgen St. Georg). En lokal tradition siger, at kirken er den ældste på øen. Sognavnet Landet er fra begyndelsen ikke navnet på en landsby, men snarere betegnelse på øen Taasinge, der blev betragtet som "landet" af folk på de små øer Drejød, Skarø osv. Den nærmeste landsby var oprindelig Lundby, hvor præstegården da også lå. Den nuværende Landet by er først vokset frem i de sidste 100 år. På den anden side er det påfaldende, at man ikke skulle have lagt det første kristne gudshus på en bakketop, hvad man ellers har gjort næsten alle andre steder, som regel på tomten af en hedensk helligdom. Måske er Landet kirke alligevel lidt yngre end de to andre på øen!

Lad det være som det vil med rækkefølgen af kirkebyggerierne i de tre sogne. Deres kirker må være opført inden for ret kort tid, altså omkring det 12. århundrede. (At Bjerrebys gamle kirke så blev nedrevet i 1905 og erstattet af en murstenskirke, er en helt anden sag. Der var ganske enkelt i nogle årtier gået mode i at nedrive middelalderkirker og opføre "pæne, korrekte" bygninger i stedet. Ofte forsøgte man med vilje vedligeholdelsen af den gamle kirke for at få gode argumenter til at

nedrive den! Bjerreby kirke er langt fra den eneste, som fik den sørgelige skæbne.)

Vi vender tilbage til Landet kirke. En oversigt over dens bygningshistorie kunne se sådan ud:

Ca. 1150-1200:

Kor og apsis bygges, evt. i forbindelse med en ældre kirke af træ.

Ca. 1200:

Opførelsen af skibet påbegyndes.

Ca. 1500:

Det oprindelige træloft erstattes af gotiske hvælvinger.

Ca. 1530:

Kirkens skib forlænges mod vest.

1634:

Oven på vestforlængelsen opføres et tårn. Ud for mandsdøren mod syd tilføjes et våbenhus.

1831:

Det gamle alter og dets udskårne altertavle fjernes. Der opføres en væg af bindingsværk mellem kor og apsis. Foran denne væg opføres nyt alter med et renæssancemaleri som altertavle, indfattet i ny ramme i empirestil.

1869-70:

Nederste tårnrum indrettes til ny forhal (våbenhus) med yderdør mod vest.

1891:

Den romanske portal fra det gamle våbenhus flyttes til væggen mellem skibet og den nye forhal.

Landet kirke, efter restaureringen 1995. (Foto: Leif Svane, Svendborg).

1957-59:

Kirken istandsættes indvendigt. Altertavle restaureres.

1992-93:

Kirken undergår en større indvendig restaurering. Altertavle restaureres.

1995:

Kirken istandsættes grundigt udvendigt.

En vandring omkring og i kirken

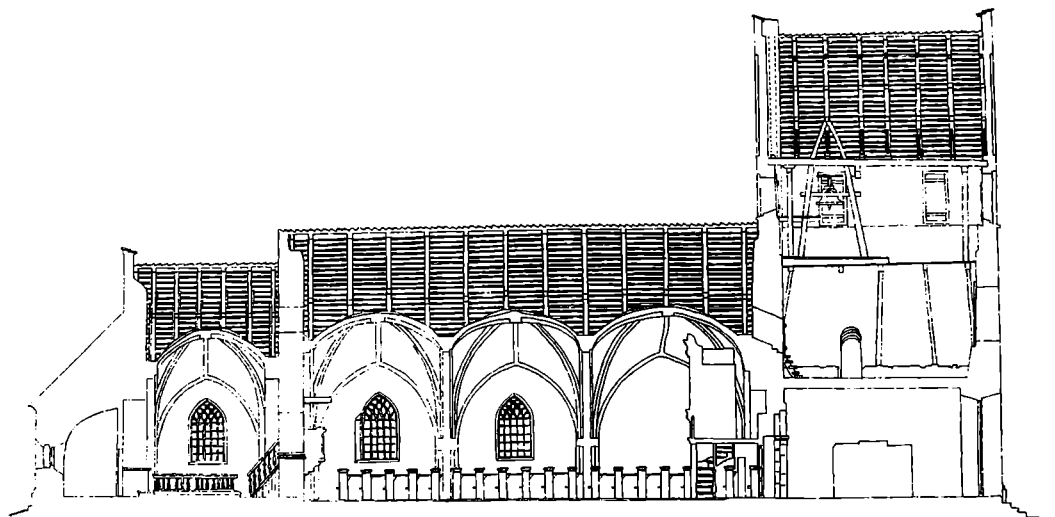
Kor og apsis

Oprindelig bestod Landet kirke kun af skib, kor og apsis, opført i tidens typiske romanske

stil med de solide vandrette linier og runde buer modsat gotikkens himmelstræb og spidsbuer. Om den nuværende kampestenkirke har haft en forgænger af træ, vides ikke. Der er ikke foretaget udgravninger eller andre indgående undersøgelser af kirkens tilblivelseshistorie.

Kor og apsis er de ældste dele af den oprindelige kirke. Det fremgår bl.a. af udførelsen af den imponerende kvaderstenssokkel i rød granit under de forskellige bygningsdele. Sokkelstenene ligner ganske vist hinanden meget, men hvor kor og apsis har enkeltprofileret sokkel, er skibets sokkel dobbeltprofileret. Desuden er der en højdeforskel mellem korets og skibets sokkel i nordøsthjørnet. De kan derfor ikke være lagt på samme tid.

Det er i øvrigt ikke mærkværdigt, at koret blev opført først. Her stod jo alteret, kirkens centrale inventargenstand, som var nødven-

Landet kirke (tegning i snit)

digt for at fejre messe. Man har altså i en årrække holdt gudstjeneste i koret, mens skibet blev opført. Først da det var færdigt, blev der mellem skib og kor lavet den sædvanlige rundbuede åbning (triumfbuen), udsmykket med fint profilerede kragsten. I korets sydvæg ses stadig omridset af den yderdør, som gav adgang til koret, inden skibet blev taget i brug. Sokkelstenen under døren er blankslidt af fodtrin. (En mere folkelig forklaring siger, at stenen blev slidt "af munkenes kapper". Dette sagn gengives i bogen "Beskrivelse over Øen Thorseng", udgivet 1823 af Landet sogns daværende præst, Frederik Christian Lund. Bogen er stadig en meget læseværdig kilde til viden om Taasinge og bliver derfor flere gange citeret i nærværende artikel).

I modsætning til den øvrige del af kirken, som har tegltag, har apsis tag af bly. Mod øst findes kirkens eneste bevarede romanske vinduesåbning, som måske engang har haft et glasmosaikvindue, hvorigennem morgenlyset har skinnet ind på alteret, som oprindeligt kun har været smykket af et mindre krucifiks. I dag er der et almindeligt vindue i åbningen.

Skibet og tårnet

På det sydøstlige hjørne af skibets sokkel findes et mandshoved, som er typisk for tidens stenhuggere. I Bjerreby kirke findes lignende hoveder på bevarede dele såsom døbefont og kragsten fra middelalderkirken. Oven over mandshovedet er i muren indsat en billedkvader med

Tympanonen.

en løve i relief. Vi ved ikke, hvad formålet med disse figurer har været. De kan være udtryk for kunstnerens skabende fantasi, men de kan også have haft en symbolsk betydning. Løven kan f.eks. have haft til opgave at skræmme uønskede kræfter væk.

Skibets vægge er udført i kampesten og har oprindeligt haft små højtsiddende rundbuede vinduer samt en kvindedør mod nord og en mandsdør mod syd. På reformationstiden blev skibet udvidet mod vest ved nedbrydning og flytning af vestgavlen med sokkel og det hele. Hullerne i skibets vægge mod nord og syd udfyldtes med ubearbejdede marksten, og der blev ikke lavet nogen sokkel. Ca. 100 år senere, nemlig i 1634, opførtes på sognets bekostning en overbygning i tegl på vestforlængelsen. Herved fik kirken sit tårn, hvor man stadig kan se opførelsesåret og den daværende præsts navn: PSA SPR, læst som "Peder Søffresen Aarhus, Sognepræst".

Kvindedøren er for længe siden tilmuret, og man ved ikke meget om den. Der har næppe været særlig udsmykning omkring den. Ved sidste restaurering fandtes inden i hulrummet mellem de to teglmure nogle trærester fra dørkarmen.

Mandsdørens indfatning har derimod været et pragtstykke af stenhuggerarbejde, som vi stadig kan beundre. Øverst er der en tympanon med Kristus tronende i sin herlighed i en mandorla (en oval krans), der holdes af to knælende helgener. Over den smukke tympanon er anbragt et profileret buestik. Karmstene er udsmykket med relieffer af henholdsvis en (nu hovedløs) løve til venstre og en flot kentaur med fletninger, hjelm, sværd og skjold til højre. Denne spændende figur er gengivet som udsmykning på Danmarks nye 50-kroneseddel.

Mandsdøren, der i tidens løb har undergået en række ændringer med hensyn til omgivel-

Kentauren, som den er gengivet på den nye 50-kroneseddel.

ser, blev tidligt kirkens eneste indgang. Oprindeligt var den yderdør mod syd, men fra ca. 1634 sad den inde i det våbenhus, som da blev tilbygget. I slutningen af det 19. århundrede blev den flyttet til sit nuværende sted, omtalt i det følgende.

Kirkens vinduer har gennem tiderne været ombygget mange gange. De nuværende store vinduer i spidsbuet "gotisk" stil er fra forrige århundrede.

Den nye forhal

I 1868 opstod tanken om at anbringe en ny hovedindgang i tårnets vestvæg, så at det store rum nederst i tårnet kunne bruges som våbenhus. (Faktisk havde der ifølge pastor Lund tidligere været opbevaret våben i tårnet, senest på pastor Lunds egen tid, Napoleonstiden!) Døren til det gamle våbenhus skulle mures til og våbenhuset nedrives.

Tanken om ny indgang blev bragt til udførelse i de nærmest følgende år, og der blev

opført en trappe til den nye hoveddør. Det gamle våbenhus blev dog ikke nedrevet, men omdannet til ligkapel. Endelig flyttede man i 1891 den smukke gamle portal fra mandsdøren til væggen mellem den nye forhal og kirkerummet.

I forhallen (våbenhuset) er anbragt forskellige mindesmærker:

Tre ligsten opstillet langs sydvæggen. De har alle ligget i gulvet over begravelser i kirkens kor. Inskriptionerne er derfor slidt af fodtrin. Teksten på den ældste af stenene kan ikke mere læses, men årstallet 1618 kan ses. Stenen er derfor nok lagt over sognepræst Morten Nielsen Mesling, død 1618. Den næste sten er mindesmærke for Jens Mogensen Hossum, kirkens sognepræst i tiden 1649 - 1679. Han blev provst for Sunds Herred i 1670. Endelig er der gravstenen for Axel Juel, der tilhørte Juel-familien på Valdemars Slot. Han havde været guvernør i Trankebar, men blev afskedit i unåde på grund af sin hårde nedkæmpelse af et myttereri. Eksguvernøren blev af sin farbror Niels Juel tildelt en gård i Strammelse. Efter hans død og begravelse i kirken i 1720 boede hans enke endnu i 20 år i gården, som derfor lige siden har båret navnet Fruegården.

Lige inden for yderdøren sidder på væggen en messingtavle til minde om de to engelske flyvere, som i februar 1944 blev skudt ned og siden begravet på Landet kirkegård: Arthur John Sayer og Louis Godfrey Glaus.

På nordvæggen to tavler med navne og årstal på kirkens præster siden reformationen.

Endelig findes til højre for den gamle portal et fornemt relief. Det forestiller de tre kvinder, der med salvekrukker kommer til Kristi tomme grav og får opstandelsen forkyndt af en engel. Relieffet er udført af Eric Erlandsen efter et middelalderligt fransk motiv og blev i 1965 skænket til kirken af et ægtepar i sognet. Relieffet var i en årrække anbragt på triumfvæggens nordlige side, men blev ved sidste restaurering efter forslag fra Nationalmuseet flyttet til våbenhuset.

Kirkerummet og dets inventar

Kirkerummets ældste inventar er naturligvis døbefonten, som er romansk i ganske enkel udførelse med glat kumme, kort tyk stilk og firkantet fod. Den har oprindeligt stået ved kirkens indgang, blev siden flyttet til et sted neden for koret og er i dag, lidt upraktisk, anbragt i selve indgangen til koret.

Dåbsfadet er af tysk oprindelse, udført i messing og smykket med symboler for frugtbarhed og livsglæde. Fadet bærer Chr. IV's monogram samt på bagsiden et våbenskjold, årstallet 1634 og navnet Sophie Elisabeth. Hun var en af Christians døtre med Kirsten Munk og blev i 1634 gift med en officer.

Prædikestolen er et typisk renæssancearbejde, dateret 19. juni 1619. Den er opført uden på en ældre, meget prunkløs prædikestol fra ca. 1570. Den nye prædikestol er muligvis opsat i anledning af, at sognet fik ny præst i 1618: Peder Søffresen Aarhus, der som nævnt fik sit navn på det nye kirketårn i 1634. Prædikestolens felter har uden tvivl været prydet af billeder, men de har længe været overmalet og er næppe i god tilstand.

Hele kirkerummets træværk blev i øvrigt malet med egetræsmaling sidst i det 19. århundrede. Først ved restaureringen i 1957-58 fik det den grå farve, det har i dag.

Altertavlen med Jesu korsfæstelse er kirkens fornemste udsmykning. Den er malet på træ og stammer fra renæssancemaleren Lucas Cranach den Ældres værksted. Et næsten identisk billede, som findes i Chicago Art Institute i USA, er dateret 1538. Tavlen mange figurer er klædt i tidens dragter. Ud over de tre korsfæstede ses en mængde soldater og civile. En soldat ses med terninger i hånden. I forgrunden til venstre står Jesu mor og hans disciple. Kvinderne er - omtrent som nutidens muslimske kvinder - tækkeligt klædt med store tørklæder, dog med én undtagelse: Maria Magdalene fremhæves ved utildækket hår, nedringet kjole og flotte halssmykker!

Døbefonten.

Altermaleriet har oprindeligt (ligesom det tilsvarende billede i Chicago) været firkantet. For at tilpasse det til den ovale ramme er der tilføjet nyere dele, malet i samme stil som Cranachs billede, men tydeligt anderledes. Dette kunne navnlig ses efter den restaurering, der blev udført på Nationalmuseet i 1959. Her fjernedes forskellige overmalinger, og hidtil skjulte dele af Jesu lændeklæde kom til syne. Altertavlen blev yderligere konserveret ved kirkens sidste restaurering i 1992-93. Ved den lejlighed dæmpede man også rammens farver, for at Lucas Cranachs billede skulle kunne komme bedre til sin ret.

Det nuværende alterparti stammer fra 1831 (se nedenfor). Vi ved ikke meget om, hvad der var før den tid, men pastor Lund giver dog nogle antydninger i sin skildring af kirken på side 30 i sin bog:

SEER OP TIL HAM VOR TROES
BEGYNDER OG FULDENDER

Altertavlen.

“Endnu i Hr. Morsings Tid fandtes Levninger af St. Jørgens Billede i Kirken. Han findes ogsaa udskaaen i Træ paa Altertavlen staaende paa Lindormen, som han dræber med sit Spyd.” ... “Altertavlen er meget brøstfældig, dens maadelig dannede Figurer i heelt ophøiet Arbejde meget beskadigede”.

En håndskreven tilføjelse i pastor Lunds eget eksemplar af bogen om Taasinge fortæller, hvad der skete med koret i 1831:

“I Sommeren 1831 nedtoges den gamle skrøbelige Altertavle - aldeles uden Inscription - og hensattes i Taarnet. En ny Væg mellem Chor og Sacristie opførtes, forsynet med passende Døre og et nyt Alterbord. Paa Væggen ophængtes et af Hr. Strodtmann i Lyttinge Mølle restaureret Maleri af Korsfæstelsen, som befandtes i Slots Kapellet, hvor det tilforn skal

have dannet Altertavlen. Knæfaldet udstoppedes, Rækværket istandsattes, det Hele i Choret, saasom Prækestolen malede tilligemed de for faa Aar siden indsatte Vinduer. Under Maleriet: Begyndelses-Ordene af Ebræerne 12, 2 (Hebræerbrevet, DG anm.) Det gamle store Alterbord bestod af store hullede Stene, der synes at have giennemgaaet Ilden. Ved Nedbrydelsen fandtes intet, at være gjemt deri.”

Alterudstyret går for en stor del tilbage til daværende sognepræst Jens Mogensen Hossusum og hans slægt. De to smukke messingstager er ifølge den latinske indskrift skænket kirken af pastor Hossusum i 1650 og overlevede altså den svenske hærgen i 1658. Alterkalken er fremstillet af Simon Mathiesen i Odense og ifølge indskriften givet til kirken i 1667, ligeledes af J.M. Hossusum. Den tilhørende disk er uden indskrift. Oblatæsken har på låget en fin, indgraveret gengivelse af nadverens indstiftelse efter en tegning af Albrecht Dürer. Æsken er skænket til kirken påskedag 1692 af daværende sognepræst Peder Jensen Lucoppidan og hans hustru Anna Christina Jørgensdatter. Denne præst var søn af forgængeren Jens M. Hossusum og tog som så mange fra den tid efternavn i form af en latiniseret gengivelse af sin fødebys navn, her altså Lundby.

Kirken har et fint kirkeskib ved navn “Håber”. Det blev skænket til kirken i 1955 af den tidligere ringer Thorvald Poulsen og hans hustru. Skibet blev restaureret i 1989.

I koret hænger en lysekroner skænket af ovennævnte præstekone Anna Christina Jørgensdatter i 1714. Her hænger også Axel Juels florumvundne kårde højt over hans gravsted, ligesom hans mødrene våben (Gyldenstjerne) er gengivet i kalkmaleri. Hans fædrene våben (Juel) har også været der, men er forlængst blevet ødelagt ved en reparation af hvælvingens puds.

På apsisvælvingen bag alteret blev der i 1978 i forbindelse med reparation af skillevæggen mellem kor og apsis fundet værdifulde, gamle kalkmalerier med billeder fra Jesu

lidelseshistorie, bl.a. Judaskysset. Højt oppe i midten ses Kristus og Maria, omgivet af en mandorla. Malerierne er kun delvis afdækket, og kirkens nuværende indretning med væg mellem kor og apsis gør det desværre umuligt at få dem til at virke, som de oprindeligt har gjort.

Bortset fra ovennævnte eksempler har Landet kirke aldrig haft egentlige kalkmalerier. Ved kirkens indvendige restaureringer i 1957-58 og igen 1992-93 fandt man på triumfvæggen spor af primitive, grå stregdekorationer, som blev kalket over igen. I hvælvingerne fandtes ingenting. Det hænger sammen med, at hvælvingerne blev opført så sent, som de blev. Der var ikke længere den store tradition for freskomalerier.

Kirken fik i 1891 et harmonium, som året efter blev anbragt på et pulpitur over indgangen. I 1925 anskaffedes et pneumatisk Frobenius-orgel, som i 1974 blev afløst af kirkens nuværende orgel fra Marcussen & Søn. Det er mekanisk og har 7 stemmer, ét manual og pedal.

Kirkens klokke er fra 1866.

Berømte gravsteder (Elvira Madigan m.fl.)

Når vi siger Landet kirke, kommer vi i dag ikke uden om Elvira Madigan og Sixten Sparre, selvom de to hverken som levende eller døde har været inde i kirken! Men de blev som bekendt fundet døde i Nørreskoven, lige inden for sognegrænsen, og derfor blev de begravet på Landet kirkegård den 27. juli

1889. Den daværende sognepræst, Vilhelm C.C. Schousboe, foretog begravelsehandlingen og talte over Jesu ord i bjergprædikenen: "Døm ikke, for at I ikke selv skal dømmes" (Matthæus 7,1). Pastor Schousboe, som var præst i Landet 1877-1910, ligger begravet ved kirkemuren øst for kapellet. Her er også gravsted for sognepræst N.L. Nielsen, der var sognets præst 1935-47. Øst for disse præstegravsteder er opstillet den gamle gravsten for pastor Lund, fra hvem vi har de mange historiske oplysninger om kirken. Også den gravsten, som pastor Lund selv satte over sine to første hustruer, er anbragt her.

I nærheden af Elvira Madigans gravsted under den store eg findes gravsted og mindsten for de to engelske flyvere, der som omtalt blev skudt ned i 1944. En propel fra deres fly pryder graven.

Didier Gautier, født 30. januar 1939 i Randers. Cand. polyt. (kemi) i 1962. Arbejdede som ingeniør i industrien 1964-71. Derefter udsendt til Nigeria af Sudanmissionen som lærer ved en gymnasiekostskole. Gennemgik særuddannelse til præst i folkekirken 1977-79. Sognepræst i Bjerreby og Landet fra november 1979.

Litteratur

Frederik Christian Lund: Beskrivelse over Øen Thorseng. Odense 1823.

Kirkesynsprotokol for Landet kirke, påbegyndt 1862.

J.P. Trap: Danmark, Svendborg Amt, Bd. V, 2, femte udgave side 712. København 1957.

Finn Grandt Nielsen: Fynsk Kirkesølv. Odense 1983.

Post- og rutebilkørsel på Tåsinge

gennem 45 år, 1904 - 1949

erindringer, genfortalt fra de gamle aviser, samtaler og arkivalier

samlet af Erik Hansen

Udbringningen af vore dages post betragter vi som en let og naturlig ting, omend det også nu om stunder, for en dels vedkommende, stadig må foregå pr. cykel og i al slags vejr.

Men anderledes var det før i tiden. Og for øen Tåsinge har postbesørgelsen også gennemgået en lang udvikling, siden det første brev-samlingssted i 1851 (iflg. C. G. Høgstrøm) blev etableret i det gamle tinghus i Vindeby.

Dette skal ikke være en lang historisk udredning om, hvad der er hændt siden da, det vil kræve sin særlige artikel, som må bygges på en mere tilbundsående efterforskning i de relevante arkiver. Men her skal det i særlig grad handle om den første halvdel af dette århundrede.

Der vil i dag sikkert være mange, som husker postbud, postkører og rutebilejer Lars Henriksen, Willemoesvej 23 i Svendborg og hans virke på Tåsinge. Han var født d. 20. marts 1878 i Strammelse og blev gift 15. maj 1903 med Severine Camilla Carlsen, f. 21. februar 1876 i Troense.

I et interview i "Svendborg Avis", ved jule-tid 1953, fortæller journalisten "Kit" om "Den gamle post":

"Han er et af de mennesker, der i deres erin-dring om eget liv i virkeligheden sidder inde med oversigten over en hel historisk udvikling. Fra hestevognskørsel og kanefart over Tåsinge med postsække udviklede tingene sig i hans virkeår til moderne postbesørgelse pr. rutebil - og han fortæller gerne om de mange års grad-vise forandringer. Når man er kommet op i årene, og når dagene op mod jul får mænd til

at sætte sig roligt ned i mørkningstimerne og tænke på gamle tider, hygger minder så sært....

En lang travetur

-Jeg blev ansat ved postvæsenet 1. december 1904. Det var i Troense, siger "Laus", som mange tåsingeboer kalder ham. Der var jo lidt forskel på dengang og nu. Jeg blev sat på en halvdagstur og havde ruten: Valdemar Slot - Nørreskov - Knudsbølle - Løkken ved Bukkehave Mølle - Bregninge - Vievejen - Troense.

- Hvilken befordring brugte De dengang?

- Ja, den gang var der jo ikke biler og motor-cykler og den slags. Vi havde cyklerne, og dem var vi glade for om sommeren. Ellers gik vi!

- Det tog da mere end en halv dag så!

- Nej, det gjorde det såmænd ikke. Vi startede kl. 7 om morgenen og var færdige ved 14-tiden om eftermiddagen. Det fik man 37,50 kr. for om måneden. Nå, vi kunne selvfølgelig ikke klare os for det, men så gik man på forskelligt arbejde om eftermiddagen og konen syede den gang. Vi måtte jo hjælpes ad. Den-gang var der mange gamle postbude i Troense. De var kørende, havde hver en lille gig. Jeg håbede på en heldagstur, når en af dem holdt op, og i 1906 lykkedes det at få ruten Breg-ninge - Landet - Gesinge - Skovballe.

Da forandringen kom

- Men efterhånden kom der jo mere og mere post, fortæller Henriksen. Der var kommet lægebolig og dyrlæge i Landet og brugsfore-

Camilla og Lars Henriksen.

ninger og meget andet til øen, og ikke mindst i Bjerreby var der trang for en forandring. Folk derfra skulle selv gå til Troense efter de pakker, som postbudene ikke kunne slæbe, og så ville de hellere ind under Svendborg posthus. Blandt andet arbejdede dr. N. G. Kaaber i Landet, møller Peter Feldthusen, Staus Mølle og pastor Maltha Møller i Bjerreby kraftigt for det og for at få oprettet brevsamlingssteder i Landet og Bjerreby. Og det fik de også gennemført pr. 1. maj 1907 (efter at landevejene til Vemmenæs og Skovballe var blevet grundigt istandsatte og gjort bredere).

- Så kom forandringen også for Dem?

- Vi var fem postbude i Troense og den ældste blev på stedet. Så var jeg den ældste af dem, der var tilbage, og jeg måtte selv vælge, om jeg ville flyttes til et af de nye steder eller have kørselen. Jeg valgte kørselen.

Med hest og vogn

- og flyttede over i huset her?

- Nej, det gjorde vi sandelig ikke. I løbet af 8 dage skulle flytningen ske, og vi havde ellers nylig fæstet hus i Troense (nuv. Strandgade 27) af Valdemar Slot, så der stod vores penge, og vi havde ikke råd til at gå i gang med byggeri. Jeg skulle jo også have købt hest og vogn. Men vi fandt da et lille loftsværelse på Søgårdsvej i Svendborg, og hesten havde jeg stående på "Union" i Vestergade. Om aftenen måtte jeg trave frem og tilbage og fodre hest.

- Hvordan formede arbejdsdagen sig så efter den nye ordning?

- Jeg startede hver morgen kl. 7 med posten i hestevogn eller om vinteren i kane. Jeg kom over med den gamle dampfærge "Fritz Juel", og når den var til reparation, sejlede vi med en

Lars Henriksen ankommer med postvognen til brevsamlingsstedet i Bjerreby (nuv. Staboltvej 5).

Personerne fra venstre: Bladhandler Nissen fra Svendborg på sin motorcykel, Lars Henriksen på vognen, en ukendt mand, postbud Karl Madsen, Bjerreby, fhv. købmand Chresten A. C. Albrechtsen, og på trappen hans børnebørn, Ellen (f. 1919) og Helga (f. 1917) samt deres mor, Anna Albrechtsen. Manden med forklæde og halulang pibe er foreløbig ukendt.

(I forhold til pigerens alder må fotografiet være fra 1923, kort før Lars Henriksen overgik til kørsel med rutebilen?).

motorbåd, "Hertha", der var så lille, at hesten måtte spændes fra vognen og stilles på tværs foran, inden afsejlingen kunne ske. Det var færgemændene Møller, Vindeby, og Baagøe, Svendborg, der dengang stod for færgefarten. Der var afgang hver time fra hver side. Nå, men så gik turen altså over Tåsinge til Landet (se foto i "Tåsinge Årbog 1993", side 51) og til det yderste brevsamlingssted i Bjerreby.

Post- og bybud

- Der skulle hænge en postkasse på vognen. Og så var jeg jo i uniformen. Det vil sige: Dengang var det nu egentlig kun en sort kasket. Nå - men ved 9-tiden kom jeg så til Bjerreby, hvor hesten blev opstaldet, mens vi sorterede posten. Så måtte vi omkring med den til modtagerne, og kl. 16 kunne vi køre hjem, - men kom sjældent derfra før halvfem. Ved 19-tiden var jeg hjemme, men så skulle hesten fodres. Og dengang skulle folk jo have bud med til slagteren efter et lille stykke kød, til manufakturhandleren og til apoteket med en recept på medicin. Der var åbent i forretningerne til kl. 21, og om lørdagen til kl. 22, og vi postfolk måtte besøge disse småting om aftenen.

- Det fik De vel så en ekstraskilling for?

- Jeg fik 10 øre for hvert ærinde, men fra postvæsenets side havde jeg rigtignok også kun en månedsløn på 157,50 kr. Og for de penge skulle jeg holde hest og vogn og køre postruten, så den 10 øre ekstra var god nok. Efterhånden blev det alligevel, trods de få penge, for trivielt at have hesten stående langt borte fra, hvor vi boede, og så sa'e jeg til min kone: "Hør, vi skal ha' bygget en smule hus selv". Og det blev så til, at vi fik bygget her på Willemoesvej, så vi kunne flytte ind i april 1908, og her havde vi hesten gående.

Jul i snestorm

- Stod der ikke mere fest om postbudenes ankomst til de forskellige steder den gang?

- Jo, det tror jeg. I dag er det så naturligt for folk bare at sige, at "det ka' posti' sgu besørges".

Dengang var det en glæde for folk, at det lod sig gøre. Man mødte også megen venlighed på turene. Dengang jeg gik på Skovballeturen, var det almindeligt, at vi fik maden med, når vi kom lige til middag til en gård. Sådan et sted var en mand forresten engang blevet vred over min pause, men selvfølgelig måtte vi holde os en bitte hvil på så lang en dagstur.

- Om vinteren var det en kold omgang?

- Ja, jeg husker en juleaften, da vi havde en frygtelig snestorm. Jeg nåede ikke ud fra Svendborg med posten før kl. 3, så den dag fik vi jo ikke juleposten uddelt derovre. Men næste dag tog jeg derover. Jeg kørte med kanen over markerne, men fik at vide, at på hjemvejen kunne jeg roligt begive mig ad landevejen. Der var skovlet, sagde et ungt menneske. Jeg fulgte så det råd, men et sted på vejen lå den opgravede sne helt op til første telefonrød, og da hesten, som fik lov at finde sin egen vej, pludselig standsede op, forstod jeg, at vi igen måtte ind over markerne for at komme hjem. Først kl. 22 nåede vi Svendborg igen....

- Skal vi ikke have en gibbernakker? siger Henriksen efter fortællingen om så megen kold sne.

Så kom bilerne

- Hvornår begyndte De så at tage den moderne teknik i brug?

- 1. juli 1923 begyndte jeg at køre turen med bil. Også den udgift måtte jeg selv klare. Jeg ansøgte postvæsenet og spurgte, om de havde noget imod, at jeg gik over til bil, og det kunde de jo ikke have. Så fik jeg en rutebil. Et halvt år før var der kommet rutebil på Tåsinge, og de var jo højt oppe derovre og sagde, at de skulde også overtage postbesørgelsen snart. Så der var ikke andet for, end jeg måtte have den bil! Skæbnen ville, at de andre snart måtte holde op.

- Men Tåsinge var vel glad for fremskridtene?
- Der var såmænd begejstring nok, men det var ikke altid lige interessant for os, der skulle køre om dagen og holde tiderne og så måtte ligge på værksted med bilen næsten hver eneste nat! Den var indregistreret til 14 personer, men det blev efterhånden sat helt ned til 7, så ringe blev den. Den næste til 18 personer kørte vi så med, til Vemmenæsfergen kom i 1925. Da ønskede langelænderne at sætte en bilforbindelse i gang på Tåsinge, men de blev afvist af myndighederne, og i stedet satte jeg en rute mere i gang. Jeg havde chauffører til bilerne og passede så stadig selv postruten (Helluf-Vårø-Stjoul-Stabolt) ude i Bjerrebø.

- Hvad kostede rutebilbilletterne?

- Det var 1,15 kr. for turene til Skovballe eller Vemmenæs, retur kostede det en daler. Men da amtmand Lassen kom til Svendborg, spurgte han mig, om jeg ikke kunne tænke mig en nedsættelse af taksterne. Jeg sa' nej, for så vidt jeg havde kunnet konstatere, var det en af de billigste ruter i landet. Men jeg fik da en skrivelse om, at taksterne var nedsat til 1,75 kr., og først under krigen blev de forhøjede igen.

Stat og kommune overtog postruten

Under krigen var det drøjt at klare sig igennem på de forsyninger, der blev givet, men det gik. Lars Henriksen fortæller om, hvordan han klarede sig gennem vanskelighederne, men alligevel så han få år efter krigen, at Langelandsbanen havde søgt koncession og regnede med at få 4 ruter på Tåsinge i løbet af et par måneder. Han gik til rutebilforeningen, som gav ministeriet sagen. Men et møde i Svendborg med de forskellige myndigheder førte til, at D.S.B., Sydfyenske Dampskibsselskab og Langelandsbanen overtog koncessionerne i fællesskab. Lars Henriksen trak sig tilbage med bevidstheden om, som han selv siger det, "at der havde været en god service på Tåsinge de

år, der gik. Og jeg ved aldrig af, at jeg har været på kant med nogen på mine ture".

Så enkelt er eventyret om et halvt århundredes udvikling på et lille område. Og så megen skæbne er der i det".

sign: "Kit".

Lars Henriksens mistede sin kone i 1966, hun blev lidt over 90 år gl., og han selv døde 1967, 89 år gl.

Efterskrift:

Erindringerne om post- og rutebilkørselen på Tåsinge kan ikke skrives uden også at mindes de 2 trofaste chauffører hos Lars Henriksen, Peter "Verup" og "Mathis", der begge var bosatte i Svendborg.

Mathias Andersen

Han var den, som fik den længste ansættelse og fortsatte endda videre hos D.S.B. i 10 år, indtil 1959. Nic. Hurups bogværk: "Dansk Person- & Rutebiltrafik", udgivet 1936, kan fortælle, at han var født 26. juni 1892 i Søby sogn på Ærø, som søn af skipper H. Andersen og hustru Anna Knudsen. Han blev gift 17. april 1915 med Christiane Knudsen. Den 1. oktober 1919 flyttede de til Svendborg og havde i mange år bopæl Færgevej 26 og sidst i huset Willemoesvej 27.

I "Fyns Tidende" 26. april 1959 bringer en journalist med signaturen "Erik C.", et interview under overskriften: "Jeg rører aller mere ved et rat...!". "Tåsinges glade Mathis "står af" efter 35 års kørsel". Jeg har afleveret taske og kasket, siger Mathias Andersen - Tåsinges og turisternes populære "rutebilmand", som her fortæller om sin kørsel over øen i 35 år, om øboere og om en lang, glad arbejdsdag, som nu er forbi.

Tåsinges "Mathis" har sagt farvel og tak. Mathis - glade Mathis - vil ikke mere. Han er kørt træt.

Men er der noget at sige til det?

Han har i 35 år trofast siddet bag rattet i

Mathias Andersen i D.S.B.s tjeneste.

rutebilen fra Svendborg til Vemmenæs og retur.

Alligevel!

Tåsinge-boerne og turisterne på paradisoen vil savne ham. Han hørte, som få, til billedet af øens dagligliv. En rund, glad mand med det luneste smil, der vist nogen sinde er set på de kanter. Altid rap i replikken. Altid parat til en skæg historie. Til en opmuntring, når det kneb.

- Jeg har sagt "amen"! siger Mathis.

Og så ved Tåsinge-boerne besked. Så er der intet at stille op.

Mathis har altid sagt sin mening. Sagt den så lige ud af posen, så ingen kunne misforstå den.

Mathias Andersen - kun skattekontoret i Svendborg kender ham vel under det navn - har slået sig ned i sin stue for at fortælle. Ikke bare om 35 år på "Tåsi", næ, han begynder et par år før. Og snakken finder altså sted i hans stue - førstesalen i en villa på Willemoesvej -

kun få skridt fra Tåsinge-færgelejet. Går han ud på altanen, og tar' han "lillemor" under armen, så kan de to derfra se både færgen og øen derovre bag det blå vand.

- Jeg begyndte som maler, landskabsmaler, siger han. - Jeg malede klædeskabe på landet. Men under første krig var malerverer den rene tjæreolie. Den hang fast i potten eller hang og daskede i penslerne, og det blev jeg sgu træt af at fægte med. Så sprang jeg fra og hoppede ind på margarinefabriken på Dronningholmsvej i Svendborg som chauffør i fem år indtil den lukkede.

Jeg hænger dér på væggen. Flot ikke? Jeg var chauffør på den første lastvogn i Svendborg. Det billede er lige til museet -

- Det er bilen også -

- Den var go' nok.... Nå, men efter fem år kom jeg så "på ruten" til Tåsinge. Det var postbud Henriksens rutebil, og jeg kørte den første tur salig 1. juli 1924. Da havde De vel næppe fået øjne. Dengang var der ikke så mange ture. Da tog vi den mere med ro. Der var heller ingen færge ved Vemmenæs, så turen gik til Skovballe og Bjerreby.

- Valgte De selv ruten?

- Næ, jeg kørte den bare.

- Og Tåsinge-boerne -

- De har været rare altid. Det ligger til os øboer, jeg er selv fra Ærø. At min kone er fra Svendborg er en anden historie. Men jeg faldt godt til. De var tilfredse med mig, det hørte jeg siden hen. Og så dette gode, at jeg ku' sige til folk, hvad jeg ville. Det var kram for mig. Det fordrer bare een ting, at jeg også kan tage, hvad de siger til mig.

Jeg startede i en gammel Ford. En stor og glad krabat, og så røg jeg over i en "Triangel", en 15 personers, og vi to holdt ud til efter anden verdenskrig. Siden kom så disse hersens Volvoer. Det var da, vi i 1949 kom ind under staten.

- Var staten lige så flink en chef som Henriksen?

- Det er n'utte nemt og svare på. Jeg har

Mathias Andersen med en af de gamle rutebiler foran den daværende ventesal i Vindeby. Denne blev fjernet, da det nye færgeløje til M/F "Taasinge" blev etableret i 1926.

intet at klage over. Men Trianglen og mig, vi var perlevenner. Den kom sgu næsten, når jeg kaldte, og lad os sige det i en god stund: Jeg har aldrig haft uheld med mine vogne.

Så banker Mathis under bordet 2 gange.

- Tåsinge dengang var vel mere idyllerisk?

- Der var mere ro, og øen var faktisk kønere. Vist så. Der var hegn om hver mark, nu slår man dem ned. Og der var mere hygge. Farten var ikke så stor. Vi fik tid til en sludder og en sjat kaffe, når der var en bitt' festlighed. Der var tid til at leve. Leve ja. Jo, det passer.

- Der var færre utilfredse?

- Ingen af os er fejlfri, men kom der en sur stakkel i vognen, så fik han en bitt' sjov med på vejen. Vi slog det over i det gemytlige. Herregud, vi lever da kun en gang. Og det har altid været sådan, at selv om folk kom lidt humørforladte, så glemte de de små besvær,

når de sad bag ruderne. Det ku' itt' blive til andet. Vi var een stor familie.

- Aldrig vrøvl med passagererne?

Vi lystrede hinanden, der har aller været vrøvl. Jo, for resten - ha! - Der var een en aften. En pokkers karl. Han skældte den ene passager ud efter den anden, og sikke nogle "passager", han kom med. Nå, til sidst varpede jeg ham ud. Han var halvfuld, fyren.

- Var der andet besværligt gods?

- Det særeste gods, jeg har fartet rundt med, var vel smågrisene. Ikke i vognen, de hang og sjaskede bag på og "klattede" i kor - en stak pattegrise, ja, men det var sjældent. Næ, rejer, rejer i massevis har jeg tit jollet af sted med.

Og nu passagererne, de små forelskelser i bussens halvmørke?

- Dem så jeg ikke.

- Hvad er så spejlet over chaufføren til?

- Ha! - Vi har n'utte tid til at sidde og glo i det, og Herregud, det er da rart, at de holder af hinanden. Vi har også haft vores tid.

- Mathis blev ikke misundelig?

- Jeg har haft min besøgstid og benyttet den, så ser man sgu'nte de ander mere.

- Men pigerne på Tåsinge, er de blevet kønere i tidens løb?

- Årh, jeg ved ikke. Jeg har altid været glad ved små piger fra 16 til 70. For mig har de alle været skønheder. Derfor sagde jeg immervæk: "Davs, lille pige!", når de trådte ind. Om de så var 20 eller 60. Det betød intet for Mathis.

- De må kende hvert hus på ruten -

- Ja, og jeg vidste, hvor hver skulle af. En dag stod en mand ved bussen, da jeg holdt i Svendborg:

- Skal De med? sagde jeg til ham.

- Ja, til Tåsinge.

..Nå så hop ind. Jeg ved nok, hvor De skal hen!

- Umuligt, sagde manden - jeg har været i Amerika i mange år, og vi har aldrig set hinanden, vi to.

- Det er sandt nok, sagde jeg - men jeg kender karetmageren derovre, og De ligner ham, så De bliver sat af hos ham!

- Jeg skal heller ikke længere! sagde manden.... nå ja ja, så kendte vi jo næsten allerede hinanden.

Hvor mange gange har De fået en kaffetår på ruten?

- Det ka' ju'tte tælles. Men maven holdt. Det var ikke tynd kaffe, der kom på bordet. Husk på, jeg kom kun til gildestår.

- I arbejdstiden -

- Hva' ellers, jeg løb sgu'nte rundt etter gilderne, men når jeg kom med blomsterne og gaverne, ja, så stak de da en kaffetår. I de sidste år skete det ikke så ofte. Nu er vi spændt mere hårdt for.

- Og De er aldrig blevet træt af at se de samme hoveder?

- Aller, næ, næ. Da ruterne blev lavet om,

sagde jeg, jeg ikke ville køre andre steder. Jeg kender hver eneste sjæl, og jeg levede jo med i det daglige hos dem.

- Og når De nu holdt ferie, tog De så til Tåsinge?

- Næ, "mor" og jeg har i de senere år taget til datteren i København, men det er da et sært sted at feriere. Vi er knastrætte, når vi vender hjem, men vi har aller optrådt som turister på Tåsinge.

- Dem er der blevet mange af i årenes løb -

- Masser, de myldrer frem. Dengang kendte vi hinanden fra år til år. Nu er der så mange, at jeg ikke kan hitte rede på dem.

- Kunne De nok lide dem?

- Om jeg kan lide dem? Det er da klart, mand. De råbte: "Dav, Mathis", som alle de ander og fandt tonen i vognen.

- Osse de fine damer med små bidske københavner-vovser?

- Ja, ja, både de og vovserne røg indenbords. Jeg har aller kunnet sige nej til et sødt lam.

En dag stod der to søde Københavnerpiger, ikke i den fagreste vår mere, og de sagde såmænd:

- Det er vel nok en skam, De ikke kører i dag, Mathis, men vi rejser skam ikke, før vi får sagt pænt farvel til Dem, Mathis!

Åh, det lød godt i mine øren.

Joh, jeg har altid haft det godt. Jeg har nemlig været mig selv og kunnet snakke med hele kompagniet. Det er vel noget, man er født med.

- Men hvad nu med de passagerer, som kom med streg på?

- Dem fik jeg ud, før de fik noget op. Men at de små unger af og til brækkede sig, det ta'r man med godt humør og en gulvklud.

- Hvilke af de 35 år blev de bedste?

- Har vi en plads, hvor vi har det godt indbyrdes, så er hver dag god. Og så kan vi strække os vidt for at hjælpe hinanden. Gnutter vi, ja, så bliver det skidt, så gider man sgu'nte arbejde. For mig er det altid gået godt. Og vil

De skrive noget for mig?

- Gerne.

- Så tak Tåsinge-boerne fra mig. De har været enestående. Det passer, og det samme gælder de tre chefer, jeg har arbejdet under. Fik De kradset det ned?

- Helt i orden. Og nu Dem selv. De har slidt flere busser op, er De også selv slidt op?

- Jeg begynder at mærke, jeg bliver træt, og derfor holder jeg op. Jeg skal tage lidt mere gelinde på tingene, siger man, bare se at få en bitt' ud af livet.

- Forleden var der en ung fyr heroppe.

- Holder du op nu? sagde han.

- Ja, svarede jeg.

- Nå, så kan du godt sætte dig ned og så vente på rustvognen! sagde han... Og jo, der er nu noget om det. Det er såmænd rigtigt nok.

- Når man holder op med at arbejde, så er det da bedre, man siger: - Så tager vi fat på en ny tilværelse.

- Måske, men alligevel -

- Var De mere glad, da De sad bag rattet?

- Jeg tror, jeg var mest glad, når jeg sad dér.

Men hva', nu sidder jeg ved siden af mor.

- Har Mathis kørt sin sidste tur?

- Ja. Jeg bryder mig ikke om at køre bil. Jeg har alle dage sagt, at jeg kører ikke for fornøjelsens skyld, men for at leve.

- Det blev alligevel 40 år bag et rat -

- Rigtig, ja, men nu har Mathis afleveret taske, kasket og det hele. Nu er det slut. Fra dags dato tar' jeg aller fat i et rat mere..."

sign: Erik C.

Der er sikkert mange, der endnu kan erindre Mathias Andersen, gemytlig og slagfærdig som han var, og de mange muntre episoder, der kunne opstå i hans nærhed.

Politiet var på et tidspunkt ude efter, at der ikke måtte være for mange stående passagerer i rutebilen og påtalte dette over for ham. Men det er jo ikke let at sige nej, når folk gerne vil køre med, og på færgen instruerede han de stående om, at så snart de kom til holdeplad-

sen ved banegården, skulle de skynde sig ud og væk. Hvis politiet så stod der, ville det ikke være så let for dem at tælle, hvor mange der var. Men engang holdt politibilen dog allerede nede ved færgelejet i Svendborg og gav da stopsignal til ham med bilhornet. Mathias Andersen fortsatte uanfægtet og standsede ikke før banegården, hvor alle skyndte sig ud. Da betjentene nåede hen til ham, spurgte de: "Hvorfor standsede du ikke, da vi gav signal til dig?". "Jo - men jeg ku' sgu'tte have flere med!", lød det frejdige svar.

Som årene gik, blev trafikken alt tættere, og i weekenderne samt ferietiden blev der ofte lange bilkøer ved færgerne i Vindeby. For at kunne holde køreplanen havde han derfor lov til at køre uden om de ventende biler og først ombord. Dette blev engang for meget for føreren af den personbil, der holdt forrest i køen, og ude på færgen skældte han Mathias Andersen ud. Svaret faldt prompte og afvæbnende: "Ved du ikke, der står i den hellige skrift, at de sidste skal blive de første!".

Hans kone, som ikke var så stor, fik i sine sidste leveår problemer med hjertet. Efter en undersøgelse på sygehuset i Svendborg forklarede overlægen, i en samtale med Mathias Andersen, at årsagen var, at hendes hjerte var blevet for stort. "Så er det da nok snarere konen, der er for lille!", svarede han.

Mathias Andersen mistede sin kone d. 24. september 1967, og han selv sov stille ind den 28. juli 1980, 88 år gl.

Hans Peter Nielsen fra Verup

Det var med tilnavnet fra fødeegnen, at Peter Verup blev bedst kendt på Tåsinge og nærmeste omegn. Han blev født 22. november 1902 i Nidløse sogn på Sjælland, som søn af smedemester Peter Ferdinand Nielsen og hustru Mine Hansen.

Efter et par pladser på Sjælland, bl.a. ved landbruget, kom han 1. maj 1921 til Tåsinge

Peter Verup.

og blev køkkenmedhjælper m.m. på Troense Badehotel (nuværende Hotel Troense).

Den næste plads blev som karl på Vindeby Kro, hos kroejer Peter Nielsen, og her ved det gamle færgested var der fuldt op at gøre for en rask, ung mand. Kroejer Nielsen var driftig og engagerede sig i både lillebilkørsel og rutebil. Det var lige noget for Peter at blive chauffør, og han fik sit første kørekort udstedt d. 22. maj 1923, men rutebilen er det dog uvist om han blev fører af. Den kom ikke til at køre længere end et lille års tid omkring 1922-23, hvorefter det, som sagt, blev Lars Henriksen, der startede sin egen rutetrafik fra 1. juli 1923.

Her i Vindeby blev Peter Verup også bekendt med hende, der senere skulle blive hans kone, Jensine Rasmussen, f. d. 30. oktober 1904 i Sørup uden for Svendborg. Hun tjente som pige i den gamle Vindeby Færgesgaard. De blev gift d. 1. marts 1927 og fik en lille loftslejlighed i huset "Støjbjerg" (nuv. Bregningevej 54), hos snedker Johannes Poul-

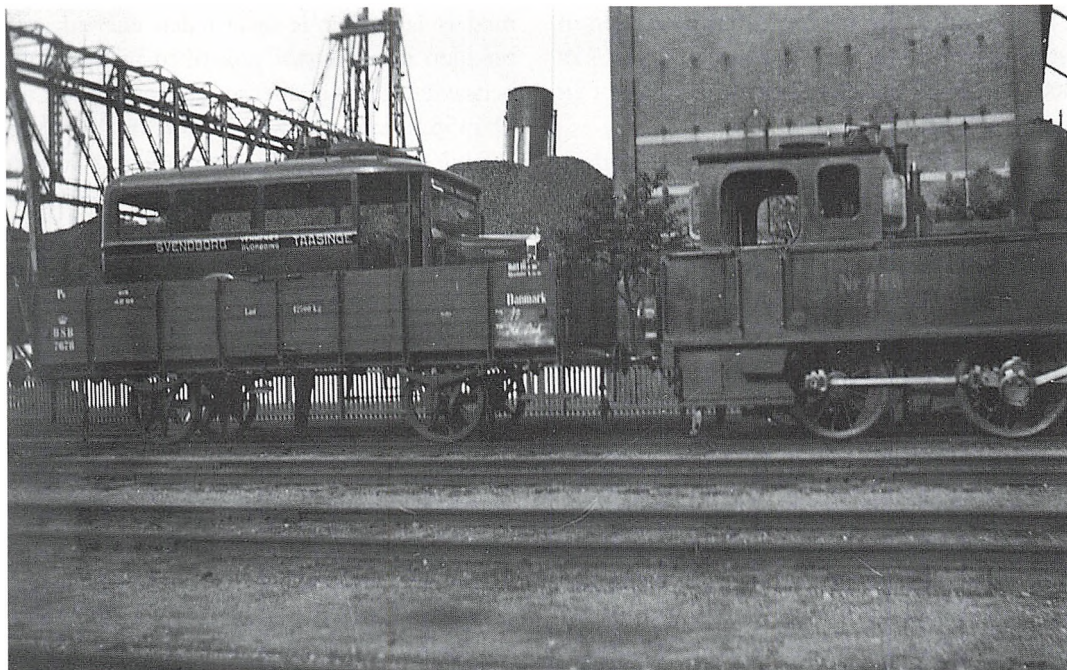
sen. Senere boede de en kort tid på Ragnhildsvej i Svendborg, hvorefter bopælen igennem mange år blev Kullinggade 23. På Tåsinge hjalp kroejer Nielsen dem igang med en lillebilforretning, som desværre ikke kom til at give dem den nødvendige indtjening. Fotografier fra denne bilkørsel har været vist i "Tåsinge Årbog 1996, side 74, og 1998, side 61.

Den 8. juni 1929 fik Peter Verup ansættelse hos Lars Henriksen som rutebilchauffør og kom til at køre meget på ruten til Vemmenæs. Han var en hyggelig og gemytlig mand, der kunne snakke med alle mennesker og blev derfor meget vellidt på ruterne over hele øen.

Om sommeren var han sjældent hjemme, da kørte han ture med turister til byggeriet af Lillebæltsbroen, til Grejsdalen ved Vejle samt til Himmelbjerget og andre steder. På et postkort stemplet d. 13-5-32 (fredag før pinse) skriver hans kone til svigerfaderens fødselsdag i Verup bl a.: "Peter skal til København med et Selskab paa Søndag, de skal med første Færge om Morgenen. I kan tro at han glæder sig!". Et gammelt amatørfoto viser, at rutebilen blev kørt op på en jernbanevogn for at kunne blive overført med storebæltsfærgen. Grunden til dette var, at jernbaneskinneerne dengang var monteret oven på færgens dæk og derfor vanskeliggjorde manøvreringen af bilerne. På de nyere færger blev skinnerne nedfældet i vogndækket, så der blev en mere jævn flade at køre på.

Da buskørselen efter krigen kom bedre igang, fik han ansættelse hos vognmand Hans Hansen, der dengang ejede og drev Svendborgs bybusser. I dennes vognpark var også en bus af mærket "Triangel" (De Forenede Automobilfabriker A/S, Odense). Da Lars Henriksens biler alle var af dette fabrikat, kom Peter Verups erfaringer med kørsel, pasning og reparation af disse biler både ham selv og den nye arbejdsgiver til gode.

En tiltagende gigtlidelse gjorde desværre, at helbredet ikke kunne holde til jobbet som buschauffør, så i 1954 etablerede han og hustruen

Rutebilen er sat på jernbanevognen og klar til sejladsen over Storebælt i 1932.

et autoudlejningsfirma ved hjemmet i Kullingsgade. Forretningen voksede støt og talte på et tidspunkt 15 udlejningsvogne. Men hans sygdom forværredes desværre, og med muligheden for at blive folkepensionist blev udlejningsforretningen afviklet i 1969.

I april 1982 flyttede de til en beskyttet bolig ved Mærskgården i Troense, og her døde Peter Verup allerede d. 19. september 1982, tæt ved 80 år gl. Hans kone døde d. 4. februar 1991, 86 år gl.

Takket være Peter Verups sans for at gemme de gamle fotografier og hans søns, Børge Nielsen, bevaring og velvillige hjælp, kan vi i dag beskue de forskellige rutebilfabrikater og modeller, der har været anvendt ved kørselen på Tåsinge. Omkring årsskiftet 1995/96 fik han set fotografiet af den gamle rutebil på Vemmenæs færgebrog i Valdemar Jensens bog: "Tåsinge rundt" (side 79). Herefter søgte han kontakt med vort arkiv og har yderst hjælpsomt delt ud af sin viden, såvel som han også

beredvilligt har udlånt sine billeder til brug i årbogen.

Rutebilkørselen på Tåsinge 1922-1949

(Om ruter, materiel samt deraf uløste spørgsmål)

I 1922 etablerede kroejer Peter Nielsen, Vindeby Kro, en rutebilkørsel på Tåsinge, som ikke fik så lang levetid. Ifølge Lars Henriksen skete dette ca. 1/2 år før, han selv d. 1. juli 1923 tog del i fremskridtet og forbedrede sin post- og passagerkørsel ved at anskaffe en rutebil og derved nok gjorde kromandens kørsel urentabel. Lars Henriksens første bil var muligvis af mærket "Büssing" og havde nok reg. nr. O 4355, men dette nr. ses dog at have gået igen på mere end én af de efterfølgende biler.

Lars Henriksen kørte ikke sine rutebiler selv, og det er et uløst spørgsmål, hvem den (eller de) første chauffører hos ham var?

D. 1. juli 1924 ansættes Mathias Andersen som chauffør hos Lars Henriksen, og i 1959 kan han erindre, at han begyndte at køre i en gammel Ford.

I september 1925 påbegyndes sejladsen med den nye bilfærgerute Vemmenæs-Rudkøbing, og til denne etablerer Lars Henriksen en ny rutekørsel og indkøber en bil mere. Og det bliver blandt andet Mathias Andersens fætter fra Ærø, Peter Knudsen, som bliver chauffør på denne rute i de første år. Senere etablerer han sig som fragt- og vognmand i Landet.

D. 8. juli 1929 ansættes Hans Peter Nielsen fra Verup som chauffør hos Lars Henriksen.

Hvor mange og hvilke forskellige rutebiler Lars Henriksen havde i de første år vides ikke med sikkerhed, men i 1930 anskaffes en ny rutebil (måske brugt?) af mærket "Triangel", på 70 hk og en egenvægt af 3100 kg. Der var tvillingehjul på bagakselen og pladser til 18 passagerer. Den indregistreres med nr. O 326 og blev desuden godkendt til turistkørsel uden for ruterne.

"Triangel"-bilerne blev fremstillet hos "De forenede Automobilfabrikker A/S", der havde til huse i den gamle rytterkaserne i Pjentedamsgade, Odense. Her blev der i årene 1918-1957 fremstillet ca. 200 jernbanemotorvogne og ca. 4000 biler af enhver slags, dog især tunge køretøjer som lastbiler, rutebiler, militærbiler, brandbiler, mælkebiler og ølbiler. Bilerne blev fremstillet i ganske små serier, ofte tilpasset den enkelte kundes specielle behov, mens motorerne blev importeret. I 1938 var der 250 mand beskæftiget. Fabrikken fik succes på sin høje kvalitet, men kunne ikke overleve den forøgede konkurrence fra udlandet

I 1931 anskaffer Lars Henriksen en fabriksny rutebil, også af mærket "Triangel", på 70 hk. og en egenvægt af 2700 kg. Den havde pladser til 15 passagerer og blev bestilt specialbygget i en smallere version, så den kunne køre om bord på dampfærgen "Fritz Juel". Denne opbygning gjorde, at den blev indrettet

med et langsgående sæde i den ene side, da bredden ikke var stor nok til to rækker dobbeltsæder. På fotografierne ses den med reg. nr. O 4355, som så må være overført fra den ældre rutebil, der havde dette reg. nr. Senere får den reg. nr. O 331. Denne rutebil blev under krigen forsynet med gasgeneratoranlæg og var på et tidspunkt den eneste af sine rutebiler, Lars Henriksen da havde i drift.

I 1936 udgav Nic.Hurup en bog: "Dansk Person- & Rutebiltrafik". I denne oplyses det på side 332, at det er disse to "Triangel"-vogne, som Lars Henriksen har i drift på dette tidspunkt, samt at der dagligt køres 220 km.

I 1937-38 indkøbes en splinterny rutebil, igen af mærket "Triangel", og med 26-28 siddepladser. Disse var betrukket med plyds, og der var indlagt varme samt en adskilt kabine for rygere - virkelig luksus! Den blev indregistreret med nr. O 8006, men ses også med reg. nr. O 969.

Under 2. verdenskrig 1939-1945 måtte rutebilerne O 331 og O 8006 oplodses i garagerne på Willemoesvej, og Mathias Andersen kunne så betjene rutekørselen med den mindste af bilerne. Benzinen var blevet knap, og derfor overgik man til gasgenerator drift. Men det gav til gengæld problemer med at få trækraft nok, for eksempel op over Bregninge Bakke, og det skete ofte, at passagererne måtte ud for at skubbe på. Der gik sport i at undgå stop på bakkerne, så der blev "rørt godt i gryden" før starten fra Vindeby. Der var også af og til en slags "væddeløb" med en "Triangel"-lastvogn fra mejeriet "Damkilde" i Bjerreby.

Den indskrænkede drift gjorde sit til, at der blev mindre arbejde til 2 chauffører, og Mathias Andersen blev efterhånden alene om kørselen. Peter Verup søgte så anden beskæftigelse og fik blandt andet arbejde på havnen i Svendborg, men kunne dog af og til køre som afløser hos Lars Henriksen.

Fotografier viser, at Lars Henriksen udlånte rutebilen med gasgenerator til kørsel for modstandsbevægelsen ved befrielsesdagene i maj

Dette er formentlig kroeger Peter Nielsens rutebil i Vindeby 1922-23. På siden står der "Taasinge Rutebil".

Peter Knudsen har gjort holdt med Vemmenæs-bilen på hjørnet over for Bjerreby Smedie. Denne rutebil havde også en indgang i bagenden, hvor trinbrættet ses monteret. (Se også "Tåsinge Årbog 1992, side 56 øverst).

Peter Verup med rutebilen foran Vindeby Kro. Denne er den specialbyggede smalle "Triangel" fra 1931, og hvor forlygterne er monteret ude på skærmene. Den anden "Triangel" - bil fra 1930 havde forlygterne anbragt på hver side af køleren (se Valdemar Jensens bog: "Tåsinge rundt", side 79).

Peter Verup med den nyeste rutebil fra 1937-38 opstillet i Vindeby. Som det ses er det en meget flot og moderne rutebil for den tid. Drengene er desværre ukendte.

Peter Verup med rutebilen ved Svendborgs gamle rådhus og politistation i Vestergade, hvor han hjalp med kørsel for modstandsbevægelsen i majdagene 1945. Manden til højre er muligvis en mekaniker, Juhl i Svendborg.

1945, og med Peter Verup som chauffør. Lars Henriksen havde nok også en beholdning af benzin liggende i sin jordtank på Willemoesvej.

Om der blev ansat nye chauffører til hjælp for Mathias Andersen efter 1945, vides ikke, men kørselen var jo stærkt reduceret i de første år, hvor der jo blandt andet også var mangel på nye automobildæk.

I 1949 må Lars Henriksen se sig udkonkurreret ved, at det blev Langelandsbanen, Sydfyenske Dampskibsselskab og D.S.B., der i forening får koncessionen til ruterne på Tåsinge. Det bliver herefter D.S.B.s busser, der kommer til at stå for kørselen fra d. 1. juli d.å., og Mathias Andersen får ansættelse dér, men stadig som chauffør på Tåsinge-ruterne de næste 10 år (dog med enkelte suppleringskørseler, f. eks. Svendborg-Nyborg, når der var mange rejsende). Her kunne tåsingeboere og andre så

stadig glæde sig over at få samme gode og gemytlige betjening af ham, inden han til slut gik på pension d. 1. august 1959.

D.S.B.s overtagelse af post- og rutebilkørselen på Tåsinge var nok en skuffelse for Lars Henriksen. Han havde sikkert selv gerne set en lempeligere afløsning på alle de mange års gode virke for sin post- og passagerkørsel dér, hvilket han dog også havde fortjent.

Men tiden var nok blevet en anden, og der blev stillet større krav om service og fart. Og til dette skulle der bruges større investeringer i materiel til både gamle og nye ruter.

Hvad blev der af de gamle rutebiler?

Rutebilen fra 1930 endte sine dage som hønselus ved Vornæs Skov, hvor der muligvis endnu findes sporadiske rester af den.

Om den specialbyggede bil fra 1931 vides der ikke noget endnu.

Hvilken skæbne den nyeste bil fra 1937-38 fik, kendes der kun lidt til. Ældre efterretninger fra mekanikere hos Richard Møller ("Auto-Jyden"), Svendborg, der havde arbejdet med den, giver informationer om, at den på dette tidspunkt var temmelig rusttæret. Om den så blev overtaget af D.S.B. eller solgt til anden side vides ikke.

Kilder:

Avisinterview fra "Svendborg Avis" omkring julen 1953, af signaturen "Kit".

Avisinterview fra "Fyns Tidende" 26. april 1959, af signaturen "Erik C.".

Nic. Hurups bog: "Dansk Person- & Rutebiltrafik, 1936.

Herunder skal også fremføres en varm tak for al venlig imødekommenhed og hjælp, lån af billeder samt mange gode og interessante samtaler jeg har fået, både ved besøg og telefonisk, hos: H. H. Vormark Nielsen, Gentofte. Børge Nielsen, Birkerød. Gerda H. Nielsen, Svendborg. John Taylor, England. Inge Madsen, Vindeby, samt hendes søskende m. fl. Uden deres gode medvirken var denne artikel ikke blevet så rig på sikre detaljer og mange illustrationer.

Men skulle der være nogen af årbogens læsere, der kan supplere med yderligere oplysninger vedrørende alt dette, da vil vort arkiv være meget glad for at modtage disse!

Erik Hansen, født 1926. Leder af Tåsinge Lokalhistoriske Arkiv siden 1978.

Kollision på Themsen

af Arne S. Asmussen

Skipper og reder kan mere eller mindre ufor- skyldt komme ud for hændelser, som kræver et "forretningsmæssigt talent og indsigt i skik og brug". En kollision i Themsens snævre far- vand ved indsejlingen til London havn, når man er sejlførende og dermed underkastet vind og strøm, er næppe noget usædvanligt. Men erstatningsforhold og retsplejen skal alligevel ske fyldest. Dette skete for skonnerten "Saga" af Svendborg den 17. januar 1878. Arkiver til- hørende Carl Julius Jensen i Bregninge Skov, Troense og andre kilder (H.Thalund / Svend- borg & Omegns Museum samt F.Holm-Peter- sen: Skibe og søfolk fra Svendborgsund) af- slører bl.a. følgende beskrivelser :

Skonnertbrig "Saga" (NDTR) på 153 brt, søsattes 1870 på C. J. Jensens værft i Bregnin- ge Skov til et partsrederi i Troense med C. J. Jensen som korresponderende reder, der ejede 1/6 af anparterne, er bygget af eg. Den er omtaklet til bramsejlskonnert i 1894. Den er ført af bl.a. kaptajnerne C. L. Nentvig, Troen- se, P. H. Bang, Svendborg og E. H. Clausen, Marstal. Senere redere var blokkedrejere Elias Bang og L. v. d. Hude m. fl., Svendborg. Tilført Svendborg Tolddistrikt 1869-71. I Søassuranceforeningen for Svendborg anføres i 1881: 150,72 brt. Taksation 26.274 og assu- rance 21.900 kr.

"Saga", der var kobberforhudet, sejlede de første år i langfarten. I december 1885 var den således på Cuba og afsejlede i december fra Havanna til Pensacola. I 1909 afhændedes "Saga" til Ystad for 8.000 kr. og den forliste i november 1911 i Østersøen undervejs fra Gefle til Danmark med træ. Fra Retten i Lon- don findes følgende:

" By this public Instrument of Declaration and Protest"....

Søforhør og erklæring...

"Ved denne offentlige erklæring bekendtgøres, under den 19. januar 1878:

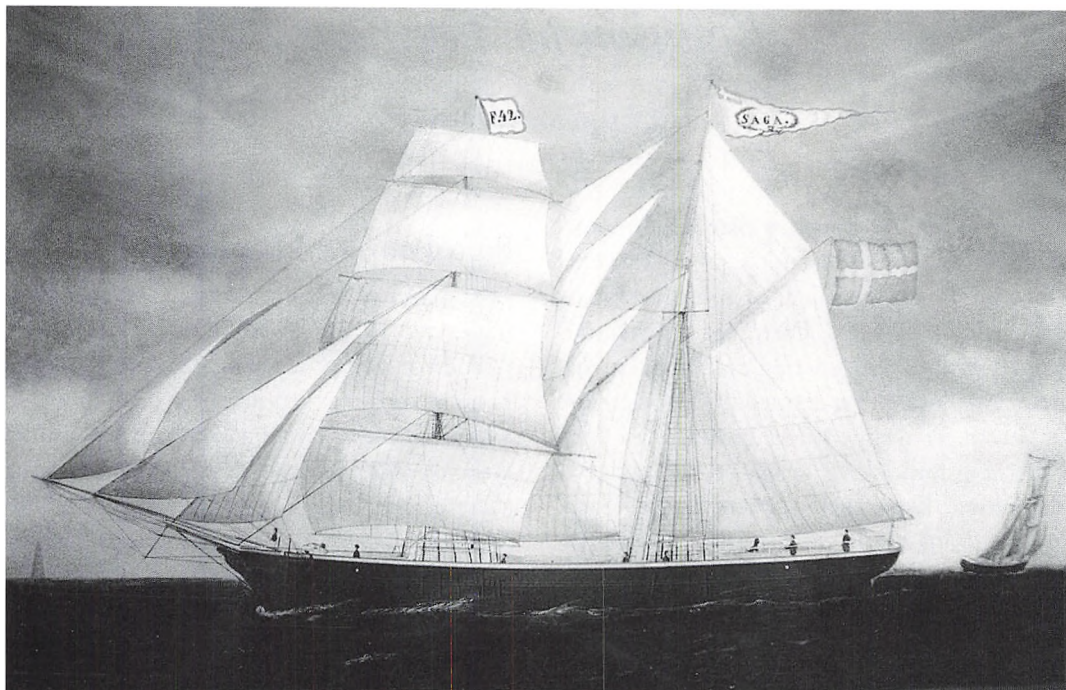
For mig, Henry Cornfoot Cheeswright i byen London, notarius ved kongelig myndighed og edsvoren, kom personlig kaptajn Carl Lauritz Nentvig, chef og skipper på den gode brigantine eller skib ved navn "Saga", bevidnet 150 tons registreret i Svendborg samt Rasmus Hansen Pihl og Peder Nielsen Holm, søfolk fra omtalte skib, som bevidnede sandheden af følgende:

- Den 17. dag i januar satte nævnte og den øvrige besætning på nævnte skib sejl for rejsen fra London mod bestemmelsehavn Aarhus ladet med "kernel nuts and copra", velstuvet og velbemandet og i hver henseende rustet til at foretage den forestående rejse.

- Ved middag denne dag afgik skibet under lodsens anvisninger fra London Dock i Lon- don Havn og fortsatte under sejl ned ad floden Themsen med vind fra nordvest som støt bri- se og med skyet vejr.

- Kl. 1.30 p. m. var vinden nordnordvest , en støt brise og tåget vejr og det blev nødven- digt at bjerge sejl og bakke andre og dette blev gjort i henhold til lodsens ordre.

- At skibet uundgåeligt faldt af langs siden af en brig , der lå om styrbord og begge skibe fik rånokkene filtret sammen, men ved at fylde sejlene fik vort skib udklaret fra briggen. Men samtidig fik skibet fart og tørnede en dampers redningsbåd og æselhovedet på sprydet gik igennem jernpladerne i dampbådens opsats og klyverbommen brød i mange stykker. De kom følgende klar af damperen, som viste sig at være "Greenwood" af London. Damperen lå fortøjet ved bøjerne i nordsiden af floden ud for Østindisk Kaj.

Skonnetbrig "Saga". (Foto af maleri i Svendborg & Omegns Museum).

- At man derefter gik til Vestindisk Kaj, bjergede sejl og rig. Det splintrede spryd lå i vandet forude. Om aftenen sattes vagt med een mand og med pumperne klar, men skibet tog ikke vand ind.

- Derefter repareredes skibet og er nu parat til at fortsætte rejsen.

- Og disse vidner erklærer at skaderne opstod ved kollisionen og erstatningerne vil blive afgjort efter synsforretninger.

- Og til sidst erklæres at skaderne, som er sket på damperen, fuldt ud skyldes kollisionen og uheld og ikke forsømmelighed eller fejl fra skipperen, vidner eller nogen af besætningen, som alle gjorde deres pligt af al kraft - eller af nogen mangler på omtalte skib, dets rig eller udrustning.

- Derfor erklærer skipper, vidner og jeg, omtalte notar, på deres forlangende at protestere mod senere krav, som kan fremkomme, ud over de allerede nævnte.

- Derfor kan en sag forlanges af mig, omtal-

te notar. Jeg har - under embede og sejl - betjent og handlet, som sagen måtte fordre.

Søforhøret bevidnes og underskrives af skipperen og vidnerne, dateret den 21. januar 1878.

I korrespondancen mellem kaptajn Nentvig og firma Tegner, Price & Co med rederen oplyses, at "Greenwoods" ejer har forlangt erstatning på 150 pund og har igennem Retten i London by fået arrest i skibet den 18. januar med indstævning til retshandling. Skibet må herefter ikke flyttes fra fortøjningsbøjen og har en vagtmand ombord. Skipperen er noget betænkelig ved at være fortøjet til en bøje på grund af den stærke skibstrafik på Themsens. Tegner & Price mener, at beløbet er for stort, hvilket også bekræftes af følgende skadesvurdering. En afgørelse af sagen i mindelighed sluttede med en erstatning på 75 pund (1351,50 kr.). Da instruks fra rederen med teksten: "Sørg for "Sagas" uopholdelige afsejling, deponer nødvendigt og ansvarliggør ved-

kommende for skibet evt. påførte skader ved henliggende på strømmen" var modtaget i London, var sagen således afgjort, og "Saga" var afsejlet den 21. januar.

Efterskrift

Til brug ved senere forsikringsopgørelse findes følgende oplysninger:

Regning over omkostninger og folkehyre under skonnertbrig "Sagas" sammenstød med en damper på Themsen og derved foranlediget ophold:

Efter regning fra London af 21. januar 1878:

75 - 5 - 2 pund a 18,20 kr.	1351,50 kr.
Hyre til skipper og styrmand for hver, 4 dage a 60 kr. månedlig	16,00 kr.
2 mand hver 4 dage a 48 kr. månedlig	12,80 kr.
3 mand hver 4 dage a 32 kr. månedlig	12,80 kr.
Kostpenge 7 mand i 4 dage a 0.84 kr. pr dag for hver	23.52 kr.
Skipper Nentvig udlæg	9,10 kr.
2 måneders rente af 1351,50 kr. a 7,25 % p.a.	16,33 kr.
Telegram og porto	<u>5.25 kr.</u>
	1447,30 kr.
Udfærdigelse af beregninger og kopi	<u>52.00 kr.</u>
Omkostninger ialt	Ialt 1499,30 kr.

Troense den 7. febr. 1878.

Signeret C. J. Jensen, rigtigbefunden P. L. Bang

Det oplyses, at skibets ladning andrager for:

Copra	2720 - 15 - pund	(49.518 kr.)
Kærner	537 - 10 - pund	(9.782 -)
Ialt	3258 - 5 - pund	(59.300 -)
Fragt	73 - 13 - 9 pund	(1.325 -)

Under 10. juli 1878 meddeles, at "Sagas" taksationssum i assuranceforeningen er 33.220 kr., medens forsikringssummen er 24.800 kr.

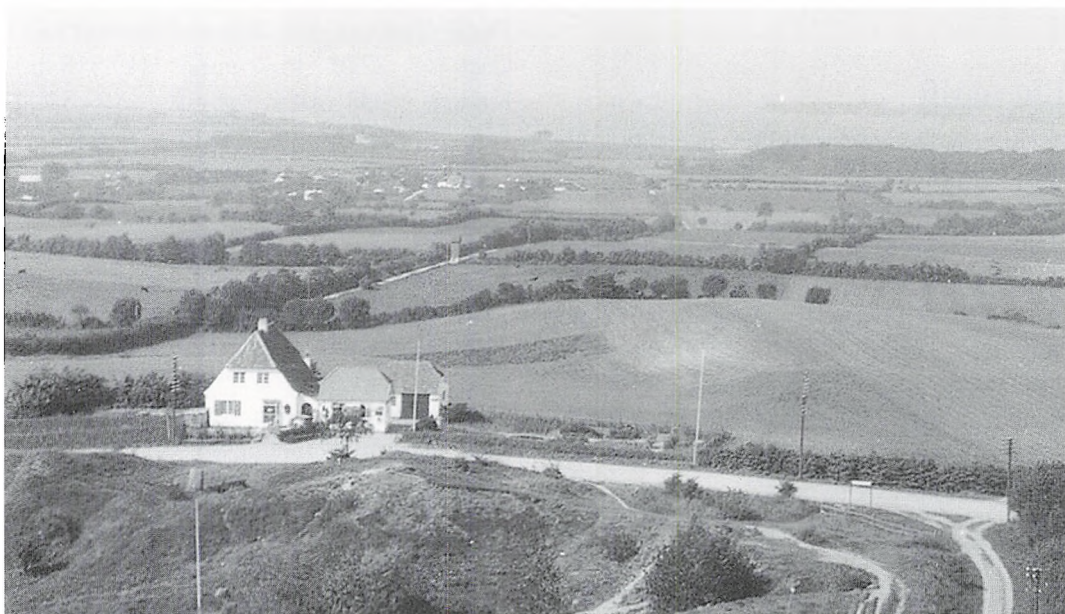
Assuranceforeningen fordeler omkostningerne (erstatningerne) pr. 13. juli 1878 med:

Ladningen betaler	172,47 kr.
Skibet betaler	1323,71 kr.
Fragten betaler	3,12 kr.
ialt	1499,30 kr.

Sagen er måske "banal" efter datidens begreber, men fortæller lidt om datidens "trafikikkerhed" under sejl og retsplejens forløb i 1878, når uheldet var ude.

Arne S. Asmussen født 29. juni 1927 i Troense. Efter agronomuddannelsen ved Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole i København ansat som planteavlskonsulent ved Landboforeningen for Svendborg og Omegn 1953-93. Artikel i Tåsinge Årbog 1998.

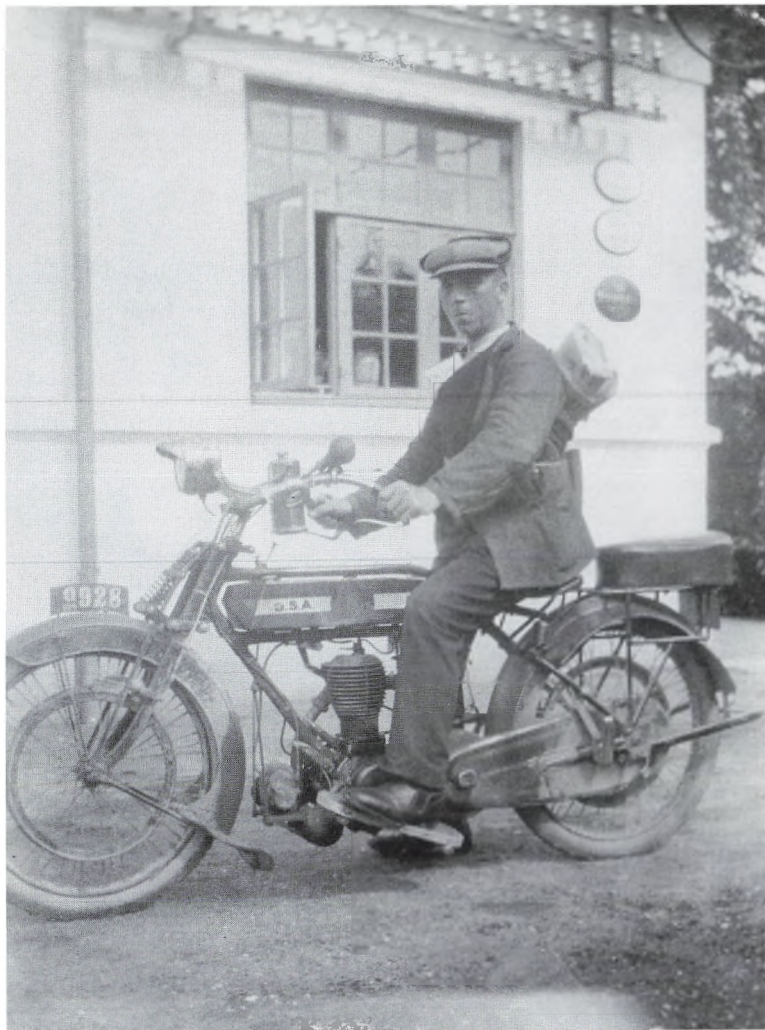
Fra arkivets gemmer

Udsigt fra Bregninge kirkes tårn, mod vest, år? (Foto fra før 1931).

Kammersanger P. Cornelius synger på Bregninge Banke d. 24. juni 1915.

67 *Bladhandler Nissen fra Svendborg holder med sin motorcykel ved Landet brevsamlingssted og telefoncentral, nuv. Skovballevej 14.*

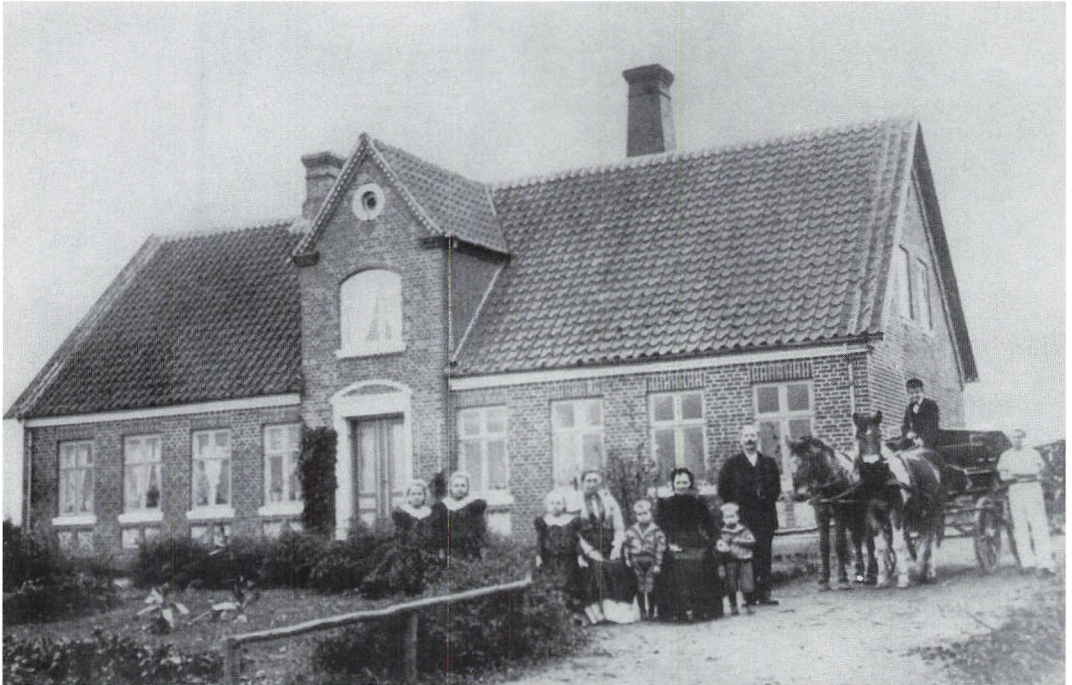
Dette hjulspor blev flere år senere til Poul Fredholms sti.

Lærer Jens Andreas Viggo Helmig med elever ved Vemmenas skole 1924.

Sølvbryllup hos Ane og Hans Peder Hansen i Vemmenæs d. 16. februar 1925, i huset nuv. Vemmenæsvej 28.

*Frantz Heinrich Lampe var bagemester i Bjerreby omkring århundredskiftet (Faste 1895)
Her ses huset (nuv. Bjerrebyvej 90), familien og mandskab samt brødvogn. Foto ca. 1904.*

Bagerlærling Emanuel Lund og bagersvend Niels - ? - , ca. 1904.

Sygeplejerske Elna Svop med sit køretøj hos lærerinde Margrethe Horn, Søby forskole.

Lærerinde Marie Christine Josephine Bendixen med sine elever ved Bregninge forskole. Foto fra årene 1923- 1929.

Måske fra et sølvbryllup i Bjerreby sogn. Hvem kender personerne?

Skovarbejder Hans Nørregaard Mortensen, Nørreskov, i fuld aktivitet med motorsaven, som var nr. 2 af sin art, der kom i brug på Tåsinge. (Fotograferet i marts 1954).

Julie og Laurits Emil Christiansens hus på den yderste ende af Stenodden. Ved gavlen står Julies mor, Hansine Jacobine Andersen. Huset blev nedrevet ca. 1945-46.

Svend Hansen Højte

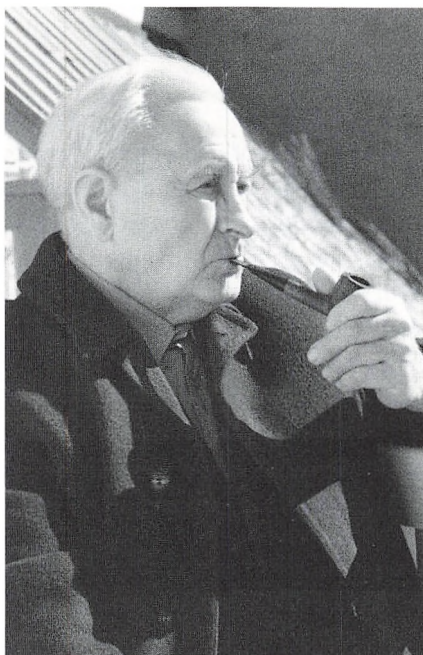
* 14. november 1918 i Vårø † 20. august 1999 i Højbjerg

Med Svend Højtes bortgang har Tåsinge mistet en vidende og grundig lokalhistoriker, som igennem mange år arbejdede dygtigt og ihærdigt med sin fødeø og de slægter, der har levet her.

Årbogens læsere vil være bekendt med hans gode og interessante artikler om forskellige emner, som han har bidraget med siden bogens start i 1987.

Men det største samlede arbejde blev nok hans videre bearbejdning af lærer C. G. Høgstrøms håndskrevne protokoller, indeholdende tavler over 150 forskellige tåsinge-slægter, skabt af denne ved samtaler med øens befolkning over en lang årrække. Et arbejde, som naturligt var standset ved Høgstrøms død i 1933. Disse bøger blev af familien overgivet til Povl Fredholm, hos hvem Svend Højte første gang stiftede bekendtskab med dette enestående materiale.

Efter Tåsinge Lokalhistoriske Arkivs endelige etablering i 1978 blev bøgerne, ved Valdemar Jensens hjælp, kopieret, og kopierne udlånt til Svend Højte. I de efterfølgende år gennemgik han disse grundigt, supplerede indholdet via kirkebøgerne m.m. og udformede dem til maskinskrevne efterslægtstavler i et antal af 185 forskellige. Disse er så tilgængeligt vort arkiv i den takt, de blev færdiggjort, og siden, i vid udstrækning, også kommet i reviderede udgaver. Et enormt og uhyre værdifuldt arbej-

de, som både nulevende og fremtidige forskere af øens slægter kan gøre brug af.

Foruden slægtstavlerne kom samarbejdet til at række endnu videre, over fæste- og ejerlister, vedrørende huse og gårde i en del af øens ejerlav, til mange andre forskellige lokalhistoriske emner, og hvor han har forsynet arkivet med en mængde værdifuldt materiale om vor ø og de mennesker, som har boet og levet her.

Personligt blev han den gode ven og hjælper i vor fælles interesse for hjemstavnen. Altid parat til at bistå og dele ud af sin rige viden, og mange er de breve og telefonsamtaler, der har forbundet Tåsinge og Højbjerg i årene siden 1980.

Et aftagende syn og senere pludselig sygdom gjorde, at han ikke mere kunne arbejde med sin store interesse, og til sidst måtte han tage ophold på et plejehjem. En skæbne, som berørte ham dybt.

Svend Højte blev stedt til hvile på Holme kirkegård en varm og solfyldt høstdag, og det blev en smuk afsked med et stilfærdigt, beskedent og trofast menneske. Vi vil savne ham meget, men størst vil savnet være hos hans nærmeste.

Æret være hans minde!

Erik Hansen.

Nyt fra arkivet

Det er vigtigt for arkivet at modtage så mange nye oplysninger som muligt og tillige godt, når disse kan formidles videre igen til glæde og gavn for andre. Dog må vi altid være lidt på vagt over for noget, der kan herske den mindste smule tvivl om, og som derfor, så vidt muligt, bør undersøges nærmere.

I "Tåsinge Årbog 1998" bragte vi, i billedserien "Fra arkivets gemmer", side 64, et fotografi med teksten: "Hos Rasmus Pedersen Lolk, Grønnegade 3, Troense", og hvor det originale foto er betegnet med denne adresse på bagsiden.

Familien, der i dag ejer huset i Grønnegade, var så flinke at komme til arkivet og fortælle, at det ikke kunne være deres hus, selv om det lignede temmelig meget. De medbragte desuden flere fotografier til dokumentation for dette.

Vi må så her beklage at have viderebragt nogle forkerte oplysninger. Vi har ikke spurgt os nok for, og selv om vi har handlet i god tro, bør vi lære deraf. Men det må så føre videre til at spørge årbogens læsere: "Hvilket hus kan det så være?"

Arbejdet omkring årets artikel vedrørende post- og rutebilkørselen på Tåsinge har givet mange gode og interessante samtaler der, hvor der var oplysninger at hente. De adspurgte har med venlighed og på hjælpsom vis fremskaffet informationer og illustrationsmateriale, der rækker langt ud over, hvad vi kan fremvise her. Men kopierne vil blive gemt til en anden god gang. Det har tilmed været så meget mere interessant, da det vedrører en periode og personer, som mange stadig erindrer.

Fotografiet, der viser Lars Henriksens postkøretøj i Bjerreby, kom til os helt ovre fra England, hvor hans dattersøn bor. På dette foto ses længst til venstre en mand på motorcykel, som utvivlsomt må være bladhandler Nissen fra Svendborg. Han kørte rundt her på øen og solgte uge- og månedsblade, "Evas filmsromaner" m. m. til de mange husstande, hvor der tillige var både tjenestepiger og -karle. Måske er der stadig nogen, der husker ham, han ankom ofte ved fyraftenstid, når karlene var kommet ind i bryggerset for at vaske sig før aftensmaden. I årets billedserie bringes et tydeligere foto af ham, hvor han har gjort holdt ved Landet brevsamlingssted og telefoncentral med sin B.S.A.-motorcykel. Som det kan ses, har han anbragt bladrullerne både inden for vesten og i et bundt på ryggen, parat til at køre videre på sin salgsrunde.

A. Lolk arbejder fortsat med øens historie og transskriberer i øjeblikket folketællinger fra alle 3 sogne. Vi har i årets løb modtaget kopier af tællingerne for 1845 og 1860, og i øjeblikket er det årene 1880 og 1890, der omskrives. I det færdige resultat findes der tilføjet forskellige bemærkninger samt henvisninger til hans hovedkirkebøger 1814-1891. Et arbejde, der vil være til stor nytte fremover, og som vi er meget glade for.

Også i denne sommer kom der besøg i arkivet fra Amerika. Den ene gæst kom endda på cykel - dog ikke hele den lange vej fra Portland på U.S.A.s vestkyst! Men det var en ung mand, der havde valgt en form for cykelferie her på Sydfyen og øerne, for på denne måde at kunne

opleve sine forfædres fødeegn, og på et rimeligt omkostningsniveau. Det var en glad mand, der drog fra arkivet med mange kopier i sin mappe. Vi håber meget at høre fra ham igen.

En ung dame fra San Fransisco besøgte sidste sommer arkivet, og det besøg har så haft det glædelige resultat, at hendes mor rejste her til i år for at bese de steder, som datteren havde hentet oplysninger og billeder fra. Altsammen skal det blive til yderligere glæde for den mormor, der stadig lever i Sacramento, Californien. For længere tilbage var det hendes mormor

og morfar, der kom fra henholdsvis Nørreskov og Lundby.

Dette må være et godt eksempel på, hvor vigtigt det er, at slægtens ældste fortæller for børnene, så de unge lytter og bringer det fortalte videre igen til deres børn, når de engang vokser op. Her i arkivet er vi meget glade for at kunne hjælpe og supplere på det, som de mangler i slægtshistorien. Både når det gælder forfædrene til dem, der udvandrede, men også i lige så høj grad for dem, der stadig bor herhjemme. Velkommen i arkivet!

Nyt fra museet

Siden udgivelsen af Tåsinge Årbogen 1998 har museets besøgstal været ca. 3.000, og vi må desværre konstatere, at det er en lille nedgang i forhold til sidste sæson. Et faktum, som vi, der er involveret i driften af museet, har taget til efterretning, samtidig med at vi er i gang med forskellige tiltag, som vi håber vil bringe flere besøgende til museet fremover. Her kan f.eks. nævnes, at vi har sendt materiale til landets turistvognmænd, da mange af disse i forvejen kører for selskaber, som besøger vores genbo - Bregninge Kirke.

Det er altafgørende, at vi intensiverer arbejdet med oplysning og reklame for vort lille unikke museum, så turisterne bliver opmærksomme på vor lille perle, da vi gang på gang får megen ros af de gæster, som har fundet vej til Tåsinge Skipperhjem og Folkemindesamling i Bregninge Bakker. Vi, der bruger mange kræfter i museet, glæder os over at høre vore gæster rose os for, at museet er meget interessant og også, at det fremstår rent og velpasset.

I vor nye pjeces omtales museets havehus. Og effekten på denne omtale har tydeligt kunne mærkes i den forløbne sæson, da rigtig mange gæster her har spist deres medbragte mad.

Vort smertensbarn, et andet lille hus bliver også flittigt brugt, selv om vi absolut ikke har reklameret med det, nemlig toiletet. Der findes ikke i Bregninge Bakker noget offentligt toilet, selv om bakkerne er en af Sydfyns meget besøgte turistattraktioner. Dette betyder, at vore i forvejen meget dårlige toiletforhold overbelastes af andre gæster end museets. Dette forhold håber vi snarest at finde en økonomisk løsning på.

Museets fødselsdagsfest den 4. juli 1999 blev i år fejret på en rigtig herlig sommeraften med yndigt vejr, folkedans, sang, taler og kaffe og æbleskiver i bakkerne. Fødselsdagsfesten blev i år samtidig en mindeaften for stifteren Povl Fredholm, som netop den 10. oktober i år ville være fyldt 100 år.

Aftenens taler, chefredaktør Karsten Madsen, tog i sin festtale udgangspunkt i historieundervisning og slog fast, at et folk uden historie vil gå til grunde. Desuden hyldede han Museumslauget og dets stifter og gav udtryk for, at det var ganske flot, at Tåsinge kunne blive ved med at hæge om øens fortid.

Trods det lidt mindre besøgstal i år skal nævnes, at både børnehaver og lejrskoler er flittige brugere af museet, så vort museum giver på denne måde selv børn helt ned i de små klasser noget kultur med på vejen.

Ud over deltagelse i den daglige drift af museet har museets frivillige og bestyrelsesmedlemmer i 1998 beskæftiget sig med fortsat affotografering af museets dragtsamling. Et arbejde, som vil strække sig ud over 1999, da dragtsamlingen er meget omfattende.

Endvidere er den nye bygning blevet kalket og malet, og Rebslagerhuset er blevet tjæret udvendigt, således at begge bygninger igen fremstår velpassede.

Vi vil igen her i dette års »Nyt fra museet« gentage, at uden den store indsats, som ydes af bestyrelsen og frivillige, ville det ikke være muligt at drive og vedligeholde Tåsinge Skipperhjem og Folkemindesamling.

Fra år 2000 vil statstilskuddet til museet bortfalde, da kriterierne for tilskud af midler fra staten er ændret således, at museet ikke kan opfylde dem. Heldigvis er der i Svendborg kommune politisk flertal for, at vort lille museum skal bevares, så statstilskuddet erstattes af kommunal støtte.

Vi håber, at museet med kommunal støtte kan køres videre på vilkår, så museet bevarer sit »selvstyre« og forbliver det lokalhistoriske museum, som var stifteren Povl Fredholms intention.

Svendborg og Omegns Museums bistand

har i denne sæson bestået af eftersyn af museets mønt- og seddelsamling. Brevsamlingen fra samme montre er overgivet til Tåsinge Lokalhistoriske Arkiv i Landet.

Desuden har Svendborg og Omegns Museum i 1999 færdiggjort museets udstilling om amatørarkæologen Valdemar Jensen.

Tilbage i 1988 etablerede museet i samarbejde med Husholdningsforeningen en krydderihave bag Skipperhuset. Denne have fremstår i dag ikke just velplejet, hvorfor man til efteråret vil omlægge haven med bl.a. bærbuske, som ikke kræver så megen pleje. Ligeledes har man ønske om og planer for en renovering af skrænten ned til søen bag den nye bygning.

Endelig kan til slut fortælles, at museet har planer om en »år 2000-udstilling« med tøj og inventar fra omkring år 1900.

Strammelse Brugs har i det forløbne år stået for flere vellykkede og velbesøgte arrangementer samtidig med, at værkstederne flittigt er blevet brugt af lokalbefolkningen.

Det er dog ingen hemmelighed, at det for museet er en meget stor økonomisk belastning, at drift og vedligeholdelse af brugsen ikke kan hvile i sig selv. Da museet samtidig fra år 2000 fratages statsstøtten, er alle kræfter sat ind for at finde en løsning, der kan forbedre økonomien i driften af Strammelse Brugs.

Dette var lidt om det forløbne år på museet, og som du har læst, er der nok at tage fat på. Hvis du ikke allerede er medlem, kan du ved at melde dig ind i Tåsinge Museumslaug støtte museet og sikre, at vi også fremover via museets arbejde kan bevare Tåsinges kultur.

Er du allerede medlem og har tid og lyst til at give en hånd med, så tag kontakt til et bestyrelsesmedlem. - Vi har brug for mange hænder.

Hvordan får du kontakt til Tåsinge Museumslaug?

Drejer det sig om museet, arkivet, medlemskab, spørgsmål om eller forslag til:
Foreningsarbejdet, udflugt m.m. – kontakt da en af nedenstående!

Bestyrelsen:

Jytte Munch, Chr. Kiilsgaardsvej 4,
5900 Rudkøbing (formand)
tlf. 6251 2667

Anne Lise Fredholm, Sundbrovej 50,
Bregninge (næstformand)
tlf. 6222 6173

Egil Frydendahl, Badstuen 1,
Troense (kasserer)
tlf. 6222 6520

Bent E. Pytlick, Sangdrosselvej 14, Landet
tlf. 6254 1631

Mogens Hansen, Parcelvej 6, Bjerreby
tlf. 6254 1306

Arne Skovbo Asmussen, Vindeby Pilevej 18,
Vindeby
tlf. 6222 5588

Svend Johansen, Kysrvej 5, Vindeby
tlf. 6222 7563

Jens Højte Jensen, Bjerrebyvej 21, Helluf
tlf. 6254 1578

Mogens V. F. Hansen, Thorseng 17, Eskær
tlf. 6222 6042

Regnskabsfører:

Gitte Rasmussen, Wandallsparken 31,
Svendborg

Museumsforvalter:

Anne Lise Fredholm

Arkivet:

Erik Hansen, Bellisvej 9, Sundhøj (arkivleder)
tlf. 6222 5002

Kis og John Frikke, Esthersvej 23,
Svendborg
tlf. 6221 8882

*(Hvor intet andet er anført, er postnr.
5700 Svendborg).*

Smør madpakken og tag med museumslauget på udflugt søndag den 3. september 2000

Målet er endnu ukendt, men reservér dagen allerede nu.

Vi opfordrer alle interesserede til at melde sig til bestyrelsen i god tid. Vi har haft mange gode og indholdsrige ture, og med jeres hjælp bliver denne sikkert også en af dem.

Tag gode venner og bekendte med – alle er velkomne!

Praktiske oplysninger:

TÅSINGE SKIPPERHJEM OG FOLKEMINDESAMLING

Kirkebakken 1, Bregninge, 5700 Svendborg
Tlf. 6222 7144

Åbent:

15. maj - 15. juni:

Dagligt kl. 13 - 16, lukket mandag

16. juni - 15. august:

Alle dage kl. 10 - 17

16. august - 31. august:

Dagligt 13 - 16, lukket mandag

TÅSINGE LOKALHISTORISKE ARKIV

Biblioteksvej 1, Landet, 5700 Svendborg

Åbent:

Tirsdag kl. 19 - 21, eller efter aftale
(I jule- og sommerferien kun efter aftale)

Leder:

Erik Hansen, Bellisvej 9, 5700 Svendborg
Tlf. 6222 5002

Følgende publikationer haves til salg:

Valdemar Jensen:

Tåsinge rundt - en lokalhistorisk sejltur (1982). 98,- kr.
Søren Lolk - den mærkelige tåsingebonde (1985). 190,- kr.
Min læretid 1922 - 1926 hos »Langes« i Svendborg (1988). 30,- kr.

Poul Erik Møller Pedersen

Elvira Madigan - det berømte kærlighedsdrama (1997). 56,- kr.

Peter Henningsen:

Niels Juul og almuen på Tåsinge 1714-66 (1993). 120,- kr.

Gunnar Kjær Mortensen:

Vemmenæs 23. april 1994 (1994). 20,- kr.

<i>Tåsinge Årbog 1987,</i>	80,- kr. (60,-)	<i>Tåsinge Årbog 1994,</i>	110,- kr. (83,-)
<i>Tåsinge Årbog 1988,</i>	85,- kr. (64,-)	<i>Tåsinge Årbog 1995,</i>	110,- kr. (83,-)
<i>Tåsinge Årbog 1989,</i>	85,- kr. (64,-)	<i>Tåsinge Årbog 1996,</i>	110,- kr. (83,-)
<i>Tåsinge Årbog 1990,</i>	90,- kr. (68,-)	<i>Tåsinge Årbog 1997,</i>	115,- kr. (90,-)
<i>Tåsinge Årbog 1991,</i>	100,- kr. (udsolgt)	<i>Tåsinge Årbog 1998,</i>	130,- kr. (100,-)
<i>Tåsinge Årbog 1992,</i>	100,- kr. (75,-)	<i>Gl. Tåsinge-kort 1822,</i>	25,- kr.
<i>Tåsinge Årbog 1993,</i>	100,- kr. (75,-)		

Priserne i parentes gælder for medlemmer af Tåsinge Museumslaug

